

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI
2016-YL-074**

**ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ
“ADIM ADIM TÜRKİYE” ÜNİTESİNDE
BULUNAN KAVRAMLARIN
KAZANDIRILMASINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ**

**HAZIRLAYAN
Emine GÜLTEKİN**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Emine GÜLTEKİN tarafından hazırlanan Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Adım Adım Türkiye” Ünitesinde Bulunan Kavramların Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi başlıklı tez, 27/07/2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA	ADÜ
Üye : Doç. Dr. Elif ALADAĞ	ADÜ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ	MSKÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Emine GÜLTEKİN

ÖZET

ORTAOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ “ADIM ADIM TÜRKİYE” ÜNİTESİNDE BULUNAN KAVRAMLARIN KAZANDIRILMASINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Emine GÜLTEKİN

Yüksek Lisans Tezi İlköğretim Anabilim Dalı
Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA
2016, 153 sayfa

Bu araştırma Ortaokul 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramların öğretimi ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırma modeli olarak nitel araştırma yöntemlerinden, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Aydın ili Efeler ilçesi MEB’e bağlı ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise amaçlı örneklem yönteminden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla seçilen Aydın Efeler ilçesinde farklı okullarda görev yapan ve çalışmanın yapıldığı dönemde Ortaokul 5. Sınıflarda öğretim veren 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Veriler yüz yüze yapılan görüşme tekniği ile toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak ilgili ünitedeki kavramları kapsayan yarı yapılanılmış görüşme formu düzenlenmiştir. Görüşmelerde her bir öğretmene 10 açık uçlu soru sorulmuştur. Soruların uygulama kısmında öncelikle ön görüşmeler yapılmıştır. Ön görüşmelerde ses kaydı yapılmasını istemeyen öğretmenlerin sayıca fazla olmasından dolayı farklı bir metoda başvurulmuştur. Veri kaybına sebebiyet vermemek için araştırmacının haricinde ayrıca bir yazman da görüşmeler esnasında notlar tutmuştur. Veriler analiz edilirken bu notlar karşılaştırılmış ve verilerin güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel problem cümlesi kapsamında, öğretmenlerin kavram öğretimi dersleri açısından önemli gördükleri, kavram öğretiminde kullandıkları yöntem ve teknikler arasında geleneksel yöntem ve tekniklere daha fazla yer verdikleri, ayrıca kavram haritalarını diğer kavram öğretim yöntemlerine göre daha sık kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda üniteye bulunan bazı kavramların zor öğrenildiği tespit edilmiştir. Bu kavramların soyut olması, öğrencilerin yaş seviyesine uygun olmaması ve öğrencilerin günlük yaşamında yer tutmaması bakımından zor öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal Bilgiler, Kavram öğrenme, Kavram öğretimi

ABSTRACT

TEACHERS' VIEWS ON TEACHING THE CONCEPTS OF THE “STEP BY STEP TURKEY” UNIT OF SECONDARY SCHOOL 5TH GRADE SOCIAL SCIENCE LESSON.

Emine GÜLTEKİN

Msc. Thesis, Institute Of SocialSciencesDepartment

Of Elementary Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa AKKAYA

This qualitative study carried out to determine the teachers' views on teaching the concepts of the “ Step by Step Turkey” unit of Secondary School 5th Grade Social Science lesson. Casestudy model was used at this research as a qualitative method. The universe of the study consisted of all social science teachers who work in secondary schools depending on Aydın province, Efeler District National Education Directorate. The sample group of the study was chosen by the maximum variation sampling which is a kind of purposive sampling. Sample group consisted of 10 social science teachers who work at different schools in Efeler District and teach for the 5. grade students when the research was carrying out. The data was collected by the face to face interview method. Semi-structured interview form included the concepts of that unit was created as the data collection tool. 10 open- ended questions were asked to each teacher at the interviews. Preliminary interviews was applied before the main interviews. Most of the teachers reject the audio record at the preliminary interviews so the researcher used an other method. To prevent the data loss, a secretary took notes during the interviews. These notes were compared to validate the reliability of the data, while the data was analyzing. According to the result of the main research problem, teachers give importance to the concept teaching for their lessons and use mostly traditional methods and techniques among the concept teaching methods. Besides these, they of ten use concept maps more than the other concept teaching methods. In additon to these results, it was determined that some concepts at this unit are difficult to learn. It is concluded that some concept are difficult to learn because they are abstract, not appropriate to the students' ages, not to be used in their daily lives.

KEY WORDS: Social Science, Conceptlearning, Conceptteaching.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans araştırmalarımın başlangıcından bu yana ve bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde sağlamış olduğu katkılarından dolayı değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA' ya;

Çalışma sürecimde verdiği fikirlerle, bilgi birikimi ve uzman görüşleriyle araştırmama katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Elif ALADAĞ' a ve bilgi ve birikimlerini aktararak yol gösteren Sayın Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ'a;

Tez araştırmamla ilgili görüşme taleplerimi geri çevirmeyen ve bu araştırmanın gerçekleşebilmesi için görüşlerini benimle paylaşan meslektaşlarıma;

Araştırma için gitmiş olduğum okullarda grşmelerimi yapabilmem için imkanlarını benimle paylaşan okul yöneticilerine;

Beni yetiştiren ve bugünlere getiren annem Güler KURUKAYA' ya ve eksikliğini her zaman hissettiğimiz rahmetli babam Hüseyin KURUKAYA' ya;

Bu süreçte sıkıntılara ortak olan, gerginliklerimi mazur gören eşim Hrcan GÜLTEKİN ve birlikte geçirebileceğimiz vaktinden çaldığım canım kızım Elifnur Gültekin'e sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Emine GÜLTEKİN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xix
TABLolar DİZİNİ	xxi
EKLER DİZİNİ.....	xxiii
GİRİŞ	1
1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI	3
1.1. Programın Temel Öğeleri.....	4
1.1.1. Sosyal Bilgiler Programında Genel Amaçlar	4
1.1.2. Sosyal Bilgiler Programında Beceriler.....	6
1.1.3. Sosyal Bilgiler Programında Değerler	7
1.1.4. Sosyal Bilgiler Programında Kavramlar	9
1.1.5. Ölçme ve Değerlendirme	14
1.2. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretimi	16
1.2.1. Kavramın Tanımı	16
1.2.2. Kavramın Özellikleri.....	17
1.2.3. Kavram Çeşitleri	18
1.2.4. Kavramların Önemi.....	19
1.2.5. Kavram Öğrenme	21
1.2.6. Kavramların Öğretimi	25
1.2.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Öğretim Yöntemleri	25

1.2.7.1. Anlam Çözümleme Tabloları	26
1.2.7.2. Kavram Ağları	26
1.2.7.3. Kavram Haritaları	27
1.2.7.4. Kavram Bulmacaları	28
1.2.7.5. Kavram Karikatürleri	31
1.2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Farklı Yöntem ve Teknikler	32
1.2.8.1. Düz Anlatım Yöntemi	35
1.2.8.2. Soru-Cevap Yöntemi	37
1.2.8.3. Tartışma Yöntemi	39
1.2.8.4. Örnek Olay Yöntemi	43
1.2.8.5. Rol Oynama Yöntemi	45
1.2.8.6. Proje Temelli Öğrenme	48
1.2.8.7. Problem Çözme Yöntemi	49
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	51
1.4. Problem Cümlesi	53
1.5. Alt Problemler	53
1.6. Sayılılar	54
1.7. Sınırlılıklar	54
1.8. Tanımlar	55
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	56
2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	56
2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	71
3. YÖNTEM	72
3.1. Araştırma Ortamı	73
3.2. Araştırmacının Rolü	75
3.3. Veri Toplama Araçları	75

3.3.1. Görüşme	76
3.4. Verilerin Toplanması.....	77
3.5. Verilerin Analizi.....	78
3.6. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	79
4. BULGULAR VE YORUM.....	82
4.1. Kavram Öğretiminin Sosyal Bilgiler Dersindeki Önemi ve Sağladığı Faydalarla İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular	82
4.2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki Kavramların Öğretiminde Kavram Haritaları, Kavram Bulmacaları ve Kavram Karikatürlerinden Faydalanmalarına ve Bu Yöntemlerin Kavramları Anlamada Sağladığı Faydalarla İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular... ..	86
4.2.1. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki kavramların öğretiminde kavram haritalarının yararları ve öğretmenlerin bu haritalardan faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular	86
4.2.2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki kavramların öğretiminde kavram bulmacalarının yararları ve öğretmenlerin bu bulmacalardan faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular.....	89
4.2.3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki kavramların öğretiminde kavram karikatürlerinin yararları ve öğretmenlerin bu karikatürlerden faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular.....	91
4.3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesinde Öğrencilerin Öğrenmekte Zorlandıkları Kavramlara İlişkin Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular	93
4.4. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Adım Adım Türkiye Ünitesinde Bulunan Kavramları Öğrenmekte Zorlanmalarının Sebepleriyle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular.....	98
4.5. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesindeki Kolay Öğrenilen Kavramlar ve Bu Kavramların Kolaylıkla Öğrenilmesinin Sebepleri İle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular.....	103

4.6. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Bulunan Kavramların Öğretimini Gerçekleştirmek İçin Kullandıkları Farklı Yöntem ve Tekniklerle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular	109
4.7. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Ölçme ve Değerlendirme Aşamasında Üniteye Ait Kavram Eksikliklerini Belirlemeye Yönelik Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular.....	114
4.8.Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Kavram Eksikliklerinin Giderilmesi İçin Uyguladıkları Yöntemlerle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular.....	119
4.9. Bu Üniteye Eklenmesi Yada Üniteden Çıkarılması Düşünülen Kavramlar ve Bunların Sebepleriyle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular	123
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	128
KAYNAKLAR.....	139
EKLER.....	147
ÖZGEÇMİŞ.....	153

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Kavram Haritası Örneği	27
Şekil 1.2. Kardan Adam Karikatürü.....	32
Şekil 1.3. Başlıca Öğretim Yöntemleri	33
Şekil 1.4. Anlatım Yöntemi.....	35
Şekil 1.5. Soru- Cevap Yöntemi.....	37
Şekil 1.6. Tartışma Yöntemi	40
Şekil 1.7. Örnek Olay Yöntemi	44
Şekil 1.8. Rol Oynama Yöntemi	46

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Programı.....	9
Tablo1.2. Sosyal Bilgiler Dersindeki Kavramlar (4. ve 5. Sınıf).....	11
Tablo 1.3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki Kavramlar	14
Tablo 1.4. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği	24
Tablo1.5. Çeşitli aşamalarda öğrenilen kavramların kullanımları	26
Tablo 1.6. Kavram Bulmacası Örneği.....	30
Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Bilgileri	74
Tablo 4.1. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Oluşturulan Ünite deki Zor Öğrenilen Kavramların Tablosu	94
Tablo 4.2. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Oluşturulan Ünite deki Kolay Öğrenilen Kavramların Tablosu	103

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Görüşme Formu Yönergesi.....	147
Ek 2. Görüşme Formu ve Görüşmecilere Ait Kişisel Bilgiler Formu	149
Ek 3. Araştırmacı Notu Örneği	151

GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilgi çok hızlı bir şekilde üretilmekte ve buna bağlı olarak bilim ve teknoloji hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bilgi, toplumların kendilerini değiştirebilmesi ve yenileyebilmesi için gerekli olan önemli bir kaynaktır. İnsanın ilerlemesinde, toplumların gelişip güçlenmesinde etken olan unsurların önde gelenlerindedir. Bilgiye ulaşılacak en önemli araçlardan biri de eğitimidir.

Eğitim bir kişinin, hem bireysel hem de toplumsal anlamda gelişmesini, kendini yaşadığı topluma ait olduğunu düşündürerek onun bir parçası olmasını sağlayan en önemli etmenlerdendir.

Eğitim, yaygın bir biçimde “insanın kişiliğini besleme süreci” ve insan sermayesine yapılan yatırım” olarak kabul edilmektedir. En genel anlamda “istendik davranış oluşturma ya da istendik davranış değiştirme süreci” olarak tanımlanmaktadır. Toplumun süzgeçten geçirilmiş değerlerinin ahlak standartlarının bilgi, beceri birikimlerini yeni nesillere aktarılması ile ilgilidir. Bu anlamda eğitim, “bireyi, istendik nitelikte kültürleme süreci” dir (Senemoğlu, 2001: 7).

Bir toplumda eğitimin en temel amacı, bireylerin topluma en faydalı şekilde yetişmesini sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesine yönelik olarak bireyin çevresinde bulunan her varlık büyük etki yapmaktadır. Zaten birey doğduğu andan itibaren etrafında olup bitenleri anlama, öğrenme, tanıma, onun sırlarını çözme, doğayı kontrol altına alıp rahat ve güvenli bir yaşam sürdürme çabası içerisinde (Yaşar, 1998, s. 155). Bireyin bu öğrenme çabası zaman içerisinde daha bilinçli bir hal alır ve yaş ilerledikçe bilgiye ulaşmak için planlı eğitim etkinliklerine olan istek artar. Günümüzde planlı ve programlı eğitim, örgün eğitim kurumları aracılığıyla verilmektedir ve temel eğitim ilköğretim kademesiyle başlamaktadır (Subaşı, 2013: 1).

Hak ve sorumluluklarından haberdar, çevresinde olan biten olaylara karşı duyarlı, devletine ve milletine bağlı bireyler yetiştirme ideali olan Sosyal Bilgiler dersi de ilköğretim kademesindeki derslerden biridir.

Bireyi, temel demokratik değerlerle donatarak, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayarak sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerisi gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak yetiştirmek, sosyal bilgiler dersinin amaçları içerisinde yer almaktadır (MEB [TTKB], 2016a).

Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde insanın toplumsal yönü ve insanın toplumla olan ilişkisini kavratmak amaçlanmaktadır. Bu dersin başarılı olması güçlü bir iletişimle gerçekleşir. İletişimin temel öğeleri ise sözler, kelimeler, konuşma ve kavramlardır (Özcan, 2010: 2). Kavramlar ise bireyin düşünmesini sağlayan zihinsel araçlardır. Fiziksel ve sosyal dünyayı algılamamızı, anlamlı iletişim kurmamızı ve bilgiye ulaşmamızı sağlayan önemli öğelerdendir (Senemoğlu, 2001: 513).

Sosyal Bilgiler dersi birçok kavramı içinde barındıran bir derstir. Kavram bakımından oldukça zengin bir ders olmasının sebebi ise bu dersin farklı disiplinlerden oluşan bir yapıya sahip olmasıdır. Farklı disiplinler arasında bağ kurabilmek amacıyla da bir kavram öğrenilmeden başka bir kavramı öğrenmek güçleşmektedir. Bu durum da kavram öğretiminin önemini arttırmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersindeki ilkelerin öğrenilebilmesi, öğrencilerin günlük yaşamda karşılarına çıkabilecek sorunları çözebilmesi için de temel kavramları çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003).

Kavramlar düşüncelerimizin yapı taşlarıdır ve düşünce sürecimizde önemli yer tutmaktadır. Kavramlar sayesinde düşündüklerimiz başkalarına aktarır ve sağlıklı iletişimler kurarız. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda yenilenen ilköğretim programlarında kavramların öğretimine daha fazla önem verilmeye başlanmıştır (Ülgen, 2004: 105).

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 4 ve 5. sınıflarda haftada üç ders saatidir ve her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır (MEB [TTKB], 2016a).

Milli Eğitim Şurası ve benzer platformlarda, öğrencilerin bilgiye ulaşmasının yollarını öğrenmeleri, sorun çözme ve karar verme gibi becerilerinin gelişmesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi ihtiyacı olduğu dile getirilmektedir. Bu bağlamda dünyada yaşanan tüm gelişmelere paralel olarak eğitimde yeni yaklaşımlar dikkat çeker hale gelmiştir. Bu yüzden program öğrencininin yaşıma etkin katılımını, sorunlarını çözebilmesini, doğru karar verebilmesini destekleyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, sosyal bilgiler dersi açısından öğrencininin yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevresiyle etkileşimine olanak sağlayan yeni anlayışlar hayata geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB[TTKB], 2016a).

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
5. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
6. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
7. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.

8. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
9. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
10. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
11. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.
12. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir (MEB[TTKB], 2016a).

1.1. Programın Temel Öğeleri

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler; genel amaçlar, beceriler, kavramlar ve değerler olarak sıralanabilir.

1.1.1. Sosyal Bilgiler Programında Genel Amaçlar

MEB tarafından geliştirilen Sosyal Bilgiler Programının genel amaçları aşağıdaki gibidir;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB[TTKB], 2016a).

1.1.2. Sosyal Bilgiler Programında Beceriler

Sosyal Bilgiler öğretim programının önemli boyutlarından biri olan beceri, bir kişini elinden iş gelme durumu, ustalığı ve mahareti ya da yatkın olduğu bir işi başarma ve amacına uygun olarak sonlandırma yeteneği anlamına gelmektedir (TDK, 2016).

Beceri, öğrenme sürecine dayalı olarak öğrencilere kazandırılması planlanan, geliştirilerek yaşama da aktarım yapılabilmesi sağlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, diğer dersleri de içine alan 4. ve 8. Sınıfa kadar kazandırılacak olan becerilerin yanında, sadece Sosyal Bilgiler dersini ilgilendiren diğer 6 beceriyi de kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu beceriler aşağıdaki gibi verilmiştir.

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi

13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

14. Sosyal Katılım Becerisi

15. Empati Becerisi (MEB[TTKB], 2016a).

Eğitim sistemlerinden çağımızda düşünebilen, sorgulayabilen bireyler yetiştirilmesi istenmektedir. Bunun için de temel becerilerin yanında derse ait becerilerin de kazanılması önem arz etmektedir. Sosyal Bilgiler dersi eğitimden beklenen becerilerin kazandırılması bakımından temel ders kapsamında değerlendirilmelidir (Çelikkaya, 2011: 972).

1.1.3. Sosyal Bilgiler Programında Değerler

Sosyal Bilgiler öğretim programının bir başka boyutu olan değer bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanmıştır(TDK, 2016)

Değerler, toplumlar ve insanlar tarafından kabul gören birleştirici olgular, toplumsal ihtiyaçlarını karşıladıklarına ve insanların iyiliği için olduklarına inanılan kriterler, bireyin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdüler olarak tanımlanmaktadır(Özgüven, 1999)

Değerler toplumlar için trafik işaretleri gibidir. Bu işaretler trafikte güvenilir ve hızlı hareket etme amacı taşımaktadır. Değerler de toplumlar için trafik işaretleri gibidir. Bireyler tarafından dikkate alınır ve yaşam biçimi haline getirilirse toplumsal gelişme ve sosyalleşmeyi sağlarlar (Özkan, 2010: 1129).

Değer, bir topluluğun veya bir milletin devamını ve sürekliliğini sağlamak amacıyla o millete ya da topluluğa mensup kişiler tarafından gerekliliği kabul edilen, onların ortak duygu, düşünce, gaye ve çıkarımı yansıtan temel ahlaklar ve inançlardır (Kızılcelik ve Erjem, 1994: 99).

Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler aşağıdaki gibidir;

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme

- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Değerin özellikleri şöyle sıralanmıştır;

1. Değerler, toplumların veya bireylerin benimsediği birleştirici olgulardır.

2. Değerler, toplumların sosyal olarak ihtiyaçlarını karşılamaktadır ve kişilerin iyiliği için ortaya çıkmışlardır.
3. Sadece bilinç değil insanların duyguları ve heyecanlarını da ilgilendirmektedir.
4. Değerler bireylerin bilincinde olan ve davranışları yönlendiren güdülerdir (MEB [TTKB], 2016a).

Tablo 1.1. Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim 4 ve 5. Sınıf programı

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Sorumluluk
KÜLTÜR VE MİRAS	Estetik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğal çevreye duyarlılık
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Çalışkanlık
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Akademik dürüstlük
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Dayanışma
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Tarihsel mirasa duyarlılık

MEB [TTKB], 2016a)

1.1.4. Sosyal Bilgiler Programında Kavramlar

Kavramlar bilgilerin yapı taşlarını oluşturur. İnsanlar, çocukluk döneminden başlayarak düşüncenin birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler; kavramları sınıflayıp, aralarındaki ilişkileri bulur, böylece bilgilerine anlam kazandırır, yeniden düzenler, hatta yeni kavramlar ve yeni bilgiler üretirler. İnsan zihnindeki bu öğrenme ve yeniden yapılanma süreci her yaşta süren bir durumdur (MEB[TTKB], 2016b).

Kavramlar, zihinsel bir araç olarak bireylerin düşünmelerine ve kapsamlı bilgileri kullanılabilir birimler haline getirmelerine yardım eder (Senemoğlu, 2001: 513).

Kavramlar düşünme faaliyetimizin en temel araçlarıdır. Yeni program, öğrencilerde tümevarım ve tümdengelim düşünme yeteneğini kazandırmayı amaçlamaktadır ve bunun için kavramları kullanmayı önemsemektedir (Ata, 2007: 77).

Kavramlar olgulardan yola çıkarak geliştirilen zihinsel yapılardır. Yani, kavramın tanımının yapılabilmesi için, önce olgunun tanımının yapılması gereklidir. Olgu, doğal çevremizdeki olaylar, objeler, insanlar ve kolayca kanıtlanabilip, anlaşılıp hakkında ortak bir karara varılabilecek durumlar hakkındaki veriler olarak tanımlanabilir. Olguların ayırt edici ortak özellikleri; yani bir olgular kümesini diğer bir olgular kümesinden ayıran şey, “kavram” adı verilen bir üst sınıflamayı oluşturur (MEB [TTKB], 2016a).

Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında öğretilecek kavramlar sınıflandırılmış ve bu kavramlar “giriş düzeyinde, geliştirme düzeyinde ve pekiştirme düzeyinde” ayrılmıştır. Kavramların sınıflandırılması, kavramların öğretiminde öğretmenin işine yarar. Seçilen kavram türüne göre, öğretim etkinlik ve stratejilerinin belirlenmesi gerekir (Doğanay, 2005: 271).

Sosyal Bilgiler programında yer alan kavramlar, her bir sınıf için giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde verilmek üzere ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu planlama dâhilinde 4. sınıfta verilmesi gereken 91 kavram, 5. sınıfta verilmesi gereken 121 kavram bulunmaktadır (MEB[TTKB], 2016a).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer verilen kavramların sınıflara (4. ve 5. Sınıf) ve düzeylerine (giriş, geliştirme, pekiştirme) göre dağılımının listesi aşağıda belirtmiştir.

Tablo 1.2. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Kavramlar

Kavramlar	4.	5.
Afet	⊙	⊗
Aile	⊙	⊗
Akrabalık	⊙	⊗
Anayasa	○	⊙
Bağımsızlık	○	○
Barış	○	○
Benzerlik ve Farklılık	⊙	⊙
Beşeri Ortam	⊙	⊗
Bildirge (Beyanname)		○
Bilim		⊙
Birey		⊙
Birinci elden kaynak		○
Bölge	○	⊙
Bütçe	⊙	⊗
Cumhuriyet	⊙	⊙
Çevre	⊙	⊗
Çevre kirliliği	○	⊙
Dağıtım	○	⊙
Dayanışma	⊙	⊙
Davranış	⊙	⊗
Değer	○	⊙
Değişim ve süreklilik	○	⊙
Demokrasi	○	⊙
Devlet	○	⊙
Dil	○	⊙
Din	○	⊙
Doğal kaynaklar		○
Doğal ortam	⊙	⊗
Duygu	⊙	⊙
Düşünce	⊙	⊙
Egemenlik	○	⊙
Ekonomi	○	⊙
Ekonomik faaliyet	○	⊙
Emek	○	⊙
Enerji		○
Etkin yurttaş	○	⊙
Gelenek	○	⊙
Gelir ve gider	○	○
Girişimci		○
Giyim	⊙	⊗
Göç		○

MEB [TTKB], 2016a)

Tablo 1.2. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Kavramlar (devamı)

Grup	○	○
Güç	○	⊙
Haberleşme		○
Hava durumu	⊙	⊙
Hava olayı	⊙	⊙
Hoşgörü	○	○
İhracat		○
İkinci elden kaynak		○
İklim	○	⊙
İletişim		○
İsraf	○	○
İstek ve ihtiyaçlar	⊙	⊙
İş bölümü	○	⊙
İşsizlik		○
İthalât		○
Kamu	○	⊙
Kamuoyu	○	⊙
Kanıt	○	⊙
Kâşif		○
Katılım	○	⊙
Kaynak	○	⊙
Kentleşme		○
Keşif		○
Kıta	○	○
Kimlik	○	⊙
Kronoloji	○	⊙
Kurum	○	⊙
Kültür	○	⊙
Kültürel öge	○	⊙
Lâiklik		○
Liderlik	○	⊙
Medya	○	○
Meslek	⊙	⊙
Millet	○	○
Millî egemenlik	○	⊙
Millî kültür	○	○
Nedensellik	○	⊙
Nüfus		○
Olgu	○	○
Ortak miras		○
Özgürlük		○
Para	⊙	⊙

Tablo 1.2. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Kavramlar (devamı)

Pazar	○	⊙
Rol		○
Saltanat		○
Sanat	○	⊙
Savaş	○	○
Seçim	○	○
Sivil Toplum Kuruluşu	○	⊙
Sorumluluk	⊙	⊙
Sosyal etkileşim	○	○
Sosyal örgüt	○	○
Sözleşme	○	⊙
Şehirleşme		○
Tasarruf	⊙	⊙
Teknoloji	○	⊙
Temel hak ve özgürlükler	○	⊙
Teşkilât	○	○
Ticaret	○	○
Tören	○	○
Turizm		○
Tüketim	○	⊙
Ulaşım	○	⊙
Ücret	○	○
Üretim	○	⊙
Ürün	○	⊙
Vakıf		○
Vatan	○	○
Vergi	○	○
Verimlilik		○
Yargı	○	⊙
Yasa	○	⊙
Yasama		○
Yatırım		○
Yer	⊙	⊙
Yerleşme	○	⊙
Yön	⊙	⊙
Yönetim	○	⊙
Yurttaşlık	○	⊙
Yüzyıl		○

TOPLAM KAVRAM **91** **121**

○ Bu kavram **giriş** düzeyinde verilecektir.

⊙ Bu kavram **geliştirme** düzeyinde verilecektir.

Ⓒ Bu kavram, **pekiştirme** düzeyinde verilecektir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Adım Adım Türkiye ünitesinde yer alan kavramlar ise aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 1.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesi Kavramları

Ⓒaile	Ⓒgelenek	○millet
Ⓒakrabalık	Ⓒgiyim	○millî kültür
○bağımsızlık	Ⓒgüç	○özgürlük
○birinci elden kaynak	Ⓒkanıt	○saltanat
Ⓒcumhuriyet	Ⓒkültür	Ⓒsanat
Ⓒdeğer	Ⓒkültürel öğe	○savaş
Ⓒdil	○laiklik	○vatan
Ⓒdin	Ⓒliderlik	

Karabıyık, 2014: 68

○Bu kavram **giriş** düzeyinde verilecektir.

ⒸBu kavram **geliştirme** düzeyinde verilecektir.

ⒸBu kavram **pekiştirme** düzeyinde verilecektir.

1.1.5. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin önemli bir parçasıdır. Eğitimde, programların istenilen başarıya erişilip erişilmediği, öğrencilerden beklenen bilgi, beceri ve tutumların gelişip gelişmediği, ölçme ve değerlendirme yoluyla tespit edilir. Ölçme ve değerlendirme, eğitim ve öğretim sürecini sürekli izlenmesini sağlayarak her aşamada ortaya çıkan sorunları tespit ve düzenleme imkânı verir. Öğretmenler bazen öğrencilerin, sınavlarında veya ödevlerinde öne çıkardıklarından daha fazlasını bildiklerine inanırlar. Bu sorunu aşmak için öğretmenlerin, öğrencilerin başarısını değerlendirmede birkaç yöntemi birlikte kullanması gerekmektedir. Bu durum, her öğrenciye ne bildiğini gösterme hususunda bir şans tanır. Öğretmenin de birkaç aracı birlikte kullanarak öğrencinin ne bildiğini veya ne yapacağını bilmesi kendine daha fazla güven duymasını sağlayabilir. Tartışma, yazılar, performans ödevleri ve sunular öğrenci hakkında

bilgi edinmenin en güzel yollarındandır. Bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Bazı öğrenciler tartışma sırasında sessiz kalırken, iş, yazmaya geldiğinde çok güzel performanslar sergileyebilirler (Levstik ve Barton, 2001 akt: MEB[TTKB], 2016b).

Sosyal Bilgiler dersi, kullanılan değerlendirme teknikleri bakımından öğrencinin geçmişi, kendisi ve çevresi hakkındaki bilgisini, tarihsel ve coğrafi becerileri kullanma yeteneğini ve yaklaşımını geliştirmedeki ilerlemelerini ölçmeye çalışmalıdır.

Etkili birer vatandaş yetiştirme ilkesi ile yola çıkan Sosyal Bilgiler öğretiminde davranış değişikliklerini kontrol etmenin yollarından en önemlisi, şüphesiz her bilimde olduğu gibi ölçüm yaparak elde edilen verileri değerlendirmekten geçer. İster nitel, isterse nicel olsun toplanan veriler program planlaması esnasında hedeflediğimiz sonuca ne derecede ulaşmış olduğumuzu gösterir. Programın başarısı öğrenci davranışlarındaki olumlu yöndeki değişikliklerle doğru orantılıdır. Öğrencinin ne düzeyde olduğu, yetersiz olduğu alanlar, olumlu ya da olumsuz durumları, ölçme ve değerlendirme yardımı ile ortaya çıkarılabilir (Çelikkaya vd., 2010: 59).

Bu program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejileri benimsenmiş olduğu için, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için çoklu değerlendirmeyi gerektirir. Bu nedenle sadece yazılı ve sözlü sınavlarla öğrenci başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi uygun değildir. Çocukların tarihsel ve coğrafi becerileri uygulama düzeyleri farklıdır. Bazı çocuklar geçmişteki bir karakterin kararlarının tartışıldığı sırada sebep sonuç ilişkilerini başarılı bir şekilde kullanırken, olayları kronolojik olarak yerleştiremeyebilir. Yine bazı çocuklar harita çalışmalarında, bazıları da sözlü sunumda daha iyi olabilirler. Değerlendirme teknikleri öğrencinin tüm yeteneklerini değerlendirilmesini sağlamalıdır. (MEB [TTKB], 2016b).

Sosyal Bilgiler öğretiminde geleneksel ve alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Geleneksel Ölçme Değerlendirme, öğrenciler tarafından kazanımların ne oranda öğrenildiğini belirlemeye yönelik, varsa eksikliklerin dönüt yardımıyla tespit edilerek giderilmesi (Dönüt-düzeltilme) amacıyla yapılır. Bu ölçme değerlendirme yönteminde, öğrenmenin gerçekleşip

gerçekleşmediği ortaya konmaya çalışılır. Başka bir anlatımla geleneksel ölçme ve değerlendirmede sürecin tekli değerlendirilmesi söz konusudur. Başlıca geleneksel ölçme ve değerlendirme araçları; yazılı ve sözlü yoklamalar, çoktan seçmeli testler, doğru - yanlış soruları, kısa cevaplı sorular, boşluk doldurma ve eşleştirme sorularıdır. Başlıca alternatif ölçme değerlendirme araçları ise; performans değerlendirme, öğrenci ürün dosyası (portfolyo), kavram haritaları, yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, kelime ilişkilendirme, proje, drama, görüşme, yazılı raporlar, gösteri, poster, grup ve/veya akran değerlendirmesidir (Şimşek, 2011: 151).

1.2. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretimi

Bu bölümde kavram öğrenme ve kavram öğretimi ile ilgili öğeler hakkında bilgiler verilmiştir.

1.2.1. Kavramın Tanımı

Kavramın tanımının literatür taramalarında ve araştırmalarda pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Genel anlamda kavram, insanın zihninde anlam kazanan, değişik nesne ve olguların zamanla değişen ortak özelliklerini kapsayan bir bilgi formudur, bir değişkendir ve bir sözcükle ifade edilir.(Ülgen, 2001: 100)Yeryüzünde çok çeşitli olay, fikir ve nesnelere bulunur. İnsanlar belleklerinde, olayların, fikirlerin, davranışların ve nesnelere ortak yönlerini bularak, bunları sınıflandırır, ayırır ve kategorilere ayırır. Çünkü bu nesnelere teker teker her birinin özelliklerini öğrenmek pek mümkün olmamaktadır. Kavramlar, ortak özelliklere sahip bu kategorilerin soyut birer temsilcisidir (Şeker, 2005:112)Kavramlar düşünce sürecimizde büyük ekonomi sağlar diyen Cüceloğlu (1991: 216) kavramların olmaması durumunda dış dünyadaki her olayı teker teker öğrenmek ve hatırlamak zorunda kalacağımızı belirtmiştir. Kavramlar, bireyin son derece karmaşık ve ayrıntılı algısal yaşantılarını özetler, soyutlaştırır ve böylece insanoğlunun bilim, teknoloji, kültür, sanat ve edebiyatı geliştirmesini sağlar. Yılmaz ve Çolak ‘a göre(2012: 1) kavramlar öğrenmenin merkezi olan bilişin temel yapı taşlarını oluştururlar ve bu sebepten tüm düşünme becerilerinin temelinde yer alırlar.

Kavramlar belli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır(MEB [TTKB], 2016b). Nesnelere, düşüncelerin veya olayların ortak

özelliklerini kapsayan soyut ve genel tasarımlardır(TDK, 2016). Kavramlar bilgilerin yapı taşlarıdır. Kavramlar nesnelere, yaşanan durumları, fikir ve düşünceleri benzerliklerine göre gruplandırma işidir. (Kaptan,1998: 95)Bu çerçevede kavram, nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayarak bunu dil ile ifade edilen bir yapı olarak tanımlanabilir (MEB [TTKB], 2016a).Kavramlar tepkide bulunduğumuz soyutlamalar olarak da bilinmektedir (Özyürek, 1983: 347). Kavrama ait yapılan farklı yorumlardan çıkarılabilecek ortak sonuç objeler arasındaki benzerlik kurma ve soyutlama ve sınıflandırmanın yapılmasıdır, kısaca zihinde kategorilerin oluşturulmasıdır (Malatyalı ve 2010: 321).

1.2.2. Kavramın Özellikleri

İnsanoğlu doğduğu andan itibaren kavramlarla iç içe yaşamaktadır. Ailede, çevremizde, öğrenim gördüğümüz okullarda, sokakta karşımıza her an bir kavram çıkmakta ve insanlar zihinlerinde gruplandırmış oldukları bu kavramları uygun durumlarda kullanmaktadırlar. Kavramlar, insanların birbiriyle olan iletişimini kolaylaştırırken, sahip olduğu özellikler bakımından kavram öğrenme sürecine de doğrudan etki etmektedir. Kavramların başlıca özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Kavramlar anlatmak istediklerimizi anlatmanın kolay ve ekonomik yoludur.
- Kavramlar bilgilerin gruplandırır, örgütler ve sistematik hale getirir.
- Kavramlar, bilgilerin kalıcı olarak öğrenilmesini sağlar.
- Birey bir kavramı öğrendiğinde kavramla ilgili örnekleri tanıyabilir ve bilgi sistemini genişletebilir (Şeker,2005:112).

Senemoğlu (2001) kavramların özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

Kavramlar sözcüklerle ifade edilirler. Diğer bir deyişle sözcük, kavramın adıdır. Bir kavramı anlamlı kılan sözcük, aynı dili konulan insanlar arasında anlaşmayı; anlamları ortak kılmayı sağlar. Özet olarak kavramlar, toplumsal olarak kabul edilmiş sözcüklerin anlamıdır. Hangi sözcük grubuyla adlandırılırsa

adlandırılınsın, tüm kavramlar; öğrenilebilirlik, kullanılabilirlik, açıklık, genellik ve güçlülük özelliği taşımaktadır.

• **Öğrenilebilirlik:** Tüm kavramlar sonradan öğrenilir. Bazı kavramlar daha kolay öğrenilirken bazıları ise daha zor öğrenilir. Örneğin; “köpek” “ağaç” gibi somut kavramlar kolay öğrenilen kavramlar iken, “güdülenme”, “adalet” gibi soyut kavramlar daha zor öğrenilmektedir.

• **Kullanılabilirlik:** Kavramlar farklı kullanım alanlarına sahiptirler. Ancak herhangi bir alanda bazı kavramlar daha sık kullanılırken bazı kavramlar da daha az sıklıkta kullanılmaktadır. Örneğin Sosyal Bilgiler dersinde “sosyal çevre”, “millet”, “kültür” gibi kavramlar daha sık kullanılırken, “kamuoyu”, “oligarşi”, “kesir ölçek” gibi kavramlar daha az kullanılmaktadır.

• **Açıklık:** Kavramlar açık ve anlaşılır olmalıdır. Herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır olmalıdır ve kavramla ilgili uzmanlar arasında bir görüş birliği olmalıdır. Çünkü bazı kavramlar daha net ve anlaşılır iken, bazıları da daha karışık, göreceli ve belirsizdir. Örneğin; “hayvan”, “bitki”, gibi kavramlar daha net ve anlaşılır iken; “zekâ”, kaygı”, başarı” gibi kavramlar daha belirsizdir.

• **Genellik:** Kavramlar hiyerarşik olarak bir düzen içinde organize edilmiştir. Hiyerarşik yapının en üstündeki kavram en genel kavramdır. Alt gruplara inildikçe daha özel kavramlar haline gelirler. Örneğin devlet; “vatan”, “millet” ve “hâkimiyet anlayışı” ndan oluşmaktadır. Her grup kendi içinde sınıflandırılarak en özel kavrama kadar inilebilir.

• **Güçlülük:** Kavramın gücü, diğer kavramların ve ilkelerin anlaşılmasına yardım etme, problem çözmede fayda sağlama ve destek olmaya işaret etmektedir. Örneğin sosyal bilgilerde “çevre” güçlü bir kavramdır. Çünkü genel olarak çevre; kültürel, sosyal, yaşadığımız alan, ailemiz ve akrabalarımız gibi birçok kavramı içine almaktadır.

1.2.3. Kavram Çeşitleri

Kavramlar, zihinde oluşma şekillerine göre ‘*somut*’ ve ‘*soyut*’ olarak iki gruba ayrılır. Duyu organlarımızla algılayabildiğimiz kavramlara somut kavramlar, duyu organlarımız ile algılayamadığımız kavramlara ise soyut

kavramlar adı verilir. Çocuklar, somut kavramları soyut kavramlara nazaran daha kolay öğrenirler (Cantekin vd., 2000).

Kavramların öğrenilebilmesi için çocuğun belli bir yaş seviyesine ulaşması gerekmektedir. Piaget çocuğun bilişsel gelişim basamaklarından somut işlemler dönemine 7- 11 yaşta ulaştığını, soyut işlemler dönemine 12 yaş ve üzerinde ulaştığını belirtmiştir (Kol, 2011).

Somut işlemler dönemindeki çocuklar çevrelerindeki her şeyi somut objeler ifadesinde düşünürlerken, soyut işlemler dönemindeki çocuklar ergenliğin de kazanılmasıyla duygusal bir döneme geçerek kavramları ve çevresindeki objeleri soyut olarak algılayabilmektedir.

Senemoğlu (2001) kavramların bazılarını somut ve basit bazı kavramları ise soyut ve karmaşık kavramlar olarak ele almıştır.

Somut kavramlar, yaşamın ilk yıllarından beri birçok yolla öğrenilir. Örneğin çocuk, “araba” kavramını çevresindeki yetişkinleri gözlemleyerek, araçları görerek, duyarak ve işlevini de yakından görerek öğrenir. Başlangıçta araba kavramı geneldir. Örneğin “traktör”, “kamyon”, “otomobil” gibi tüm araçlar araba kavramının içinde yer alır. Daha sonra ise sadece “otomobil” e araba diyerek aralarındaki farkı ayırt etmeye başlar. Çocuk küçük yaştan itibaren yaşantıları yoluyla, “temiz”, “yaramaz”, “komik” gibi öğrenilmesi zor ve soyut olan kavramları da gözlem yoluyla rahatlıkla öğrenir. **Soyut kavramları** öğrenmek için genellikle eğitim gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde “adalet”, “vatan”, “ulus”, “kavram” vb. kavramları öğrenmek için formel eğitim gerekmektedir. Ayrıca öğrencinin de bu kavramları öğrenmesi için bilişsel olarak da soyut işlemler döneminde olması gerekmektedir. Soyut kavramları ilkökul düzeyindeki bir çocuk bilişsel gelişim bakımından öğrenemez.

1.2.4. Kavramların Önemi

Kavramlar öğrenmeyi basitleştiren, iletişim kurmayı kolaylaştıran, zihnimize bilgileri düzenli hale sokan ve bilgilerimiz arası ilişkiler kurarak hayatımızı da kolaylaştıran unsurlardır. Kavramlar, içerisinde birçok olgusal

bilgiyi de barındırmaktadır. Bu olgular bizi genellemelere ulaştırmakta ve böylece zihinsel olarak öğrenmemiz kolaylaşmaktadır.¹

Kavramlar, çocuğun çevresindeki birçok nesneyi, fikir ve olayları gruplara ayırarak kategorilere ayırmasını sağlar. Çocuk kavramlar yoluyla çevresiyle daha rahat iletişim kurar, çevresindeki olay ve nesnelere anlam verir(Erden ve Akman, 1998: 49).

Öğrencilerin pasif durumdan çıkararak, öğrenmede aktif hale gelmesi gerektiğini savunan yapılandırmacı yaklaşım, kalıcı bir öğrenmenin ortaya çıkabilmesi için öğrencilerin bilgiyi ezberlemek yerine kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri anlamaları gerektiğini öngörmektedir. Kavramlar öğrenmenin merkezidirler ve temel yapı taşlarını oluştururlar ve bu sebepten tüm düşünme becerilerinin temelinde kavramlar yer alır (Yılmaz ve Çolak, 2012: 1).

Kavramlar düşünce sürecimizin çok önemli parçalarıdır ve onlar karşılaştığımız birçok olay ve fikirden anlam çıkarmamızı sağlar. Çevremizi oluşturan etmenleri kolaylıkla anlayabilmemizde kavramların etkisi büyüktür (Yılmaz, 2008: 24).

Kavramlar düşünmeyi sağlayan ve zihinsel bağ kurmaya yarayan araçlardır. Anlamli etkileşim kurmayı ve dünyayı anlamayı sağlarlar. Kavrama sahip olmayan bireyler tıpkı bir bebeğin düşünmesi gibi duyularıyla hareket ederler. Kısacası kavramlar düşünmek için gereklidir(Senemoğlu, 2001: 513).

Martorella (1986: 113) kavramların temel işlevlerinin dışında bizlere üç yolla daha hizmet ettiğine işaret etmektedir. Bunlar:

- Öğrenme görevimizi basitleştirirler.
- İletişim için çok yararlıdır.
- Hayal ve gerçeği birbirinden ayırmamıza yardımcı olurlar (Akt: Yılmaz, 2008: 24).

¹**Olgu:** Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. 2. Varlığı deneyle kanıtlanmış şey.

1.2.5. Kavram Öğrenme

Genel anlamda öğrenme, çevre şartlarının değişmesi sonucunda kişinin davranışlarında meydana gelen değişimlerdir. Kavram öğrenme ise, uyarıcıları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmaktır. Eğer öğrenme yeterliyse bilgilerin davranışa dönüşmesi öngörülür. Kavram öğrenme, bir tür yapılandırma ve yapılanma işlemidir (Ülgen, 2001: 109). Senemoğlu'na göre (2001) kavram öğrenmede aşamalı olarak dört düzey bulunmaktadır. Bu aşamalar en alt düzeyden başlayarak en üst düzeye doğru şu şekilde sıralanmaktadır.

1) Somut Düzey: Bu düzeyde objenin algılanabilen bölümüne dikkat edilmelidir, obje diğer nesnelere ayırt edilebilmeli ve ayırt edilen bu obje farklı ortam ve durumlarda, farklı zamanlarda da görüldüğünde hatırlanmalıdır. Örneğin; çocuk "kurşun kalem" i gördüğünde ona dikkat eder. Çevresindeki diğer nesnelere ayırt etmeye çalışır. Daha sonra kurşun kalemi aynı yer veya durumda gördüğünde tanır.

2) Tanıma Düzeyi: Bu aşamada somut düzeydekinden farklı olarak obje, farklı yer ve durumlarda da görüldüğünde tanınmalıdır. Tanıma düzeyindeki kavram öğrenmenin zihinsel süreçleri şunlardır:

- Objenin algılanabilen çevresine dikkat etme
- Objeyi diğer objelerden ayırt etme
- Ayırt edilen objeyi hatırlama
- Objeyi farklı ortam ve durumlarda gördüğünde de aynı obje olduğuna ilişkin genelleme yapma
- Genelleme yapılan objeyi hatırlama

Örneğin; çocuk, somut düzey basamağında aynı yer ve durumda gördüğü kurşun kalemi hatırlayabilirken, tanıma düzeyinde başka yer ve durumlarda gördüğü kurşun kalemi genelleyerek hatırlayabilir. Ayrıca bu düzeyde kavramın adını da öğrenebilir ve kavramı adıyla kodlayarak saklayabilir.

3) Sınıflama Düzeyi: Bu düzeyde ise iki veya daha fazla objenin eş değerde olduğunun genelleme yapılır. Örneğin; farklı renk ve biçimlerdeki

kurşun kalemleri eş değer olarak aynı grupta görmesi sınıflama düzeyinde bir öğrenmedir. Bu düzeyde kavram öğrenmenin zihinsel aşamaları şu şekilde verilmiştir:

- Objenin bir sınıfına ilişkin en az iki örneğin çok belirgin olmayan özelliklerine dikkat etme

- Her bir örneği örnek olmayandan ayırt etme

- Ayırt edilen örnekleri hatırlama

- Farklı bir kapsam ve durumda karşılaşılan örneklerin aynı örnek olduğu genellemesine varma

- Aynı sınıfa ait iki örneğin eş değerde olduğu genellemesini yapma

- Genellemeyi hatırlama

4)Soyut Düzey: Bu düzeyde ise kavramın adı verilir, kavramın tanımlanan özellikleri ayırt edilir, kavramın toplumca kabul edilmiş tanımı verilir ve kavram örneklerinin benzer kavram örneklerinden farklılaştığı açıklanır. Soyut düzeyde kavram öğrenmede yapılması gereken zihinsel işlemler iki ana grupta toplanmıştır. Bunlar tümevarım ve alma işlemleridir.

Tümevarım işlemleri şunlardır:

- Tanımlanan özellikleriyle ilgili kuralları denenceleştirme

- Denenceleri hatırlama

- Örnek ve örnek olmayanları kullanarak denenceleri değerlendirme

- Kavram sınıflama düzeyinde öğrenilmişse kavramın tanımını yapma

- Eğer sınıflama düzeyinde öğrenilmemişse kavramı anlama

- Kavrama ait örnekleri ya da örnek olmayanları kavramın özelliklerinin varlığı ya da yokluğu bakımından analiz etme

Alma işlemleri ise şunlardır:

- Kavramın adını, tanımını, kavrama ait örnek ve örnek olmayanların resimsel ve sözel betimlemeleri dahil olmak üzere sunulan bilgiyi özümleme

- Bilgiyi hatırlama

- Kavrama ait örnekleri ve örnek olmayanları kavramın özelliklerinin varlığı ya da yokluğu açısından analiz etme

Aşağıda çeşitli aşamalarda öğrenilen kavramların kullanımları şema olarak gösterilmiştir.

Özyürek'e göre (1983), kavramın yapısı ve niteliği ve sunulma biçimi kavram öğrenmeyi etkileyen faktörlerdendir.

Kavramın Yapısına İlişkin Özellikler:

a) Kavramın kurallarının yapısı

b) Kavramın ilişkili ve ilişkisiz nitelikleri

c) Kavram taksonomisi ²

gibi özellikler kavram öğrenmeyi etkilemektedir.

Kavramın Sunulmasına İlişkin Özellikler

Kavramın olumlu ve olumsuz örnekleri

a) Kavramın olumlu ve olumsuz örnekleri

b) Örneklerin sırası

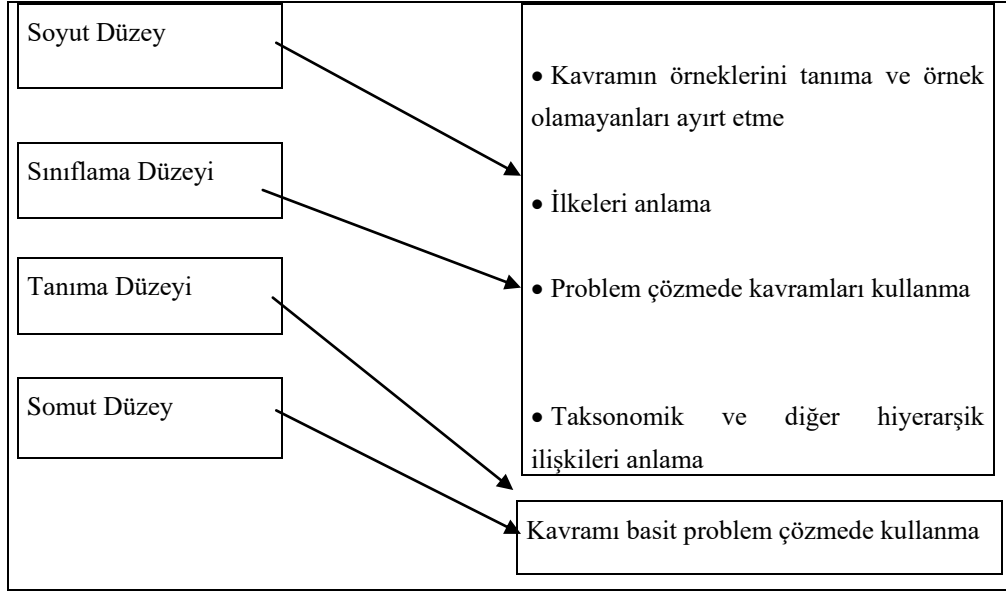
c) Örneklerin benzerliği

d) Açık anlatımla ya da yaratıcı yöntemle sunma.

Yukarıda sıralanan özelliklerden biri ya da bir kaçına dikkat edilmediğinden kavram öğrenme gerçekleşmez ya da yanlış öğrenme söz konusu olur (Özyürek, 1983: 4).

²**Taksonomi:** Sınıflandırılma ve bu sınıflandırmada kullanılan kurallar bütünü.

Tablo 1.4. Çeşitli aşamalarda Öğrenilen Kavramların Kullanımları

(Senemoğlu, 2001: 521)

Ülgen (2001) ise kavram öğrenmeyi iki aşama halinde incelemiştir. Bu aşamalar **kavram oluşturma** ve **kavram kazanma aşamalarıdır**. **Kavram oluşturma** genelleme yapmaya dayalıdır. Birey, uyarıların benzer ve farklı yönlerini algılayarak, benzerlikler üzerinden genelleme yapar. Kavram oluşturma, bireyin tümevarım yoluyla genelleme veya soyutlamalara ulaşması durumudur. Çocuklar oluşturdukları kavramlarla ilgili, çevrelerindeki insanların kullandıkları sözcükleri birleştirirler. Örneğin, çocuk yuvarlak bir cisim yuvarladığı zaman, kullanılan “yuvarla”, “yuvarlak” sözcükleri, çocuğun geliştirdiği “yuvarlak” şekliyle, kullanılan bu sözcükler arasında bağ kurmasını sağlamaktadır. **Kavram kazanma** ise, kavram oluşturma süreci sonucunda oluşturulan kavramların ayrıştırılması ve gruplandırılması işlemine verilen isimdir. Bu aşamada birey, algılamış olduğu kavramların özelliklerini göz önünde bulundurarak ve tümdengelim yöntemini kullanarak kavramlar arasındaki ilişkiler kurar, mantıksal kurallar seçer ve onları uygulayıp kavramın ayrıştırmasını yapar. Kavram oluşturma kavram kazanmanın ön şartıdır. Kavram oluşturma tanıma dayanırken kavram kazanma ise işleme dayanmaktadır. Kavram oluşturmada sözcükler (terimler) fazla önem taşımazken; kavram kazanmada sözcükler kavramların incelenip gruplandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Kavram oluşturma daha çok okul öncesi dönemde kazanılıp yaşam boyu devam ederken; kavram kazanma

daha çok formal eğitimde (okul döneminde) üst düzey kavramların öğrenilmesinde önem kazanır.

1.2.6. Kavramların Öğretimi

Bilgiye ulaşan onu analiz eden değerlendiren ve sonuçlar çıkaran, özet olarak düşünebilen bireyler yetiştirmek amacıyla öğretimin iyi yapılması gerekmektedir. İyi ve kaliteli bir öğretim için de “kavram öğretimi” önemlidir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kavramlar genellikle tanım ve örnek verme şeklindedir. Bu durumda öğrenci kavramı öğrenmez; ezberler. Bu nedenle kavram öğretimine yeterince önem verilmelidir (Bal ve Gök, 2011: 1184).

Sosyal Bilgiler kavram bakımından oldukça zengin bir derstir. Bu ders 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda okutulmaktadır.³ İçeriğin zengin olmasından dolayı öğrenciler birçok yeni bilgi öğrenirken bu bilgileri destekleyen kavramları da öğrenmektedirler (Yılmaz vd., 2010: 21).

Kavramlar, belli başlı soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu nedenle kavramları bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılacak grafik materyaller geliştirilmiştir. Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları, Kavram Haritaları, bunların en başlıcalarıdır (MEB[TTKB], 2016b).

Ayrıca ek olarak kavram karikatürleri ve kavram bulmacaları da öğretimi hem zevkli hale getirmekte hem de kavramları görselleştirerek anlamayı kolaylaştırmaktadır.

1.2.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Öğretim Yöntemleri

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan kavram öğretim modelleri aşağıda verilmiş ve açıklanmıştır.

³ 8. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi'nin yerini T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi almaktadır.

1.2.7.1. Anlam Çözümleme Tabloları

Anlam Çözümleme Tabloları, öğrencilerin de katılımında bulunduğu etkinlikleriyle, iki boyutlu bir tablo halinde sunulabilir. Tablonun bir boyutu özellikleri çözümlenecek olan kavramlarla, diğer boyutunda ise verilen kavramların özellikleri sıralanır. Böylece Anlam Çözümleme Tabloları kavramların ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesini sağlarlar. Öğrenci yeni öğrendiği kelimelerin anlamalarını daha önce öğrendiği kavramlarla karşılaştırır, Böylece kavram gelişimi ve öğretimi sağlanmış olur. Anlam Çözümleme Tabloları hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek için de kullanılabilir(MEB[TTKB], 2016b).

Tablo 1.5. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği

Türleri	Yöneten Kişi	Günümüzde örneği var mı?	Uygulandığı Ülke	(+)Demokratik (x)Yarı demokratik (-)Demokratik değil
Oligarşi				
Monarşi				
Diktatörlük				
Meşrutiyet				
Aristokrasi				
Cumhuriyet				
Askeri Cunta				

MEB [TTKB], 2016a)

1.2.7.2. Kavram Ağları

Kavram Ağları, öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, dergi, ansiklopedi, vs.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “Semantik Ağ” da denilen bu araç, öğrencileri; önceki bilgilerini harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak ve kavramları yeniden düzenlemek gibi zihin etkinlikleri ile yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder. Kavram Ağları bir üniteye hazırlık basamağında kullanılabileceği gibi ünite işlenirken ve ünite sonunda da kullanılabilir. Bu araç özellikle, kavramları gruplamada ve bu yolla çocuğun zihin yapılanmasını düzenleyerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişmesine yardım eder(MEB[TTKB], 2016).

1.2.7.3. Kavram Haritaları

Kavram haritaları, bilgiyi zihinde somut ve görsel olarak düzenleyen bir ünite ya da bir ders içinde geçen önemli kavramların arasındaki ilişkiyi şema yoluyla gösteren ve aralarında bağ kuran önemli araçlardır (Kaptan, 1998: 95).

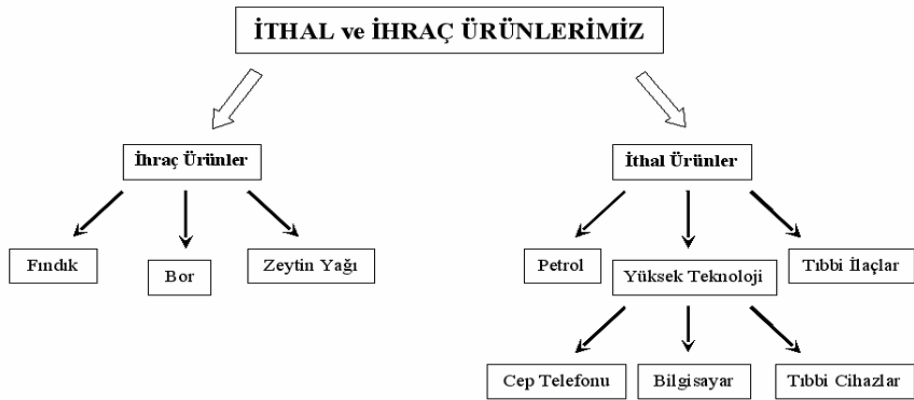
Kavram haritaları etkili ve anlamlı bir öğrenme için kavramlar arasındaki ilişkiler ve bunlara dayalı önermeler doğrultusunda hazırlanmış görsel araçlardır (Kaşlı vd, 2001:127).

Kavram haritası 1970'in ilk yıllarında Novak ve arkadaşları tarafından bir araştırma aracı olarak geliştirilmiştir. Öğrenmenin gerçekleşmesinde bireylerin mevcut bilgilerinin önemini vurgulayan Ausebel (1968)' in "anamlı öğrenme" teorisine dayanmaktadır (Çimer ve Çimer, 2002).

Kavram haritası varlıkları veya olayları özelden genele ya da genelden özele, parçadan bütüne düzenleyen şemalardır. Kavram haritaları, bilgiyi öğrenirken var olan bilgileri de anlamlandırmayı yani verimli öğrenmeyi sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir tekniktir (Yılmaz, 2008: 12).

Kavram haritaları bilgiyi görsel olarak düzenleyen, farklı bilgilerle bağlantılar kuran, diğer kavramlarla bilisel bağlantı oluşturan ve bunları görsel olarak gösteren şemalardır (Gündüz, 2015: 513).

Aşağıda bilgileri organize eden bir kavram haritası örneği görülmektedir.

Şekil 1.1. Kavram Haritası Örneği (Yılmaz, 2008: 21)

Kavram haritaları öğrencilerin kavramı ne kadar anladıklarını gösteren ve kavramlar arası ilişki çözümlenmesi sağlayan etkili bir metottur.

Kavram haritaları, araştırmacılar tarafından öğretmene öğretim sürecinde, öğrenciye ise öğrenme sürecinde isini kolaylaştırmada faydalı bir araç olarak sunulmaktadır. Aynı zamanda kavram haritaları bir veri toplama aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu durum kavram haritalarının öğrenme- öğretme sürecinde çok boyutlu kullanımını göstermektedir (Kalaycı ve Çakmak, 2000:571).

- Kavram haritaları konu içindeki bilgileri organize etmeye yardımcı olan önemli araçlardır.

- Kavram haritaları anlamlı öğrenmeyi sağlamada etkilidirler. Yeni bir konuyu anlamada öğrenciye yardımcı olurlar.

- Kavram haritaları, öğrencilerin kavram yanılgılarını veya farklı kavramsallaştırmaları tanıma ve belirleyerek sorunu çözmeye çok güçlü araçlardır.

- Öğrencilerin ne bildiğini hesaba katar ve etkili bir ders planlamada öğretmene yardımcı olur.

- Öğrenciler, bilgi yapılarının işleyişinin farkına varma alışkanlığını kazanırlar.

- Öğrencinin bilgisi içindeki yanlış ilişkiler öğretmen tarafından belirlenir ve düzeltilebilir (Kırkkılıç vd., 2011:13).

Kavram haritaları bilgiyi organize eden kavramların anlamaları üzerinde tartışma sağlayan, öğrencilerin sahip olduğu kavramlar arası ilişkileri belirleyen, kavram yanılgılarını tespit edip gideren, yüksek seviyeli düşünme yeteneği sağlayan bir tekniktir (Kaya, 2003: 269).

1.2.7.4. Kavram Bulmacaları

Bulmacalar farklı şekillerde düzenlenmiş, düşündürmeyi ve aratarak bulmayı amaç edinen oyunlardır. Günümüzde gazetelerde ekler içinde sunulan bulmacalar çok farklı şekillerde olup her yetişkinliğe hitap eder. Eğlendirme amacının yanında akıl yürüterek kolay öğrenmeyi sağlarlar. Kolay öğrenmeyi

gerçekleştirdikleri için de bilginin kalıcı hale gelmesini sağlarlar(Aslan ve Şeker, 2013: 33).

Kavram bulmacaları hazırlanırken, öğretmen önce ünite de geçen kavramların listesini belirler. Bu kavramları oluşturacağı bir kavram bulmacası içine gizler. Kavramların gizlenmesinde soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru olmasına dikkat eder. Hazırlanan kavram bulmacası öğrencilerin aktif öğrenme becerilerini harekete geçirmekte son derece önemli katkı sağlayacaktır. Bunun için bulmacalar üzerine gerçekleştirilecek etkinlikler iş birlikli öğrenme grupları ile sürdürülecektir. Çünkü iş birlikli öğrenmede öğrencilerin ortak bir amaç için küçük gruplar halinde birbirlerinin öğrenmesine yardım etmek esastır. İş birlikli öğrenmenin bir diğer özelliği ise bireysel başarı yerine grup başarısını ön plana çıkarmasıdır. Böylece öğrenciler birbirlerinin öğrenmesinden de sorumlu hale gelmektedirler. Bulmacalar üzerine yapılacak çalışmalarda öğretmen ve iş birlikli çalışma grupları şu işlem sürecinden geçerler(Özcan, 2010: 43).

Öğretmen;

1. Öğrencileri öncelikle iş birlikli öğrenme gruplarına ayırır. Bunun için farklı yetenekteki öğrencilerin bir araya gelmeleri sağlar.

2. Bulmacada geçen kavramların içinde yer aldığı bir ön testle öğrencilerin bilgi düzeyi belirler. Bireysel notları grup puanına dönüştürür.

3. Grupları bağımsız olarak çalıştırarak kendilerine verilen süre içinde bulmacadan gizli kavramları bulmalarını sağlar.

4. Gerektiğinde ilgili kaynaklardan faydalanmalarına yardımcı olur.

5. Öğretmen bulmacada geçen kavramları dikkate alarak son test uygular.

6. Bireysel notları grup puanına dönüştürerek gruplar arası başarı sıralaması yapar. Ayrıca ön test ile son test arasında anlamlı bir fark olup olmadığını istatistiksel olarak belirler.

Öğrenciler;

- Bulmacadaki kavramları bulur.

- Tanımlarını araştırır.
- Kavrama ait belirleyici örnekleri yazarlar.
- Kavrama ait belirleyici olmayan özellikleri yazarlar.
- Kavrama ait somut bir örnek yazarlar.
- Grupta yer alan tüm üyeler bulgularını paylaşarak eksiklerini tamamlar.
- Gruplar arası iletişim sağlanarak bilgi paylaşımı sağlanır (Taşlı, 2005).

Aşağıda bir kavram bulmacası örneği görülmektedir.

Tablo 1.6. Kavram Bulmacası Örneği

Aşağıdaki kavramları bulunuz				
I X Y Y X C H A T Y I L U D Z U N C W R J X L U K				
N K O F M S X F T Y H S J F U D Q C W H X E M H Y				
K E H S I Y A S I G Ü Ç E Z F W S D B P N K T C J				
I X X Y G Z V V H T O M Q N Z D M F O Y W O F F X				
L J L C A L A I K L I K B A H P V Z C Q B N M Z H				
A F P Q V P A K S K B J H C J G V Y W G V O I D M				
P B P P B I C U V U Y A S K E R I G Ü Ç D M L S I				
Ç U U R A I B R P P D K S R Q D O E M Y E I L O J				
I L A O S L U G K Ü L T Ü R E L G Ü Ç E V K I S N				
L E F H A L K Ç I L I K V X W G U Q E U L G G O U				
I D G J J G H B U N D X C H N R X P O Q E Ü Ü S W				
K A T A T Ü R K Ç Ü L Ü K E R E A Z G W T Ç Ç Y Z				
D N G T E V G Y A Y R U T T M X T S U H Ç Q U A S				
K E N L U Y A I N S A N S E V G I S I K I Y K L I				
G K Ç A Ğ D A Ş L A Ş M A M J A F M R L L T M G V				
Z U U B S V M I L L I Y E T Ç I L I K V I Z R Ü H				
R L U D L B I L I M S E L L I K V A G V K A K Ç Z				
ATATÜRKÇÜLÜK	INKILAPÇILIK	MİLLİGÜÇ	SIYASIGÜÇ	ASKERİGÜÇ
MİLLİYETÇİLİK	EKONOMİKGÜÇ	SOSYALGÜÇ	KÜLTÜRELGÜÇ	HALKÇILIK
DEVLETÇİLİK	LAIKLIK	İNSANSEVGİSİ	BİLİMSELLİK	ÇAĞDAŞLAŞMA

(Aslan, 2012: 52)

Bulmaca, eğitimde sıklıkla kullanılan materyaller arasındadır.. Özellikle sözel ağırlıklı derslerde bulmacalar ilgi çekici olmaktadır. Bu dersler için renkli, resimli, çizgili veya şekilli bulmacalar hazırlanabilir. Bu materyaller sayesinde öğrencilere sıkıcı gelen sözel dersler eğlenceli duruma dönüşür. Bir konu için hazırlanabileceği gibi bir ünite için de bulmacalar hazırlanabilir. Bulmacalar, konu veya ünite sonlarında tekrar amacıyla kullanılan verimli bir materyaldir. Kalıcı öğrenmeyi sağlamak amacıyla öğrencilere bulmacalar hazırlatılabilir. Bulmacaların kolay yapılması, ucuz, rahat taşınabilir ve kolay ulaşılabilir bir materyal olması eğitimde sık kullanılmasında etkilidir (Aslan ve Şeker, 2013: 33).

1.2.7.5. Kavram Karikatürleri

Karikatür (TDK, 2016) insan ve topluma dair her türlü olayı konu alan, abartılı bir biçimde çizilmiş düşündürücü resim olarak tanımlanmıştır.

Kavramaların çizimler olarak ve karikatür şeklinde sunulması öğrencilerin dikkatini çekmekte ve kavramlara olan ilgisini artırmaktadır (Tokcan ve Alkan, 2013: 5).

Kavram karikatürleri, günlük hayatta ve yaptığımız işlerin içinde yer alan bilimle ilgili bakış açısını ortaya koyan karikatür tarzı çizimlerdir. Karikatürler, daha fazla fikir sağlamak için konuyu tartışmalı biçime getirir ve daha şüpheli hale sokarlar. Kavram karikatürleri mizah unsuru taşımazlar fakat tartışmayı daha da kışkırtmak için ayrıca bilimsel düşünceyi uyarıcı hale getirmek için tasarlanmışlardır. Kullanılan diyaloglarda ise doğru cevabı buldurma amacı taşınmamaktadır (Demir, 2008: 5).

Kavram karikatürleri Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersini sıkılmadan, etkili ve eğlenceli bir şekilde anlamlandırabilmeleri için görsel materyaller önemli bir yere sahiptir. Kavram karikatürleri bu anlamda etkili bir materyal olarak ders aşamasında kullanılabilir (Akengin ve İbrahimoglu, 2010: 3).

Aşağıda Keogh ve Naylor'un (1999) geliştirdiği kavram karikatürü yer almaktadır.

Şekil 1.2. Kardan Adam Kavram Karikatürü

1.2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Farklı Yöntem ve Teknikler

Günümüz eğitim anlayışında öğretmen merkezli olmaktan çok öğrencinin merkeze konduğu bir eğitim anlayışı kabul görmektedir. Öğretmen tek başına ders üzerinde hakimiyet kuran ve öğrencilerin de bu hakimiyete ayak uydurmasını isteyen kişi değildir. Sadece konuları anlatarak dersi de istediği gibi tasarlamış olan anlayış artık geçersi hale gelmiştir. Bunun yerine öğrencinin derste aktif olduğu öğretmeni sınıfın hakimi değil rehberi olarak gören anlayış eğitim dünyasına yerleşmiştir (Kaya, 2005: 27).

Sosyal bilgiler dersinde ülkemizde veya ülkemiz dışında yapılan araştırmalar, değişik strateji, yöntem ve tekniklerin araştırmacılar tarafından kullanıldığını göstermektedir. Araştırmalar, kullanılan bu strateji, yöntem ve tekniklerin öğrencilerin başarısını olumlu etkilediğini ve onların gelecekteki davranışlarını da şekillendirebileceğini ortaya koymaktadır (Kan, 2006: 539).

Aşağıda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan farklı yöntem ve teknikler gösterilmiştir.

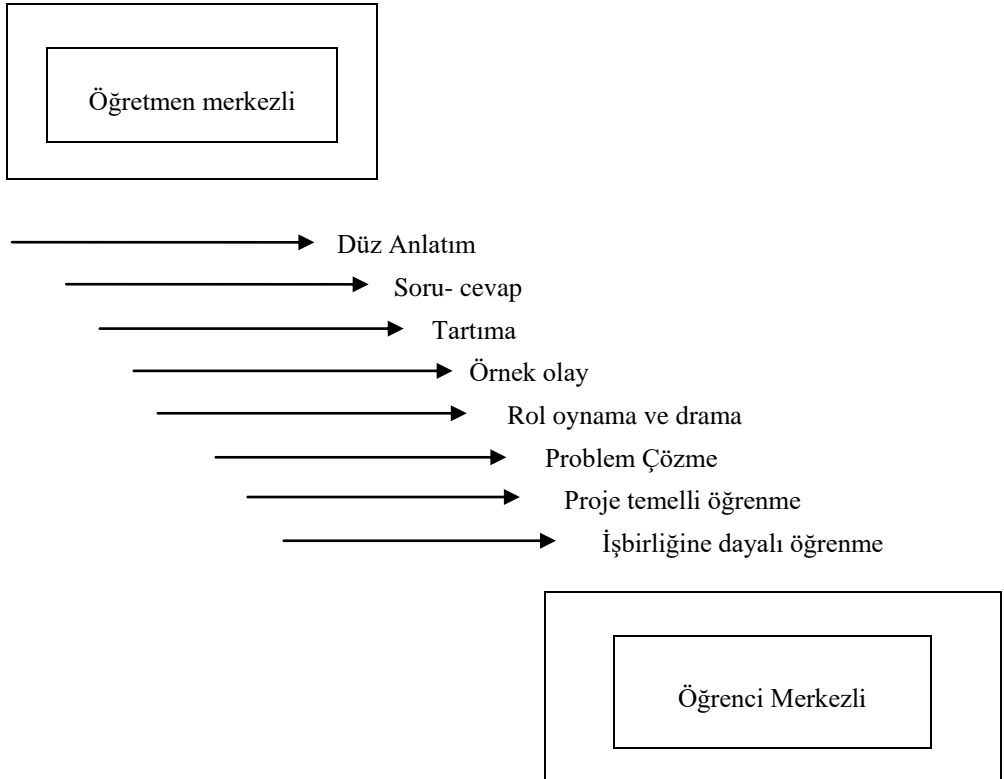
Yöntemler eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ve eğitim durumlarının düzenlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Yöntemler, diğer öğelere ve eğitim araçlarıyla kullanılabilir olduğunda anlam taşımaktadır. Bir kimse ulaşmak istediği hedefi bilmiyorsa, onu gerçekleştirmek için izleyeceği yöntemi de

seçemez. Bu yüzden etkili bir yöntem seçmeli ve bunu farklı konu alanlarıyla ilişkilendirmelidir (Bilen, 1990).

Etkili bir öğretim için yöntem zenginliğine önem verilmesi artık tüm dünyada kabul gören bir yaklaşımdır. Çünkü öğretmen kendi yaratıcılığını da işin içine katarak farklı yöntemler geliştirmelidir (Küçük Ahmet, 1992: 41).

Kavram öğretimi yaparken de sadece tek bir yönteme bağlı kalmak yeterli olmamaktadır. Çünkü bu şekilde yapılan bir öğretim kalıcı olmaz ve kolay unutulmaya mahkumdur. Bunun için kavram öğretimi yaparken de farklı yöntem ve teknikleri işin içine sokarak öğretim yapmak daha faydalı sonuçlar sağlayacaktır (Kaya, 2005: 27).

Aşağıda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan yöntem ve teknikler görülmektedir:

Şekil 1.3. Başlıca Öğretim Yöntemleri (Doğanay, 2008: 163)

Öğrenme etkinliklerini düzenlerken, başvurulacak yöntem ve tekniklerin doğru seçilmesi öğrenme-öğretme sürecinde başarılı bir sonuca ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır.

Sözer' e göre(1998: 83) öğretim yöntem- tekniklerinin seçimini etkileyen birçok etken vardır. Bu etkenler aşağıdaki gibidir:

- Eğitim sisteminin benimsemiş olduğu felsefe ve amaçlar
- Yöneticilerin izlediği politikalar
- Öğretim programının niteliği
- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi
- Toplumsal ve ekonomik olanaklar
- Öğrencilerin bireysel farklılıkları
- Ders araç ve gereçlerinin durumu
- Konu alanı
- Öğretmenin ders yükü, eğitsel ve yönetsel başka yükümlülükleri, sağlık durumu
- Ayrılan sürenin uzunluğu ya da kısalığı
- Öğretmenin kişiliği, yeteneği ve mesleki yetişiimi

Bu etmenlere daha başkaları da eklenebilir. Ancak bunların içinde hiç şüphesiz, "öğretmenin kişiliği, yeteneği ve mesleki yetişiimi" çok önemlidir. Çünkü, yapıcı, yaratıcı bir kişiliğe sahip; mesleğini severek yapan; mesleğinin gerektirdiği koşulları en iyi biçimde yerine getiren; öğretmenlik meslek bilgisi yönünden iyi eğitim almış; öğretim bilgisini sindirmiş; öğretim ilke, strateji, yöntem ve teknikleri konusunda iyi yetişmiş bir öğretmen, olumlu olmayan birtakım koşullar altında olsa bile, etkili ve verimli bir öğretimi gerçekleştirebilir (Sözer, 1998: 83)

Aşağıda sosyal bilgiler dersinde kullanılan yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu yöntem ve tekniklerin ders başarısı üzerinde etkisi hakkında bilgi verilmiştir.

1.2.8.1. Düz Anlatım Yöntemi

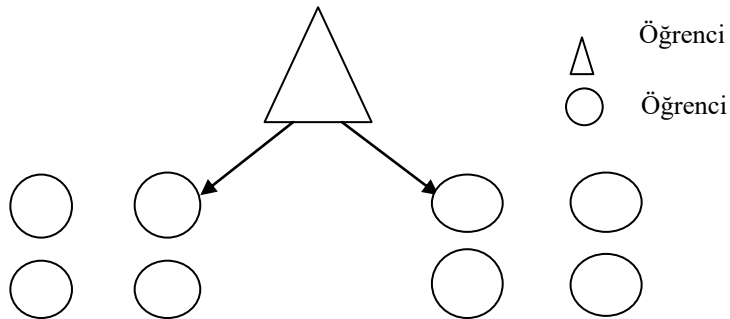
"Anlatma", "takrir" ya da "konferans" yöntemi olarak da isimlendirilir. Sosyal Bilgiler dersinde ve bütün sosyal bilim alanlarında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Yanlış ve fazla kullanımı zaman zaman eleştirilere maruz kalan bu yöntem gerektiğinde kullanılırsa başarılı sonuçlar almada etkili olacaktır (Sözer, 1998: 92).

Bu yöntem kullanım bakımından en basit yöntemdir. Öğretmen burada ne söylemek ya da anlatmak istiyorsa sadece onunla yetinir. Bilgiyi sunarken de o kelimeleri kullanır.

Bu yöntem çok sık kullanılması, kötüye ve yanlış kullanılması sebebiyle en etkisiz yöntem olarak bilinmektedir. Çünkü bu yöntemde öğrenciler pasif durumdadır. Düşüncelerini açıklayamazlar ve soru soramazlar. Modern eğitim yönteminde pek fazla yer verilmese de belli ölçüde farklı yöntemlere yardımcı olacak şekilde ihtiyaç duyulmaktadır (Küçükahmet, 1992: 41).

Aşağıda düz anlatım yöntemine ait şekil görülmektedir:

Şekil 1.4. Anlatım Yöntemi- Kaynak: W. Memmert (1983, s. 60 akt: Hesapçıoğlu, 1998:175)

Bu yüzden öğretimde düz anlatım yöntemi şu durumlarda kullanılmalıdır:

- Etkinlikleri sunmada,
- Öğrencileri güdülemek amacıyla,
- Ünite ve konuların özetlenmesinde,
- Anlaşılması güç olan bölümleri anlaşılır kılmakta,
- Konular arasındaki geçişleri sağlamada,
- Öğrencilere bilmedikleri bölümleri açıklamada(Sözer, 1998, 92)

Anlatım şeklindeki sunum şekilleri şunlardır: Rapor, hikaye etme, tasvir etme, açıklama (Hesapçioğlu, 1998).

Anlatım Yönteminin Faydaları

1) Öğrencilerin gerekli materyalleri sunması ve yeni bir çalışmaya başlangıç için faydalı bir yöntemdir.

2) Öğrencilerin içerikle ilgili organize bir görüş oluşturmasını sağlar.

3) Konuları belli sıra ve düzenli biçimde sunulacağı için zamanı iyi kullanmayı sağlar.

4) Uygulaması kolay ve ekonomiktir.

5) Kalabalık gruplar kısa sürede bilgilendirilir.

6) Temel kavram tanım ve genellemeleri öğretmede faydalıdır.

7) Yeni bir konuyu tanıtırken, konu tekrarında, özet yapmada, problem çözmede, soyut kavramların öğretiminde kullanılabilir

8) Öğrencilere sabırla dinlemeyi ve not alma becerisine sahip olma alışkanlığı kazandırır.

9) Hemen hemen her yöntem ve teknikle kullanılabilir (Saracaloğlu, 2007).

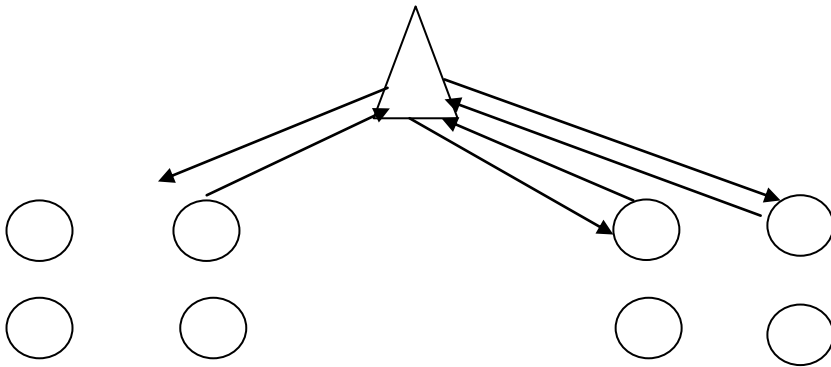
Anlatım Yönteminin sınırlılıkları

- 1)Öğretmen merkezlidir.
- 2)Dinleyiciler pasiftir.
- 3)Dinleyicilerin ilgisini ve gereksinimlerini belirlemek güçtür.
- 4)Yüksek seviyeli bilimsel bir öğrenme gerçekleşmez. Çünkü öğrenciler pasif durumdadır.
- 5)Eksik iletişime sebep olur. Çünkü soru sorulmaya izin verilmez. Böylece geri dönütü de ortadan kaldırır (Küçükahmet,1992: 42).

1.2.8.2. Soru-Cevap Yöntemi

Bu yöntem genellikle, düz anlatım yöntemini sıkıcı olmaktan kurtarır ve öğretimi daha etkili kılmada en çok yararlanan ve her teknikle birlikte kullanılabilen bir öğretim yöntemidir (Kan, 2006: 540). Öğretmenin öğrencilere öğrencilerin de öğretmene sordukları sorularla gerçekleşir. Karşılıklı iletişime dayanır ve genellikle anlatım yöntemiyle kullanılır. Bu yöntemde ders öğretmenin katı yönetimi altında bulunur. Günümüzde bu yöntem biçimi ilk yıllardaki önemini kaybetmiştir (Hesapçioğlu, 1998: 185).

Aşağıda soru- cevap yöntemine ait görsel bulunmaktadır:

Şekil 1.5. Soru- cevap yöntemi- Kaynak: W. Memmert (1983,s.60) Akt: Hesapçioğlu,1998:185)

Soru- cevap yönteminden şu amaçlarla yararlanılabilir:

- Öğrencilerin bilgilerini yoklama ve değerlendirmede,
- Derse ve konuya karşı ilgi uyandırmada,
- Yaratıcı düşünmeyi sağlamada,
- Düşünceleri bir düzen içinde anlatmayı sağlamada,
- Öğrencilerle iletişim sağlamada,
- Neden-sonuç ilişkisi kurmakta,
- Dikkati önemli noktalar üzerinde yoğunlaştırmakta,
- Öğrenme etkinliklerini planlamada,
- Nesnel değerlendirme yetisini geliştirmede (Sözer, 1998: 94).

Soru- cevap Yönteminin Faydaları

1) Öğrencileri düşünmeye sevk eder. İfade yeteneklerine katkıda bulunur (Taşdemir, 2000: akt: Saracoğlu, 2007: 182).

2) Dersi canlandırır. İlgi uyandırır. Motivasyonu sağlar.

3) Hatırlama, karar verme ve yaratıcı düşünmeyi geliştirir.

4) Öğrenciler kendilerine de soru yöneltilebileceğini de düşünerek dersi dikkatle dinlerler.

5) Öğrenci öğretmenle ve diğer öğrencilerle iletişim ve etkileşim kurmayı öğrenir.

6) Öğretmene dönüt sağlar (Saracaloğlu, 2007: 183).

Soru-cevap yönteminin Sınırlılıkları

- 1) Anlatım yöntemine göre daha yavaştır.
- 2) Belli bir tip öğrenme için soru hazırlamak güçtür.
- 3) Yanlış cevaplar aman kaybına neden olur.
- 4) Sorularla ilgili doğru cevap verememe öğrencinin kendine olan güvenini azaltır (Küçükahmet, 1992: 45).

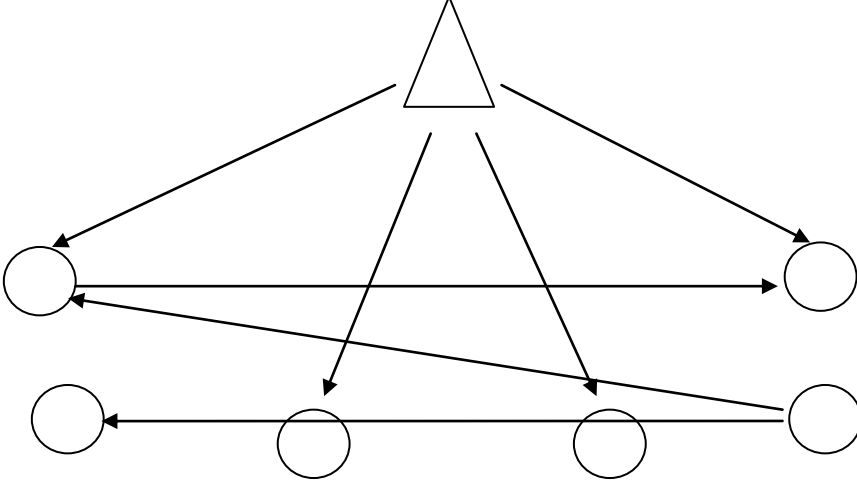
1.2.8.3. Tartışma Yöntemi

Bu yöntem öğrencilere kendi fikirlerini ve görüşlerini açık bir biçimde ortaya koymalarını sağlayan, başkalarının da görüşlerini ve fikirlerini öğrenmeye yarayan, herhangi bir konuyu karşılıklı konuşarak, birbirlerini dinleyerek, eleştiri de yaparak ve gerektiği yerde sorular sorarak inceleme olanağı sağlayan bir öğretim yöntemidir (Saracaloğlu, 2007: 141).

Tartışma yöntemi uygun şekilde kullanılırsa eleştirel düşünmeyi ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar. Sınıfta derse karşı ilgisi az olan ve öğrenmeye daha az meraklı olan öğrencileri teşvik eder. Yanlış kullanıldığında öğretmen merkezli bir yönteme dönüşür. Bu durumda da tartışma sıkıcı hale gelir ve öğrencinin özgür düşünmesini ve fikirlerini istediği gibi ortaya koymasını engeller (Doğanay, 2008: 166).

Bu yöntemde öğretmen bir tür gözlemci ve yöneltici görevi görmelidir. Aynı zamanda da dersin amaçlarına ulaşması için gayret gösterir. Tartışmaya uygun zamanda katılır, ara sıra tartışmayı keser ve tartışmayı yöneltir. Bu yöntemde zamanı dikkatli kullanmak gerekir; çünkü zamanı yitirme tehlikesi bulunmaktadır. Bazen harcananın zaman erişilmek istenen amaçtan çok daha fazla olduğu görülebilir (Hesapçioğlu, 1998:188).

Aşağıda tartışma yöntemine ait görsel bulunmaktadır:

Şekil 1.6. Tartışma Yöntemi Kaynak: D. Portner/ W. Kramer 1979, s. 21-24. Akt.
(Hesapçoğlu, 1998: 212)

Bu yöntemin sınıf içinde ve sınıf dışında uygulanan teknikleri de vardır. Bu teknikler ise aşağıdaki gibidir:

Tartışma Teknikleri

Münazara: Aynı konu hakkında zıt görüşleri olan iki grubun karşılıklı olarak ve belli bir süre içerisinde görüşlerinin doğru olduğunu savunmaya çalıştıkları bir tartışma tekniğidir. Önce sınıfta ön bir hazırlık yapılır sonrasında ise kendilerine tanınan sürede konunun lehinde veya aleyhinde görüşlerini dile getirirler (Saracaloğlu, 2007: 141).

Panel: Bir başkanlı, küçük bir uzman grubunun bir masa etrafında oturarak, öğrenci ya da dinleyici karşısında belli bir konuya dair, değişik açılardan duygularını ve düşüncelerini sundukları konuşma türüdür (Sönmez, 1999: 165) Panelde başkanlığı ya öğretmen ya da bir akran yapar. Toplantıya ayrılan süre zarfında başkan konuşmacılara konuşma hakkı verir. Eğer istenirse öğretmen tarafından konu ders sonunda özetlenebilir (Küçükahmet, 1992: 59).

Forum: Özel bir tartışma tekniği olan Forum küçük bir grup öğrencinin diğer öğrencilere bilgi vermesiyle gerçekleşir. Sununun sonunda dinleyiciler anlatıcılara sorular sorarlar. Kendisine soru yöneltilen öğrenci o konudaki en yetkili kişi olarak açıklamalarda bulunur (Küçükahmet, 1992: 60).

Sempozyum: Küçük bir konuşmacı grubun oturumlar halinde dinleyici ya da öğrenciler önünde bir konunun belli yönlerini konuştukları tartışma tekniğidir.(Sönmez, 1999:166)Sempozyum oturumlarında 3-5 kişilik konuşmacılar bulunur. Her bir konuşmacı konunun belli bir bölümünü ele alır ve bilgi verir (Saracaloğlu, 2007: 142).

Seminer: Yüksek öğretimde sıklıkla kullanılan bu teknik,değişik biçimlerde uygulanabilir. En yaygın kullanımı ise yazılı bir tez ya da çalışma üzerinde grupça tartışılmasıdır. Üzerinde görüşülecek yazılı materyal iki veya üç hafta önceden grup üyelerine dağıtılır. Böylece grup üyeleri çalışmanın enine boyuna inceleme imkanı bulurlar (Küçükahmet, 1992: 60).

Büyük Grup Tartışması: Bu teknikte öğretmen, konuyu tüm sınıfın katıldığı bir tartışma ortamında işler. Tartışmanın yürütücüsü yine öğretmendir. Sorular sorarak, öğrencilerin görüşlerini açık hale getirmekle görevlidir. Herkese eşit oranda söz hakkı tanır. Konuyu daha iyi anlamaları için sık sık özetler yapar (Saracaloğlu, 2007: 143).

Bu tekniğin uygulanması için en az dört koşulun sınıf ortamında sağlanması gerekir. Bunlar:

- 1)Kazandırılacak hedef davranışlar en az kavrama düzeyinde olmalıdır.
- 2)Öğrenciler tartışacakları konunun bilgi ve becerilerine sahip olmalıdırlar.
- 3)Öğrenci sayısı küçük gruplara bölünemeyecek kadar az (7-9 kişi) olmalıdır.
- 4)Tartışmayı iyi yönetecek bir lider seçilmelidir. Bu kişi ya öğrenci olmalı ya da öğretmen görevi üstlenmelidir (Sönmez, 1999: 193).

Vızıltı Grupları: Bu gruplarda önemli olan belli bir öğrencinin belli bir süre bir konu üzerinde tartışması ve sonunda varılan kararların açıklanmasıdır. Bu tür grup tartışmaları 4 ile 36 dakika arasında sürebileceği için, vızıltı gruplarına “kısa süreli tartışma grupları” da denmektedir. Yine bu teknikte öğrencilerin konuşma dakikaları (süreleri) grupların sayısına göre belirlenmektedir. Örneğin, Grup 22, Grup 44, Grup 66 gibi (Saracaloğlu, 2007: 143).

Tartışma Yöntemini Faydaları

- 1) Demokratik bir yöntemdir.
- 2) Öğrencilere bilişsel alanın kavrama basamağı düzeyinde davranış kazandırılır. Öğrenciler bilgiyi içselleştirir, anlamını kendilerine mal ederler. Tartışarak ve düşünerek öğrenirler.
- 3) Öğrencilerde konulma, soru sorma, yöneltile soruları cevaplama gibi yetenekleri geliştirir.
- 4) Grup içinde aidiyet (gruba ait olma) duygusunu geliştirir. Öğrenciler daha iyi ilişkiler kurarlar. Kendilerini birbirlerine yakın hissederler.
- 5) Öğrencilere kendi düşünce ve görüşlerini açıkça ortaya koyma, başkalarının görüş ve düşüncelerini öğrenme ve tepkide bulunma olanağı tanır.
- 6) Öğrenciler kendi kendilerini disiplin etmeyi öğrenirler.
- 7) Öğrenciler birbirleriyle karşılıklı iletişim ve etkileşim içinde olacakları için bazı yeteneklerinin ortaya çıkmasına da neden olabilecek bir yöntemdir.
- 8) Bu yöntemde öğretmen, öğrencilerini daha iyi anlama olanağına sahip olur. Grup içinde öğrencilerin davranışlarını gözlemlemek, onların zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişimleri hakkında bilgi verir (Saracaloğlu, 2007: 143).

Tartışma Yönteminin Sınırlılıkları

- 1) Zaman gerektirir.
- 2) Konuşmaları konu üzerinde tutmak oldukça zordur.

- 3) İyi disipline edilmiş bir sınıf gerektirir. Konuşmalar ilerledikçe sınıfta sessizliği sağlamak çoğu kez zorlaşacaktır.
- 4) Bazı konuşmalar fazla uzayabilir. Anlamsızlaşabilir.
- 5) Grup liderliği oldukça zordur.
- 6) Bazı öğrenciler bu tür etkinliklere kesinlikle katılmak istemezler.
- 7) Yine bazı öğrenciler kendilerini kontrol edemez duruma gelebilirler. Bu yöntem kolaylıkla sinirlenebilen öğrenciler için uygun değildir.
- 8) Grup tartışmalarını sonlandırmak zor olabilir.
- 9) Toplantı başkanlığı özel bir hazırlık ve titiz bir uygulama gerektirir.
- 10) Çok kalabalık sınıflarda uygulamak güçtür (Küçükahmet, 1992:62).

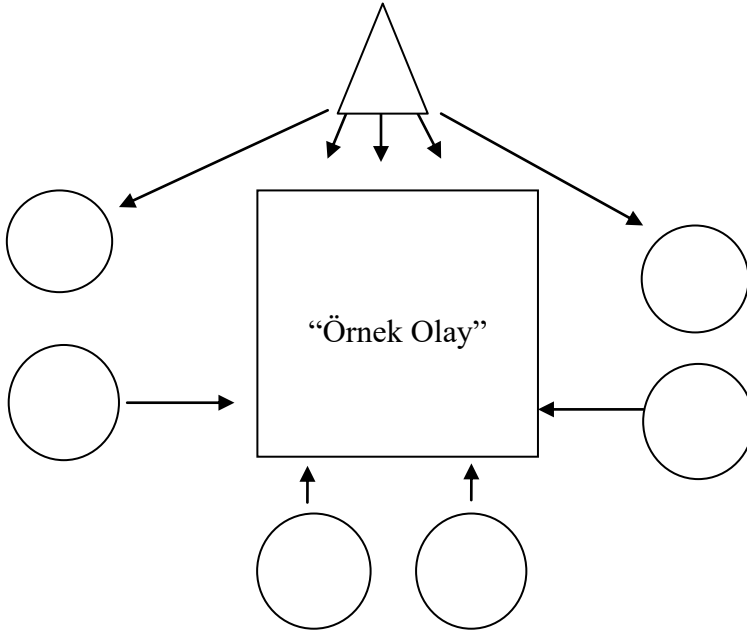
1.2.8.4. Örnek Olay Yöntemi

Öğrencileri gerçek yaşamda karşılaşmış olduğu problemlerle karşı karşıya getiren ve bu problemler hakkında onların bildiklerini ve kavradıklarını gerçek durumda aktif olarak uygulama fırsatı yaratan, yaparak ve yaşayarak öğretmen yöntemidir (Saracaloğlu, 2007: 147).

Bu yöntem daha önceden öğrenilmiş kavram ve ilkelerin uygulanmaya koşullamasıyla, öğrenme- öğretme ortamında kuram ve uygulama arasındaki boşluğu doldurulmasına yardımcı olur (Sönmez, 1999: 224).

Örnek olay yöntemi case- work, case method, simulasyon oyunu, plan oyunu, karar oyunu adlarıyla da anılmaktadır. Bu yöntemde pratik alanından bir sorunun ortak tartışılması ve kararların ortak oluşturulması söz konusudur. Ayrıca soyut düşüncelerin somut durumlara uygulanması, farklı çözüm olanaklarının araştırılması, değerlendirilmesi de yöntemin diğer amaçlarındandır (Hesapçioğlu, 1998: 224).

Aşağıda örnek olay yöntemine ait görsel bulunmaktadır:

Şekil 1.7. Örnek Olay Yöntemi- Kaynak: D. Portner /W. Kramer 1979, S. 27-29
Akt. (Hesapçıoğlu, 1998: 225)

Örnek Olay Yönteminin Yararları

- 1) Öğrencilerin belli bir sorunla ilgilendikleri için ilgi ve güdüleri genellikle yüksektir.
- 2) Öğrenciler ders kitabı dışındaki materyallerden de yararlanma imkanı bulurlar.
- 3) Tüm öğrencilerin tartışmalara katılması sağlanır.
- 4) Problem çözme yeteneği geliştirilir.
- 5) Konuları kavrama ve anlama yeteneği geliştirilir.
- 6) Öğrencilere diğer öğrencilerle çalışma imkanı sağlanır.

Örnek Olay Yönteminin Sınırlılıkları

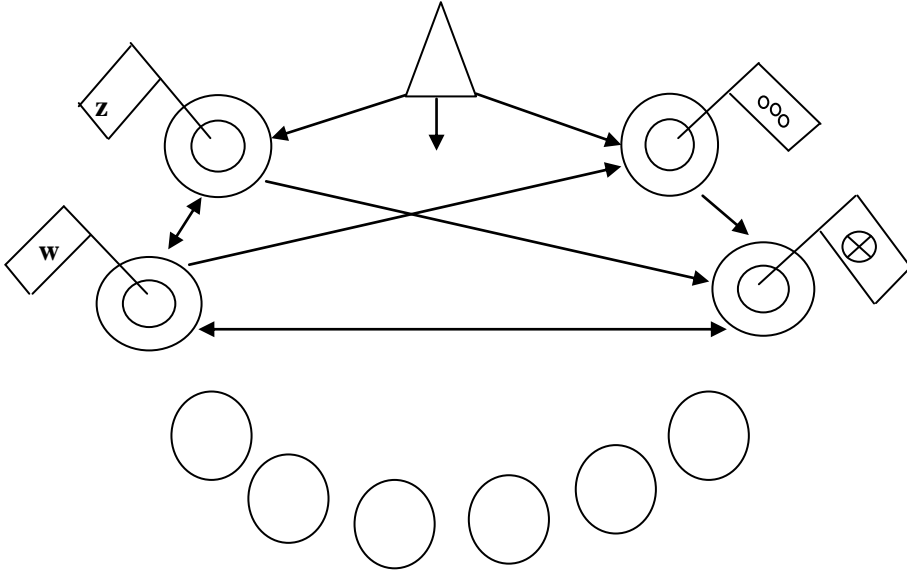
- 1) Uzun zaman alır.
- 2) Öğretmenin önceden çok iyi hazırlanmasını gerektirir.
- 3) Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur
- 4) Öğretmenin grup liderliği yapamayacağı durumlarda olayın ayrıntısını bilen bir lidere ihtiyaç duyulur.
- 5) İncelenmesi düşünülen olaya tam olarak uyan bir örnek olay yazmak bazen zor olabilir.
- 6) Tartışmaları yöntem ve değerlendirmelerde zorluklarla karşılaşılabilir (Küçükahmet, 1992: 57).

1.2.8.5. Rol Oynama Yöntemi

Öğrencilere kendi duygu ve düşüncelerini başka bir kimliğe bürünerek ifade etme ve böylece başkalarının hislerini, düşüncelerini ve davranışlarını anama ve değerlendirme olanağı tanıyan bir yöntemdir (Saracaloğlu, 2007: 153).

Bir rol oynama, katılanlara, her davranışın bir nedeni olduğu, nedenlerin genel olarak çok çeşitli olduğu ve bu davranışın ortaya çıktığı koşulların nedenlerden biri olduğu düşüncesine ulaşmasına yardım eder. Bir rol oynama, katılanlara, davranışı, sadece “iyi” ya da “kötü” olarak değil, “anlaşılır” olarak değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu teknikle öğrencileri başkalarının duyguları için duyarlı yapmak amaçlanmaktadır. Gerginlikler ve duygular dile getirilmek istenmektedir. Farklı roller tanınmak, değer sistemleri aydınlatılmak, bir grup dayanışması geliştirilmek ve sorun çözme öğretilmek istenmektedir (Hesapçıoğlu, 1998: 240).

Aşağıda rol oynama yönteminin görseli bulunmaktadır:

Şekil 1.8. Rol Oynama Yöntemi Kaynak: D. Portner / W. Kramer, 1979. S. 51
Akt: Hesapçioğlu, 1998: 242)

Bu yöntemin amacına ulaşabilmesi için aşağıdaki adımları izlemek gerekir:

1) Grubu ısındırın: Öğrencilere problemi sorun. Problemi anladıklarından emin olun. Sonra öğrenciye problem örnekleri sağlayın. Bu örnekler sınıf durumlarını kapsayan değişik konulardan (örneğin sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı, kopya, tarih vb.) olabilir. Örnekler öğrencinin deneyimlerinden de oluşabilir. Son adımda “Siz olsanız ne yapardınız?, Hikayenin sonuçlanabileceği olası yollar nelerdir?” gibi sorular sorabilirsiniz.

2) Katılımcıları seçin: Bu adımda öğrencilerle birlikte rolleri tanımlayın. Örneğin olaylar karakterleri nasıl etkiler? Bu karakterler nasıl davranır, ne yapar, ne söylerler? gibi. Rol dağıtımında öğrencilerin isteklerini göz önüne alın. Öğretmen olarak öğrencilerin rollerini benimsediğinden, rollerini anladıklarından emin olun. Endişeyi azaltın.

3) Sahneye koyun: Öğrencilerden sahne ortamı oluşturmalarını ve sınıfı düzenlemelerini isteyin.

4) Gözlemcileri hazırlayın: Rol almayan öğrencileri analiz yapmaları için gözlemci olarak seçin.

5) Oyuna başlayın: Oyuncular duruma ve birbirlerine mümkün olduğunca gerçekçi olarak tepki vererek oynamaya başlarlar. Oyunun ilk bölümünü kısa tutun. Temel konular tamamlandığında oyunu durdurun.

6) Tartışın ve değerlendirin: İlk bölümü tartışın ve alternatif senaryoları inceleyin.

7) Yeniden oyunu başlatın: Tekrar oyuna başlama, oynayanlara yeni yorumlar getirmelerine, tartışma yapmalarına olanak sağlar. Oyundaki sebep ve sonuç ilişkileri incelenmelidir.

8) Sonuçları tartışın ve değerlendirmesini yapın: İhtiyaç duyulduğunda doğaçlamayı tekrar edin.

9) Deneyimleri paylaşın ve genelleyin: Öğrencilerin algılarını betimlemelerini sağlayın. Öğrenilenleri yeni durumlara genelleyin, pekiştirin ya da düzeltin (Doğanay, 2008: 173).

Rol Oynama Yönteminin Faydaları

1) Öğrenciler bizzat katıldıkları ve hoşlandıkları eylemlerden daha fazla tecrübe edinirler.

2) Öğrenciler hislerini ve tutumlarını açıklama imkanına sahip olurlar.

3) Öğrencilerin yaratıcılığı güçlenir.

4) Öğrencilere durumu yalnızca kavrama yerine hissetme imkanı da sağlar.

5) Öğrenciler güdülenirler.

6) Öğrenciler yüz yüze gelecekleri durumlar için hazırlanırlar.

7) Sosyal becerileri geliştirmek için kullanılır.

8) İletişim sözden çok hareketlere dayanır.

9) Öğrenci gelecekte başvuracağı şeyler hakkında ön fikir edinme şansına sahip olur.

10) Öğrenci farklı durumlara karşı soğukkanlı olmayı öğrenir (Küçükahmet, 1992: 54)

Rol Oynama Yönteminin Sınırlılıkları

1) Küçük grup gerektirir.

2) Zaman gerektirir.

3) Bazı öğrenciler karakterleri ya da olayı anlatmakta güçlük çekebilir.

4) Yetenekli öğrenciler durumu kendi yönetiminde bulundurur.

5) Öğrenciler rolleri oynarken sık sık aşırıya kaçmak isteyebilirler. Bu durum sınıfın atmosferini bozacağı gibi öğrenmeyi de olumsuz etkileyecektir.

6) Çekingenlik ya da konuşma problemi gibi gerekli becerileri eksik olan öğrenciler için sağlıklı bir yöntem değildir.

7) Öğrencilerle ya da dersle ilgisi kurulamazsa yöntem işe yaramaz hale gelecektir.

8) Katılan her öğrencinin yaratıcılığı gerekir.

9) Amaçları açıklıkla belirtilmezse yalnızca faaliyete katılanlar için yararlı bir yöntem olacaktır (Küçükahmet, 1992: 55).

1.2.8.6. Proje Temelli Öğrenme

Bu teknik de bilimsel yöntemin basamaklarına göre düzenlenmelidir. Her öğrenci ilgi duyduğu alanda bir proje alabileceği gibi, bir grup da alabilir. Eğer gruba veriliyorsa, herkesin görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmelidir. Bu teknik bilişsel, duyuşsal, devinişsel alanın üst derecedeki hedef davranışları kazandırılabilir. Sınıf ortamında kullanılırken aşağıdaki işlemler sırasıyla yapılabilir:

1) Öğrenciler üzerinde çalışacakları sorunu kendi istekleriyle belirlemelidirler. Onlara çeşitli sorunlar sunulmalı, bunlardan birini seçmeleri sağlanmalıdır.

2) Sorunu grup seçmişse, herkesin görev, yetki ve sorumlulukları saptanmalıdır.

3) Proje süresi belirlenmelidir.

4) Çalışma planı yapılmalıdır.

5) İlgili kaynaklar belirlenmeli, okunmalı ve not alınmalıdır.

6) Sorun sınırlanmalı ve alt problemler belirlenmelidir.

7) Denenceler kurulmalıdır.

8) Araç gereçler hazırlanıp veriler toplanmalıdır.

9) Plana göre işler yapılmalı ve bitirilmelidir.

10) Proje ilgililere ve sınıfa sunulmalıdır. Tartışılmalı ve gerekiyorsa düzeltilmeli, eksiklikler giderilmelidir.

11) Rapor hazırlanarak ilgililere verilmelidir.

Proje tekniğinde, sorunu bir grup almışsa, herkesin üstlendiği görevini yerine getirip getirmediği kontrol edilmelidir. Bu gibi durumlarda projenin bir başkanı olmalıdır. Bu başkan seçimle iş başına getirilebilir (Sönmez, 1999: 252).

1.2.8.7. Problem Çözme Yöntemi

Sorun çözme yöntemi, birçok araştırmacı tarafından, 21. Yüzyılın öğretim yöntemi olarak görülmektedir. Diğerleri ise yalnızca öğretim teknikleri ve stratejilerinden oluştuğu belirtilmektedir. Bu yöntemde, bilgiyi aktarmak yerine, yaratıcı bilgiyi ortaya çıkarmak için çocuklara üretici olmayı öneren bir yaklaşım biçimini ortaya koymaktadır (Sözer, 1998: 98).

Problem çözme yöntemi, bilimsel düşünme süreçlerini içinde barındırır. Amaç, öğrencilerin karşılaşabileceği olası problemler üzerinde

yoğunlaşmaları ve onlara çözümler üretmelerini sağlamaktır. Geleneksel olarak bilginin aktarılması yerine, sorun aktarılarak öğrencinin buna çözüm üretmesi beklenmektedir (Kan, 2006: 540).

Bu yöntem eleştirel düşünmenin uygulama hali ve ürünüdür. Zaman alıcı bir yöntemdir fakat öğrenmeyi ve performansını artırır (Doğanay, 2008: 177).

Bu yöntemin özü John Dewey'in genel problem çözme modeli olarak 5 aşamaya dayanmaktadır.

- Problemi tanıma
- Geçici hipotezleri formül etme
- Veri toplama, organize etme, değerlendirme, açıklama
- Sonuca ulaşma
- Sonuçları test etme (Küçükahmet, 1992: 48).

Problem çözme yönteminin sosyal bilgiler dersinde kullanılması, öğrencilerde bilimsel düşünmenin ortaya çıkarılması araştırma yapma becerisinin kazandırılması ve sonuç olarak sorunlara çözüm bulma yetisinin kazandırılması bakımından önemlidir. (Kan, 2006: 541)

Problem Çözme Yönteminin Faydaları

- 1) Öğrenci derste aktif katılım sağlar.
- 2) Algı ve akılda tutma süreçleri daha uzun olur.
- 3) Öğrenciler ileride karşılaşabilecekleri sorunları nasıl çözecekleriyle ilgili bir model öğrenmiş olurlar.
- 4) Hem bilişsel hem de duyuşsal olarak öğrenmeyi sağlar.
- 5) Güdülenmeyi sağlar.
- 6) Öğrencilerin sorumluluk duygularını geliştirir.

7) Öğrenciler ders kitabı dışındaki materyal ve kaynaklardan da faydalanırlar.

8) Öğrenciler sonuca ulaşmak için bağımsız düşünmeleri gerektiğini öğrenirler.

9) Öğrenciler birbirlerinin fikirlerinden de faydalanma imkanı bulurlar (Küçükahmet, 1992: 48).

Problem Çözme Yönteminin Sınırlılıkları

1) Öğrenciler problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynakları rahatlıkla temin edemeyebilirler.

2) Fazla zaman gerektirebilir.

3) Problem üzerinde çalışmaktan dolayı öğrenci olumsuz bir tavır sergileyebilir.

4) Harcanan emek, enerji ve zamana değmeyebilir.

5) Öğrenmenin değerlendirilmesi güç olabilir.

6) Öğretmen sınıf idaresi konusunda iyi yetişmiş olmalıdır.

7) Problem oluşturma bazen yöneticilerle, velilerle ya da diğer ilgililerle anlaşmazlığa neden olabilir.

8) Önemli sosyal problemleri anlayacak olgunluğa erişmemiş öğrencilerle bu yöntemi uygulamak güçleşebilir (Küçükahmet, 1992: 49).

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler 5. Sınıf “Adım Adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak bu kavramları nasıl öğrettikleri, öğretim esnasında hangi yöntem ve tekniklerden faydalandıkları, ünitedeki kavramların öğretiminde yaşadıkları sıkıntıları ve bu konudaki önerilerine yer verilmiştir.

Araştırma 2015-2016 eğitim- öğretim yılında 4+4+4 eğitim sisteminin uygulandığı dönemde yapılmıştır. Bu yüzden de araştırmada Ortaokul 5. Sınıf ifadesi kullanılmıştır. 11/ 04/ 2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30/ 03/ 2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında eğitimde 2012- 2013 eğitim- öğretim yılında 4+4+4 sistemine geçilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin işlenişinde ya da programda değişikliğe gidilmemiştir.

Kavramların eğitimdeki yeri önemlidir. Kavram öğrenmeye öğretim açısından bakıldığında, öğretim yöntemleri tek başına yeterli değildir. Öğretmenin kavram öğrenmenin nasıl bir süreç olduğunu, hangi koşullarda ve hangi bağlamda nasıl gerçekleştirebildiğini anlamış olması, herhangi bir öğretim yöntemine bağlı kalmayıp, öğrencini bireysel özelliklerine uygun şartları dikkate alarak öğretimi tasarlaması ve bunu uygulaması beklenir (Ülgen, 2001: 117).

Bu yüzden kavramların öğretmenler tarafından nasıl verildiği, bunu yaparken hangi yaklaşım, yöntem ve tekniklerden faydalandıkları, öğretimde karşılaştıkları sıkıntıların neler olduğu ve bu konudaki görüşleri önemlidir. Bu yüzden eğitim- öğretimin uygulama basamağında çok önemli yere sahip olan öğretmenlerin bu ünitedeki kavramların öğretiminde neler yaptıklarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmacının öğretmen olması, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler derslerine girmesi ve öğretmenlerin bu üniteyle ilgili kavramların öğrenilmesinde öğrencilerin zorlandığını ve konuya ilgi duymadıklarını öğretmenler odası ya da zümre toplantıları gibi alanlarda ifade etmeleri gibi sebeplerden dolayı bu ünitedeki kavramların öğretmen görüşleri ışığında incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada literatür taramasında daha önce yapılan çalışmalar gözden geçirilmiş ve araştırma özgün bir hale getirilmiştir. 5. Sınıf “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramların öğretmenler tarafından nasıl öğretildiği ile ilgili yapılan araştırmaların azlığından dolayı, kavram öğretimi ile ilgili genel çalışmaların literatürlerinden faydalanılmış ve yapılan taramalar araştırmaya ışık tutmuştur.

Öğretmenlerle yapılan yüz yüze görüşmeler esnasında oluşan olumlu ortam ise öğretmenlerin sorulara daha samimi cevaplar vermelerini sağlamıştır. Bu

da araştırma sonuçlarına etki eden önemli bir faktördür. Ayrıca bu araştırma konunun önemine dair bilinç oluşturmaları ve daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlamaları amacıyla ortaya çıkarılmıştır.

1.4. Problem Cümlesi

Eğitim insanları belli amaçlara göre geliştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanların kişiliğinde değişiklikler olur. Bu değişiklik ise eğitim sürecinde kazanılmış olan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla ortaya çıkar (Fidan, 2012:4)

Sosyal Bilgiler dersi içerik bakımından sosyal bilimler temel alınarak oluşturulduğu için kavram bakımından oldukça zengindir. Ders esnasında ve ders kitaplarında öğrenciler tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset gibi birçok kavramla karşı karşıya gelmektedir. Özellikle ilköğretim kademesi kavram öğretimi temel teşkil ettiğinden sosyal bilgilere ait kavramların önemle ele alınması gerekmektedir. Özellikle İlköğretim kademesi kavram öğretime temel teşkil ettiğinden sosyal bilgilere ait kavramların önemle ele alınması gerekmektedir (Tokcan, 2015: 1).

Bu araştırmanın problem cümlesi Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi Adım Adım Türkiye ünitesinde bulunan kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

Araştırmanın alt problemleri aşağıda verilmiştir:

1.5. Alt Problemler

1) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi ile ilgili genel düşünceleri nelerdir?

2) Öğretmenler kavram öğretiminde kavram haritaları, kavram karikatürleri ve kavram bulmacaları tekniklerinden en çok hangilerini kullanmaktadır?

3) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram haritaları kavram bulmacaları ve kavram karikatürleri tekniklerinin eğitim- öğretimdeki önemine ilişkin görüşleri nelerdir?

4) Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavramların öğretiminde kullanmış oldukları yöntem- teknik ve materyaller nelerdir?

5) Öğretmenler 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde hangi kavramları öğretmede zorlanmaktadırlar?

6) Öğretmenler Adım Adım Türkiye Ünitesinde bulunan kavramları öğrenmeyi güçleştiren sebepleri neye/nelere bağlamaktadır?

7) Öğretmenler 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde hangi kavramların daha kolay öğrenildiğini düşünmektedirler? Sebepleri nelerdir?

8) Öğretmenlerin 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavram eksikliklerini tespit ettikleri yöntemler nelerdir?

9) Öğretmenlerin Adım Adım Türkiye Ünitesinde bulunan kavramlar ve bu kavramların öğretiminde yaşamış oldukları sıkıntılarla ilgili çözüm önerileri nelerdir?

1.6. Sayıtlar

1) Bu araştırmada öğretmenlerin sorulan sorulara içtenlikle cevap verdikleri ve görüşme esnasında doğal davrandıkları varsayılmaktadır.

2) Sorulan görüşme sorularının araştırmanın amacına hizmet ettiği varsayılmaktadır.

1.7. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2015- 2016 Eğitim- Öğretim yılında Aydın ili Efeler ilçesinde bulunan ortaokullarda görev yapan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle sınırlandırılmıştır.

Ayrıca 5.Sınıflar I. Dönem Sosyal Bilgiler dersinde “Adım Adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramlarla sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

1.8.1. Sosyal Bilgiler: Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı (TDK, 2016).

1.8.2.Kavram: Kavram, olguları temsil eden bir sözcük veya cümle ile ifade edilebilen ve bundan dolayı bir olguya göre düşünülmesi biraz daha zor olan soyut bir düşüncedir(Barth ve Demirtaş, 1997: 105).

1.8.3. Kavram Öğretimi: İlgili kavramların çocuğun zihninde oluşmasını sağlama işi (Kaptan, 1998: 132).

1.8.4 Kavram Öğrenme: Uyaranları belli sınıflamalara ayırarak, zihinde bilgiler oluşturma işidir (Ülgen, 2004: 117).

1.8.5 Öğretim Yöntemi: Belli bir amaç doğrultusunda, öğrencilerin özelliklerini, öğretim araç ve gereçlerini ve tüm öğrenme durumlarını göz önünde bulundurarak, öğretim kavramı içine giren diğer öğelerin mantıksal sıralanması ve dengelenmesi için yapılan etkinliklerin tümüdür (Binbaşoğlu, 1994: 18).

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde değer eğitimi alanında ülkemizde yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Kılınç (2007), “Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı” adlı araştırmasında yenilikçi öğrenme stratejilerinden birisi olan kavram haritalarının oluşturulmasını incelemiştir. Sonuç olarak kavram haritalarının kullanımının öğrenmeyi kolaylaştırıcı yenilikçi stratejilerden olduğu, bugün için birçok ülkedeki eğitim kurumlarında uygulandığı ancak ülkemizde bu çalışmaların daha yeni başladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Malatyalı ve Yılmaz (2010), “Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açından İncelenmesi“ adlı araştırmalarında öğrencilerin öğrenmelerinin niteliğini ve kalitesini etkileme açısından önemli bir yere sahip olan kavramların özellikleri, sınıflandırılması, kavram öğrenme, öğretme ve gelişim süreçleri, kavram yanlışları ve kavram yanlışlarının önlenmesi ve giderilmesi için kullanılacak yöntem ve stratejileri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmanın sonucunda etkili, kalıcı ve anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşmesi için kavramları ve temel özelliklerini, kavram gelişim süreçlerini, kavram öğrenme ve öğretme yaklaşımlarını, öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarını ve bu yanlışların giderilmesinde kullanılacak öğretim yöntemi, strateji ve tekniklerin eğitimciler tarafından bilinmesi ve uygulanmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz (2009), “1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Programına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Bazı Kavramların Veriliş Biçimlerinin Karşılaştırılması” adlı araştırmasında 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler programlarına göre hazırlanan ders kitaplarındaki kavramların program doğrultusunda veriliş biçimlerini karşılaştırmıştır. 1998 ve 2004 sosyal bilgiler öğretimi programlarına göre hazırlanan ders kitaplarında kavramların veriliş biçimleri incelenmiştir. Sonuç olarak 1998 programına uygun olarak davranışçı eğitimin hedefleri doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarına bakıldığında kavramların verilişinde fiziki unsurlarda yeterli uyumun tam olarak sağlanamadığı belirtilmiştir. Üzerinde durulan kavramla bu kavramın amaçları doğrultusunda verilmiş resim, figür,

grafik ve diğer unsurların yeterli düzeyde olmadığı, olanların da kavramlarla ilişkilendirilmediği görülmüştür. Ayrıca 2004 sosyal bilgiler dersi programı çerçevesinde hazırlanan öğrenci ders kitabı, çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitapları nitelik açısından incelenmiş, bu ders materyallerinde üzerinde durulan kavramlarla bu kavramların ilişkili olduğu resim, figür, grafik ve diğer unsurların uyumlu olarak verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öktem (2006), “İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kavramların 4. ve 5. Sınıf öğrencileri tarafından anlama ve kazanma düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma Samsun ilindeki pilot ilköğretim okullarında 2004-2005 öğretim yılında, tarama (survey) modelinde yapılmış betimsel bir çalışmadır. Araştırmacı tarama modeli türlerinden genel tarama modelini kullanmıştır. Araştırmanın evreni Samsun ilindeki pilot okullardır. Örnekleme ise Samsun merkez pilot okullarından random (tesadüf) yöntemiyle seçilen 4. ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmacı tarafından 35 sorudan oluşan bir anket hazırlanmış, araştırmaya katılan öğrencilere sorulan 30 kavramdan tam öğrenme alt sınırı olan %70 ve üzerine 4. sınıflarda 6 kavramda, 5. sınıflarda ise 10 kavramda ulaşılmıştır. Kavramları tanımlamaya yönelik sorulan kavramlardan anlama düzeyindeki cevaplar 4. sınıflarda %9,12; 5. sınıflarda %7,6 olarak bulunmuştur. Okullarda yapılan eğitim-öğretim etkili görünmesine rağmen yapılan araştırmada kavramların istenilen düzeyde öğrenilmediği tespit edilmiştir. Öğrenciler özellikle soyut kavramları ezberleme yoluyla çalıştıkları için farklı bir tanımla karşılaşınca doğru kavramın ne olduğu konusunda yanılıya düşebilmektedirler. Bu da öğrencilerin bilgiyi farklı şekillerde kullanamadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu durum yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda düzenlenen yeni programın amaçlarının gerçekleştirilmesinde zorluklarla karşılaşılacağına bir göstergesi olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2010), “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan “Adım Adım Türkiye” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilme Düzeyi” adlı yüksek lisans tezinde bu üniteye bulunan kavramların öğrenciler tarafından öğrenilme düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın evrenini 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinin Şereflikoçhisar ilçesinde bulunan MEB’e bağlı ilköğretim okullarının 5. sınıfına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Adı

geçen ilçede 14 tane ilköğretim okulu, bu okulların 5. sınıfına devam eden yaklaşık 520 öğrenci bulunmaktadır. Rastgele seçim yoluyla bu okullardan 3 tanesi seçilmiş ve bu okulların 5. sınıflarında öğrenim gören 54'ü kız, 66'sı erkek olmak üzere toplam 120 öğrenci üzerinde araştırma yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini bu 120 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, 5. sınıf öğrencilerinin “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramlara ilişkin başarılarını belirlemek amacıyla 40 soruluk 4 seçenekli çoktan seçmeli test sorusu tipinde bir test hazırlanmıştır. Hazırlanan test 40 öğrenciye uygulanarak bir pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucuna göre başarı testinin her bir sorusunun madde-toplam korelasyonları (madde ayırıcılık katsayıları) değerlendirilmiştir. Aynı zamanda pilot uygulamada her bir sorunun madde güçlükleri analiz edilmiştir. Maddeler geçerlik katsayıları ve ayırt edicilikleri bakımından incelendiğinde düzeltilmesi ve çıkarılması gereken sorular olduğu görülmüştür. Düzeltilmesi gereken maddeler ile birlikte toplam 10 soru çıkarılarak asıl uygulama için başarı testi 30 soru ile uygulanmıştır. Pilot uygulama sonunda 30 maddelik ölçme aracının güvenilirliği 0.86 bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda Adım Adım Türkiye ünitesiyle ilgili kavramların öğrenilme düzeylerinin;

Cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı,

Öğrenim gördükleri okula göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı,

Ailenin bulunduğu sosyo- ekonomik düzeye göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı,

Babaların eğitim durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı,

Annelerin eğitim durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Subaşı (2013) yüksek lisans tezinde İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi Adım Adım Türkiye ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma, tarama modeline göre hazırlanmış betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubu random yöntemiyle Ankara İli Çankaya İlçesindeki merkez ilköğretim okullarından seçilen beş ilköğretim okulu ve bu okullarda öğrenim görmekte olan 361 adet 5. Sınıf öğrencisinden oluşmuştur. Araştırmada, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş 5. Sınıf öğrencilerinin

“Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramlara ilişkin öğrenme düzeylerini belirlemek amacıyla 20 soruluk 4 seçenekli çoktan seçmeli kavram bilgi testi ve derse yönelik tutumları ölçmek amacıyla da Çalışkan (2008) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçları şu şekildedir:

1- İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kavramları öğrenme düzeylerini ölçen Kavram Bilgi Testine göre; “Laiklik”, “Kronoloji”, “Saltanat”, “Kültürel Öge”, “Yer” ve “Değer” kavramlarının tam anlamıyla öğrenilemediği

2- İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin kavramları öğrenme düzeylerinin öğrenim gördükleri okul türlerine göre özel okul öğrencilerinin lehine anlamlı şekilde farklılaştığı

3- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu

4- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının okul türlerine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı

5- 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları ve bu dersteki kavramları öğrenme düzeyleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Kaya (2003), “Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları” adlı araştırmasında kavram haritalarının farklı yaklaşımlar içerisinde ve hangi kriterlere göre nasıl değerlendirileceğini bir model ile sunmaya çalışmıştır. Sonuç olarak kavram haritalarını bir ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanırken, öğrencilerden, verilen bir iskelet kavram haritasını, öğretmenleri tarafından verilen kavram adlarının kullanarak veya kavram adlarını bir metinden elde ederek oluşturmalarının istenmesini, zihinlerindeki kavramsal yapıları dar bir kalıba sokacağı ve bunun sınırlama açısından olumsuz yaklaşımlar olduğu belirtilmiştir. Bu üç yaklaşıma kıyasla, öğrencilerin kavram haritalarını grup halinde arkadaşlarıyla tartışarak ve yardımlaşarak oluşturmalarının daha uygun olacağı, öğrencinin özgür bir şekilde herhangi bir sınırlamaya maruz kalmadan, herhangi bir kaynağa bağlı olmadan kendi bireysel bilgilerini kullanarak kavram haritasını hazırlamalarının kavram haritalarının amacına hizmet ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Güneş vd. (2010), “Öğretmenlerin Kavram Öğretimi, Kavram Yanılgılarını Saptama Ve Giderme Çalışmaları Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı çalışmalarında Fen Bilgisi ve Sınıf öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji dersinde kavram öğretimini nasıl gerçekleştirdiklerini, kavram yanılgılarını nasıl tespit ettiklerini ve kavram yanılgılarını nasıl gidermeye çalıştıklarını ortaya koymak amacıyla öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma Samsun il merkezindeki 6 ilköğretim okulunda, 11 Fen Bilgisi ve 10 Sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 21 öğretmen ile yapılmış, öğretmenlere 1 adet kapalı uçlu ve 7 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Sonuçlara göre, Fen Bilgisi öğretmenleri kavram öğretimini soru-cevap şeklinde, günlük hayattan örnekler vererek, deney ve gözlem yaptırarak gerçekleştirdiklerini belirtilmiş, sınıf öğretmenleri ise kavram öğretiminin deney, gözlem ve araştırma yaptırılarak öğretilebileceğini belirtmişlerdir.

Kalaycı ve Çakmak (2000), “Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Kullanılması” adlı çalışmalarında kavram haritalarının özellikleri ve öğrenme-öğretme sürecinde nasıl kullanıldıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda kavram haritalarının öğrencilerin düşünme, yaratıcılık ve bilgilerini sistemleştirme becerilerini geliştirdiği, bu haritaların öğrencilerin kavram haritalarını oluştururken konuyla ilgili bilişsel bilgilerini hatırlamasında yardımcı olduğu, kavram haritalarının öğrencinin hatırladığı bilgileri kendine özgü nasıl sistemleştireceğini, eski öğrendikleriyle yeni öğrendikleri arasında bağ kurmasında ve bu aşamada yaratıcılığını ortaya koymasında önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2008), “Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya Ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi” başlıklı makalesinde kavram analizi temel alınarak yapılan öğretimin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisini araştırmıştır. Araştırmada Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmeliği 2. sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. Kavramlara ilişkin akademik başarı ölçülmek istenmiş ve bu amaçla araştırmacı tarafından geliştirilen kavram başarı testi uygulanmıştır. Bilişsel esnekliği değerlendirmek için araştırmacı tarafından uyarlanan “yapıyı doldur/ fill-in-the-structure” testi kullanılmıştır. Uygulanan test sonucunda kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıyı artırdığı ve bilişsel esnekliği geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Süer (2011) “Coğrafi Kavramlar Bakımından Öğrencilerin Hazır bulunuşluk Düzeyleri Ve Bu Kavramların Geliştirilmesi Üzerine Deneysel Bir Araştırma” adlı çalışmasında 6. Sınıf sosyal bilgiler programında yer alan coğrafi kavramlar bakımından öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri tespit edilmeye çalışılmış, bu kavramların çeşitli yöntem- tekniklerle ne kadar öğretilip geliştirilebildiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma ağırlıklı eylem araştırması olarak planlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi “ülkemiz ve dünya” adlı üniteye yer alan 18 kavram seçilmiştir. Veriler başarı testi, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve tutum ölçeği ile toplanmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilen verilerin sonucuna göre ise, uygulanan kavram öğretim teknikleri ile öğrencilerin coğrafya konularına yönelik tutumları ve kavramları öğrenme düzeyinde artış olduğu tespit edilmiştir.

Yükselir (2006) “İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı Ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi” adlı çalışmasında, ilköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler programı “coğrafya ve dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığında kavram analizi ve geleneksel yöntemin öğretimi nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırma 2005-2006 öğretim yılının güz yarıyılında Adana ili Seyhan İlçesindeki bir devlet ilköğretim okulunda yapılmıştır. Araştırma bir deney ve bir kontrol grubunda bulunan toplamda 90 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda kavramlar öğretilmiş ve kavram analizine dayalı olarak öğretim yapılmıştır, kontrol grubunda ise geleneksel yönteme göre hazırlanan ders planları doğrultusunda kavramlar işlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarına Kavram Anlama Testi öntest- sontest ve kalıcılık testi olarak uygulanmıştır. Ön ölçüm ve son ölçümden elde edilen veriler üzerinde kovaryans analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; sosyal bilgiler programı “coğrafya ve dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımında, kavram analizi yönteminin geleneksel yönteme göre daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kalıcılık testi puan ortalamaları açısından ise deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları; sosyal bilgiler programı “coğrafya ve dünyamız” ünitesinde geçen kavramların kazanımında, kavram analizi yönteminin geleneksel yönteme göre daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kalıcılık testi puan ortalamaları açısından ise deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın olmadığı ortaya çıkmıştır.

Batur (2015) “Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Kavramlara İlişkin Algıları” adlı çalışmasında farklı programlarda okuyan öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan bazı kavramlara ilişkin algılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılında Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıfta okuyan 5 Türkçe, 5 Sosyal Bilgiler ve 5 Sınıf Öğretmenliği programı öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada nitel araştırma yönteminin desenlerinden olan olgubilim/fenomenoloji araştırma deseni uygulanmıştır. Kavramlar, uzman görüşleri alınarak araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. Araştırma verileri, görüşme yoluyla toplanmıştır. Veriler analiz edilirken betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda programlar arasında kavramlara ilişkin algılarda farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının kavramları tanımlamakta zorlandıkları, tanımlanan kavramların ise genelde sözlükte verilen ilk anlamlarıyla algılandığı görülmüştür.

Doğan (2007)İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde2005–2006 eğitim öğretim yılında ulusal düzeyde uygulamaya konan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Öğretim Programında bulunan “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesindeki “devlet, milli egemenlik, cumhuriyet, demokrasi, anayasa, yasa, merkezi yönetim, yerel yönetim ve vatandaş” kavramlarının öğrenilmesinde; öğrencilerin başarı düzeylerinin ve varsa yaptıkları yanlışların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu Adana İli Seyhan İlçesindeki özel ve devlet okullarından seçilen dört ilköğretim okulu ve bu okullardaki 6. sınıfların 8 şubesi oluşturmuştur. Veri aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan 51 maddelik “Kavram Başarı Testi” ve yine araştırmacı tarafından oluşturulan “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Dokuz kavramla ilgili olarak 51 sorudan oluşan kavram başarı testi sonucuna göre; öğrencilerin %91.6’sının başarısı %50’nin altında, geri kalan %8.4’ü ise %50 ile% 60 arasında başarı göstermiştir, % 60’ın üstünde başarı gösteren öğrenci bulunmamaktadır. Öğrencilerin her kavramla ilgili olarak başarıları incelenmiş, başarı sıralaması ise en başarılı olunan kavramdan en başarısız olunan kavramlara doğru sıralanmıştır. Bu kavramlar sırasıyla “vatandaş, mili egemenlik, demokrasi, yerel yönetim, cumhuriyet, devlet, anayasa, merkezi yönetim, yasa” gibi kavramlardır. Öğrencilerin araştırma kapsamındaki kavramların tanımlarını tam olarak yapamadıkları, kavramların özelliklerini, üst

kavramlarını ve türsel kavramlarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadıkları, kavramların özellikleriyle ilgili olarak sahip oldukları birtakım bilgilerinin, yanlış olarak kavramların; türsel, cins ve uzak cins özelliklerini kapsadığı ve bu yüzden doğru sınıflama yapamadıkları görülmüştür.

Gündüz (2014) Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Haritalarını Kullanma Gerekçeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma adlı çalışmada, ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenlerinin kavram haritalarını daha çok hangi derslerde ve ne amaçla kullandıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, 2013–2014 öğretim yılında, Isparta il merkezine bağlı 10 ilkokulda görev yapan toplam 101 sınıf öğretmenine “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” uygulanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgu bilim) yaklaşımı kullanılmış ve araştırmanın güvenilirliği, Miles ve Huberman’ın formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, sınıf öğretmenlerinin kavram haritalarını 11 değişik amaç için kullandıkları, en çok da sosyal bilgiler dersinde kullandıkları görülmüş, ayrıca kavram haritalarını kullanma gerekçelerine bakıldığında, öğretmenlerin daha çok konuyu öğrenciye bütün halinde sunma ve anlamlı-kalıcı hale getirme amacıyla kavram haritalarına yer verdikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmayla kavram haritalarının eğitim-öğretim sürecinde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Habiboğlu (2009) “İlköğretim 5. ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki “Cumhuriyet” Ve “Demokrasi” Kavramlarıyla İlgili İçerik Öğelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 2007-2008 eğitim öğretim yılında ulusal düzeyde uygulanmaya başlanan 5. ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan “cumhuriyet” ve “demokrasi” kavramlarının öğretilmesinde; öğretmenlerin, bu kavramların ders kitabında hangi düzeyde ve nasıl yer aldığı, kendilerinin ve meslektaşlarının bu kavramları derste nasıl verdikleri ile ilgili düşüncelerinin ayrıca bu kavramların verilmesine ilişkin önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubu, tesadüfi küme örnekleme yöntemiyle; Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerindeki MEB’e bağlı ilköğretim okullarından seçilmiştir. Örneklemi oluşturan 40 ilköğretim okulunun 34’ündeki 5. sınıf öğretmenlerinden 110’u, 37’sindeki sosyal bilgiler öğretmenlerinden 72’si anketi

gönüllü olarak doldurmuşlardır. Araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış olan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Öğretmen Anket Formu” kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1-Öğretmenler “cumhuriyet” kavramının Sosyal Bilgiler dersinde öğretilme amacının daha çok “Öğrencilerin cumhuriyetle ilgili duyuşsal davranışları kazanmaları ve bu davranışları göstermeleri” olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde “demokrasi” kavramının öğretilme amacı olarak en fazla “Bireyin temel hak ve özgürlüklerinin işlenmesi ve korunması ile ilgili olması” doğrultusunda görüş belirtmişlerdir.

2-Öğretmenler “cumhuriyet” ve “demokrasi” kavramlarının öğretimine anasınıfında hatırlama düzeyinden başlanması gerektiği ve sınıf ilerledikçe kavramın öğrenme düzeyinin de yükselmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

3-Öğretmenler genel olarak Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını ve içeriğini hem “cumhuriyet” hem de “demokrasi” kavramlarını öğretmek ve demokratik bireyler yetiştirmek için uygun bulduklarını belirtmişlerdir.

4-Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri, ders kitaplarında yer alan “cumhuriyet” ve “demokrasi” kavramları ile ilgili bilgileri, sınıf öğretmenlerine kıyasla daha yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir.

5-Sosyal Bilgiler öğretmenleri, meslektaşlarının derste “cumhuriyet” ve “demokrasi” kavramlarını sunarken kullandıkları içerik öğelerini sınıf öğretmenlerine kıyasla daha yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

6-Öğretmenler “cumhuriyet” kavramı ile ilgili derste verdikleri tanım ve temel özellikler ile verilmesini önerdikleri tanım ve temel özelliklerde “cumhuriyet” kavramının ayırt edici özelliklerinden olan “yöneticilerin seçimle iş başına gelmesi” özelliğini “seçimlerin belli aralıklarla yapılması” özelliğine oranla daha fazla belirtmişlerdir.

7-Sınıf öğretmenleri derste öğrencilere en fazla “cumhuriyet” kavramı ile ilgili “Okul ve sınıf ortamında yapılan seçimlerden” örnekler verdiklerini belirtmişlerdir.

8-Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri ise en fazla “devlet yöneticilerin seçilmesi” ile ilgili örnekler verdiklerini belirtmişler, öğretmenler “cumhuriyet” kavramı ile ilgili verilen örneklerde en fazla “Öğrenme-öğretme ilkelerine” dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

9-Öğretmenler “cumhuriyet” kavramının en fazla “Atatürk ilkeleri, inkılâpları ve bunlarla ilişkili kavramlar” kategorisinde yer alan kavramlarla çok yakından ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler “demokrasi” kavramının en fazla “Temel haklar ve hürriyetlerle ilişkili kavramlar” kategorisinde yer alan kavramlarla yakından ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

10-Öğretmenler “demokrasi” kavramı ile ilgili derste verdikleri tanım ve temel özellikler ile verilmesini önerdikleri tanım ve temel özelliklerde demokrasi kavramının ayırt edici özelliklerinden en fazla “insan haklarının güvence altına alınması” özelliğine yer verirken “birden çok siyasal partinin iktidar olma şansının olması” özelliğine cevaplarında yer vermemişlerdir. Diğer özellikler ise çok az sayıda öğretmen tarafından belirtilmiştir.

11-Öğretmenler derste öğrencilere en fazla “demokrasi” kavramı ile ilgili “sınıf içinde ve okulda yapılan seçimlerden” örnekler verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler “demokrasi” kavramı ile ilgili verilen örneklerde ise en fazla “öğrenme ve öğretme ilkelerine” dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ulusoy ve Yelken (2009) “İlköğretim 4. ve 5.Sınıf Öğrencilerinin Atatürkçülük İle İlgili Kavramları Algılamaları” adlı araştırmalarında2005 Sosyal Bilgiler programında yer alan Atatürkçülük ile ilgili kavramları öğrencilerin algılamalarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma 2006-2007Öğretim yılında Ankara ilinde öğrenim gören 104 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Betimsel bir çalışma yapılmış, veriler ise anket ve açık uçlu sorular yoluyla elde edilmiştir. Programda verilmesi istenilen kavramların hangilerinin Atatürkçülük konularında verildiği tespit edilmiş daha sonra öğrencilerin bu kavramları tanımlamaları ve öğrendikleri kavramları algılamaları istenmiştir. Öğrencilerin bazı kavramları öğrendikleri fakat bazılarında yanlış algılamalarının olduğu görülmüştür. 4.ve 5. sınıflar arasında kavramları algılamada anlamlı farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bal ve Gök (2011) “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Cumhuriyet, Saltanat ve Liderlik Kavramlarını Algılayışları” adlı

araştırmalarında ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin cumhuriyet, saltanat ve liderlik kavramları konusundaki algılarını ve bu algılarının sebeplerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada fenomenografi veri toplama ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya ait veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Türkiye'nin güneyinde bir ilde 2010–2011 eğitim-öğretim 2. yarısında devlet okullarında okuyan 5. sınıf öğrencileri arasından rastgele seçilen 15 kişi araştırmada çalışma grubunu oluşturmuştur. Sonuçta 5. sınıf öğrencilerinin kavramları tek başına algılayamadıkları görülmüştür. Öğrenciler cumhuriyet kavramını; Atatürk, millet, yönetim, savaş, haklar, özgürlük, inkılâp, simge ve Türkiye olarak algılamışlar, benzer şekilde saltanat kavramını; padişahlık, padişah, Atatürk ve müzik; liderlik kavramını da yöneticilik, üstünlük, önderlik ve galibiyet olarak algılamışlardır. Araştırma sonunda birçok öğrencinin cumhuriyetin asıl anlamını karşılayan yönetim kavramı ile ilişkilendiremediğini, buna karşılık diğer kavramlarla zengin bir şekilde ilişkilendirdiklerini göstermiştir. Kavramları tam olarak öğretebilmek için mümkün olduğunca çok yönüne vurgu yapılmalıdır. Ayrıca kavramın temel anlamının odak noktaya alınması önerilebilir.

Yılmaz vd. (2010) “İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi” adlı araştırmasında ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının öğrencilerin başarısına olan etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler kontrol ve deney grubu olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Kontrol grubundaki öğrenciler Sosyal Bilgiler ders kitabındaki 5., 6., 7. ve 8. üniteleri düz anlatım yöntemiyle; deney grubundaki öğrenciler ise aynı üniteleri kavram haritası yöntemiyle öğrenmişlerdir. Deney ve kontrol gruplarına her ünitenin sonunda başarı testi uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre kavram haritası tekniğinin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin başarı düzeyi, kavram haritası uygulanmayan kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bulut (2006) “Kavram Geliştirme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinesini Geliştirmeye Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde kavram geliştirme yöntemiyle yapılan kelime hazinesini geliştirme çalışmalarının, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kelime hazinesini geliştirme erişisine etkisinin olup olmadığını ve kavram geliştirme yönteminin İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerini etkileyip etkilemediğini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma, Yozgat ilinde bulunan Fatih İlköğretim Okulu ile Millî

Egemenlik İlköğretim Okulu 5. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Fatih İlköğretim Okulu öğrencilerinden 25 ve Millî Egemenlik İlköğretim Okulu öğrencilerinden 25 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma süresince dört okuma parçası kullanılmıştır. Araştırmacı her okuma parçasından anahtar kelimeler seçmiş, bu kelimeler kavram geliştirme yöntemiyle öğretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca her metnin sonunda öğrencilerden metni özetlemelerini istemiştir. Öğrencilerin özetlerini değerlendirmek için araştırmacı tarafından geliştirilen bir ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonunda bir kısmı çoktan seçmeli sorulardan, diğer bölümü ise klasik sorulardan oluşan bir başarı testi uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizi S.P.S.S istatistik programı kullanılarak *t-testi* ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre;

1. Kavram geliştirme yöntemi ile geleneksel öğretim yöntemi arasında kelimelerin anlamlarının öğrenilmesi açısından anlamlı bir farklılık vardır.
2. Kavram geliştirme ile geleneksel öğretim yöntemleri arasında öğrenilen kelimelerin kullanımı açısından anlamlı bir farklılık vardır.
3. Kavram geliştirme yöntemi ile geleneksel öğretim yöntemi arasında özetleme açısından anlamlı bir farklılık vardır.
4. Kavram geliştirme yöntemi, ulaşılan kelime öğretim erişisi ve geleneksel öğretim yöntemi ile ulaşılan kelime öğretim erişisi arasında anlamlı bir farklılık vardır.
5. Kavram geliştirme yöntemi ile ulaşılan kelime öğretim erişisi cinsiyete göre farklılık göstermemiştir.

Kırkılıç vd. (2011) “Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi” adlı çalışmalarında kavram haritalarının okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada, ön test-son test ölçümlerine dayalı kontrol gruplu deneysel desen yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2009–2010 Eğitim-Öğretim yılında Manisa il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun farklı iki 8. sınıfta öğrenim gören 53 öğrenciden oluşmaktadır. Sınıflardan biri kontrol (n=27), diğeri deney (n=26) grubu olarak rastgele seçilmiştir. Deney grubunda okuma çalışmaları kavram haritaları ile kontrol grubunda ise geleneksel öğretim ile yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak Okuduğunu Anlama Başarı Testi (OABT)

kullanılmıştır. Elde edilen veriler U ve Z testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, OABT’ de deney ve kontrol grupları arasında deney grubunun lehine oldukça önemli bir farkın olduğu görülmüştür. Bu bulgudan hareketle, kavram haritaları tekniğinin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Durmaz (2007) “Yapılandırıcı Fen Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Başarısı Ve Duyuşsal Özelliklerine Etkisi (Muğla İli Merkez İlçe Örneği) “adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim 8. sınıf, Fen ve Teknoloji dersinde “Mitoz-Mayoz Hücre Bölünmeleri” konusunun yapılandırıcı fen öğretiminde kavram karikatürleri ile öğretiminin, öğrencilerin başarılarına ve duyuşsal özelliklerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma deneysel bir çalışmadır ve ön test-son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Araştırmaya deney (N=124) ve kontrol (N=124) gruplarının denk olduğu toplamda 248 öğrenci katılmıştır. Çalışmada, deney grubunda kavram karikatürüne dayalı öğretim yapılmış, kontrol grubunda ise geleneksel yaklaşım izlenmiştir. Deneysel deseni desteklemek adına nitel araştırma tekniklerinden döküman tekniği de kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak 25 sorudan oluşan başarı testi ve bunun yanında yapılandırılmamış anket formu uygulanmıştır. Başarı testinin kapsam geçerliliği uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizi bağımlı ve bağımsız gruplar için t testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Nitel verilerin analizinde betimleyici çözümleme yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre; yapılandırıcı fen öğretiminde kavram karikatürleriyle yapılan öğretim lehine anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Duyuşsal özelliklerin etkisinin belirlenmesi aşamasında elde edilen sonuçlara göre ise kavram karikatürlerinin uygulandığı öğrencilerin daha dikkatli, daha istekli oldukları belirlenmiştir. Ayrıca deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha olumlu görüşler bildirdikleri tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Çolak (2012) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Tutum, Akademik Başarı ve Bilgilerinin Kalıcılık Düzeylerine Etkisi“ adlı makalelerinde Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde kavram haritaları kullanılmasının ilköğretim öğrencilerinin tutum, başarı, bilgilerinin kalıcılık düzeylerini ve kavramları algılama becerileri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada hem nicel hem de nitel veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılmıştır. Tutum ölçeği, başarı testi, kalıcılık testi, kompozisyon ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış,

elde edilen veriler SPSS istatistiksel paket programı ve betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin tutum, başarı ve kalıcılık testi puanları arasında deney grubunun lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuş, nitel bulguların da bu sonuçları desteklediği görülmüştür.

Yılmaz (2008), “İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının öğrencilerin başarısına olan etkisini ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmıştır. Yapılan çalışmanın evreni Antalya ili Manavgat ilçesinde bulunan ilköğretim okullarıdır. Bu okulların arasından rastgele seçilen ve çalışmanın yapıldığı okul Kemer Turgut Sen İlköğretim Okuludur. Çalışmanın örneklemini bu okulda bulunan 5-A ve 5- B sınıfları oluşturmuştur. Çalışmaya deney ve kontrol gruplarının toplamı olan 60 çocuk katılmıştır. Araştırma 2006-2007 eğitim ve öğretim yılının II. Döneminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinin son dört ünitesindeki konular deney grubundaki öğrencilerle kavram haritalarından faydalanılarak işlenmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilere ise müfredata bağlı kalınarak kavram haritası tekniği kullanılmamıştır. Deney ve kontrol gruplarına her ünitenin bitiminde başarı testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre kavram haritası tekniğinin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin başarı düzeylerinin, kavram haritası uygulanmayan kontrol grubu öğrencilerinin başarı düzeyine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin ışığında Sosyal Bilgiler dersinde çocukların başarı düzeylerini arttırmak için kavram haritalama tekniği kullanılmasının geçerli ve kullanılabilir bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akdağ (2010), “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ‘Yeryüzünde Yaşam’ Ünitesindeki Kavram Yanılgıları” adlı çalışmasında, öğrencilerin günlük hayatta çok fazla karşılaştıkları kavramları çok iyi bildikleri ve bu anlamda kavram yanılgılarına sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Diğer taraftan ise günlük hayatta çok fazla karşılaşmadıkları, sadece tanımlarını duydukları, yeterince uygulama imkânı bulamadıkları ve konunun soyut olarak kaldığı kavramlarda (paralel, meridyen, ekvator, kroki, harita, özel konum, matematik konum) çok fazla yanılgıya düştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek (2011) “Sosyal Bilgiler Dersinde Alternatif Ölçme Değerlendirme Araçlarının Kullanılması: Nitel Bir Çalışma” adlı araştırmasında öğretmenlerin sosyal bilgiler dersini işlerken yeni programın ruhuna uygun olarak alternatif ölçme değerlendirme araçlarını kullanıp kullanmadıklarını ya da ne derece kullandıklarını verilere dayalı olarak ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışma nitel veri toplamaya dayalı olup, üç bölümden oluşmaktadır. İlk ve ikinci bölümde öğretmenlerin geleneksel ve alternatif ölçme değerlendirme araçlarını kullanma sıklıkları, üçüncü bölümde ise öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde alternatif ölçme değerlendirme araçlarının kullanımı ile ilgili görüşlerini ortaya koymak amacıyla açık uçlu sorular yer almıştır. Öğretmenlerin ilk bölümdeki cevaplarının yorumlanması için frekans analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan açık uçlu sorulara verilen cevapların yorumlanmasında ise önce içerik analizi yapılmış, görüşler temalar şeklinde kategorilere ayrılmış ve yüzde frekansları hesaplanmıştır. Çalışma, 31 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Çalışmada öğretmenlerin eskiden olduğu gibi geleneksel ölçme değerlendirme araçlarını kullanmaya devam ettikleri ve alternatif ölçme değerlendirme araçlarını pek fazla kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çelikkaya vd. (2010) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirme Araçlarını Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar” adlı çalışmalarında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre eğitim yapılan sınıflarda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları ölçme ve değerlendirme araçlarına yönelik görüşlerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç çerçevesinde hazırlanan anket, Kırşehir’deki ilköğretim okullarının ikinci kademesinde görev yapan 52 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Öğretmenlerin öğrenci başarısının belirlenmesinde, kendilerini daha yeterli olarak gördükleri geleneksel ölçme değerlendirme araçlarını tercih ettikleri görülmüştür. Ölçme araçlarını kullanmada karşılaştıkları sorunların sebeplerini de sınıfların kalabalık oluşu, maliyet ve zaman yetersizliği olarak ifade etmişlerdir. Diğer sonuçlar da dikkate alındığında, öğretmenlerin alternatif ölçme değerlendirme araçlarının kullanımı ve hazırlanması konusunda daha kapsamlı hizmet içi eğitime ihtiyaçları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Parker (2001) Sosyal Bilgiler dersinde kavramların önemi ve başarı üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Kavram öğrenmenin Sosyal Bilgiler dersi açısından önemli olduğunu ve kavramlar olmaksızın öğrencilerin bilgileri yapılandıramayacağını belirtmiştir.

Nagy ve Scott (2000) araştırmalarında sözcük öğrenmenin çok boyutluluğunu ve öğrencinin kelime öğrenme sürecini nasıl anladığı üzerinde durmuşlardır. Araştırmalarında bir çocuğun metnin içeriğini tam olarak algılayabilmesi için bir metindeki kelimelerin % 90 ya da 95'inin anlamlarını tam olarak kavrayabilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Becker (1977) araştırmasında ilköğretim üçüncü sınıftan lise seviyesine kadar kelime bilgisi üzerinde yapılan araştırmaları gözden geçirmiş ve öğrencilerin akademik başarısızlığında temel nedenin kelime bilgisinin yetersizliği olduğu sonucuna ulaşmıştır.

McKeown (1993) yapmış olduğu araştırmada sözcük kullanımının akademik başarı üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda sözlükte verilen karşılıkların öğrencinin kullanımı için çok uygun olmadığını belirtmiştir.

National Reading Panel [NRP] (2000) tarafından yürütülen araştırmada kelime bilgisinin önemi vurgulanmıştır. Kelime bilgisi gelişimi ve öğretiminin detaylı olarak tanımının yapılmadan kelimelerin öğrenilemeyeceğini ve karmaşık bir yapıya sahip olan anlama sürecinin tam olarak açıklanamayacağını belirtilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu araştırma Ortaokul 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramların öğretimi ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemi programın uygulama aşamasında görülen sorunlarla ilişkili olarak derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla seçilmiştir. Bu yöntem ünitadaki kavramların öğretimi ile ilgili, öğretmenlerin her açıdan görüşlerinin, uygulamaların, yaşadıkları problemlerin belirlenmek istenmesi amacıyla kullanılmıştır.

Frankel ve Devers’e göre (2000) nitel araştırmalar psikolojik ölçümler ve sosyal olaylarla ilgili nicel araştırma yöntemlerine göre daha derinlemesine bilgi sağlarlar. Nitel araştırmalar geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor sorulara cevap aramak için gereklidir. Nitel araştırmaların nicel araştırmalara göre daha bilimsel olduğu söylenemez fakat her birinin kendine göre avantajları ve dezavantajları, zayıf ve güçlü yönleri vardır. Önemli olan doğru yöntemi seçmek veya bu yöntemlerin her ikisini birden uygun şekilde kullanmaktır (Akt. Büyüköztürk vd. 2012: 234).

Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmada temel amaç sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değildir. Asıl amaç araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel bir araştırma modeli olan durum çalışmaları, “bir olayı değerlendirmek” amacıyla, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan bir yaklaşımdır (Büyüköztürk vd. 2012: 273). Durum çalışmasının en temel özelliği bir veya birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla ele alınır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri, ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde odaklanılır. Durum çalışmasının, ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı incelemeye olanak veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

3.1. Araştırma Ortamı

Araştırmanın evrenini Aydın ili Efeler ilçesi MEB'e bağlı ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise amaçlı örnekleme yönteminden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla seçilen Aydın Efeler ilçesinde farklı okullarda görev yapan ve çalışmanın yapıldığı dönemde Ortaokul 5. Sınıflarda öğretim veren 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur.

Amaçlı örneklemede görelilik olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklemede çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu örnekleme yöntemindeki amaç ise çeşitliliği sağlamak yoluyla evrene genelleme yapmak değil, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür ortaklıkların veya benzerliklerin (aynı ölçüde de farklılıkların) var olduğunu bulmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmada gözlem de yapılmak istenmiştir fakat bununla ilgili ön görüşmelerde katılımcı öğretmenlerin olumsuz tavırlarından dolayı gözlem yöntemi uygulanamamıştır. Öğretmenler gözlem yapılmasını istememe gerekçesi olarak sınıflarında kendilerinden farklı birinin bulunmasının ve dersini izleyerek notlar almasının kendilerini rahatsız edeceğini, manipüle olabileceklerini, öğrencilerin dikkatlerinin dağılacağını ve objektif davranamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu sebeple gözlem yöntemi uygulanmamış, sadece yarı yapılandırılmış görüşme formunda sorulan sorular üzerinden değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek (2005), gözlem yönteminin bazı dezavantajları olduğunu belirtmiştir. Bu dezavantajlar şöyledir:

Gözlem yapan araştırmacı dış etkenleri kontrol etme yeteneğinden yoksundur. Ayrıca bu yöntem gözleyen kişinin öznel algılarını yansıtabilir. Deneklerle yakın ilişkiler gereği daha esnek ve hümanist verilere sahip olunabilir. Örneklemin artması gözlem yapmayı zorlaştırabilir ve bu durumda birden fazla gözlemcinin görevlendirilmesi gerekebilir. Araştırmacının çalışılan alanda ilgilendiği bireylerde belirli bir güven duygusu yaratmak için çaba harcaması gerekebilir ve hassas konuların çalışıldığı araştırmalarda gözlem yöntemi sıkıntılar yaratabilir.

Katılımcılara görüşme esnasında kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı söylenmiş, bu durumdan etkilenmemeleri için uygun ortam sağlanmaya çalışılarak gerekli bilgiler önceden verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Bilgileri Aşağıdaki Tabloda Verilmiştir.

Öğretmen	Okul	Cinsiyet	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
Ö-1	A	K	35	12	Eğitim Fak. Sos. Bil. Öğr.
Ö-2	B-1	E	29	3	Eğitim Fak. Sos. Bil. Öğr.
Ö-3	B-2	E	45	21	Fen Edebiyat Tarih Öğr.
Ö-4	C	E	45	20	Fen Edebiyat Fen Edebiyat Coğrafya
Ö-5	D	E	47	24	Fen Edebiyat Coğrafya
Ö-6	E	K	26	3	Eğitim Fak Sos. Bil. Öğr.
Ö-7	F-1	K	35	7	Eğitim Fak. Sos. Bil. Öğr.
Ö-8	F-2	K	33	8	Eğitim Fak. Sos. Bil. Öğr.
Ö-9	G	E	36	10	Eğitim Fak. Sos. Bil. Öğr.
Ö-10	H	K	36	11	Eğitim Fak. Tarih Öğr.

Tablo 3.1 incelendiğinde okullara sırasıyla A- B- C- D- E- F- G ve H gibi kodlamalar yapılmıştır. Öğretmenlerin çalıştıkları okul bilgileri gizli tutulacağı için okullar bu kodlamalar yoluyla belirtilmiştir. Araştırma için öğretmenlerin kimlik bilgilerinin gizli tutulması göz önünde bulundurularak çalışma yapılması, nitel araştırmanın doğası gereği araştırmaya konu olan kişilerin daha rahat ve oldukları gibi davranmalarına imkân sağlamıştır. Bu da araştırmayı olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Bazı okullarda 2 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Bu okullar tabloda B- 1 /B-2 ve F- 1/ F-2 olarak ifade edilmiştir. Bu kodlamalar aynı okulda görev yapan farklı Sosyal Bilgiler öğretmeni ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 4'ü Erkek 6'sı kadındır. Cinsiyet farklılığı araştırmacı tarafından özellikle seçilmiştir. Öğretmenlerin mezun oldukları okullar da çeşitlilik göstermektedir. Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünden mezun 6 öğretmen bulunmaktadır. Diğer 4 öğretmenden ikisi Fen- Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünden mezun olmuştur. Kalan diğer 2 katılımcı ise Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği mezunudur.

Araştırmaya katılan tüm öğretmenler görüşme yapılan dönem içerisinde 5. Sınıfları okutmaktadır. Değerlendirmenin daha objektif ve görüşmelerin daha sağlıklı yapılabilmesi için 5. Sınıflarda derse girmeyen öğretmenlerle görüşme yapılmamıştır.

Yaş ve kıdem bakımından da öğretmenler farklılık göstermektedir. Katılımcılar kıdem ve yaş olarak incelendiklerinde ise kıdem yılı olarak 3- 24 yıl, yaş olarak ise 26- 45 yaş aralığında buldukları görülmektedir.

3.2. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı araştırmanın gerçekleştirildiği 2015-2016 Eğitim- Öğretim yılında Aydın ili Umurlu mahallesinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir ortaokulda Sosyal Bilgiler Öğretmenliği görevini yürütmektedir. Araştırma yapılması için okulların açılması beklenmiş ve araştırma yapılacak olan ünitenin öğretmenler tarafından işlendikten sonra görüşmelerin yapılmasına karar verilmiştir. Bu sayede uygulama aşamasını yeni bitirmiş olan öğretmenin bu konuda vereceği cevapların daha sağlıklı olacağı düşünülmüştür.

Araştırmacı görüşme sorularını sorarken anlaşılmayan ya da açıklama gerektiren konularda devreye girmiştir. Ayrıca kavramların öğretmenler tarafından daha kolay hatırlanması amacıyla görüşme formunda kavramların bulunduğu ve bu kısımdan faydalanabilecekleri belirtilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veriler yüz yüze yapılan görüşme tekniği ile toplanmıştır. Ayrıca veri toplama aracı olarak ilgili ünitedeki kavramları kapsayan yarı yapılan görüşme formu düzenlenmiştir. Görüşme formundaki sorular Sosyal Bilgiler alanında uzman olan bir doçent ve bir yardımcı doçentin görüşlerine başvurulmuş

oluşturulmuştur. Sorulara son şekli verildikten sonra ön görüşmeler yapılmış ve bu ön görüşmeler sonucunda sorulara son şekli verilmiştir. Görüşmelerde her bir öğretime araştırmacı tarafından 10 açık uçlu soru sorulmuştur. Alınan cevaplar görüşme formlarına ve müsvedde kağıtlara not edilmiştir. Her bir görüşme ortalama 40 dakika sürmüştür. Görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular ekte verilmiştir.

3.3.1. Görüşme

Soru yolu ile veri toplama teknikleri arasında olan görüşme, (mülakat) görüşmecinin cevap almak amacıyla soruları, sözlü ve genellikle yüz yüze olmak koşulu ile deneklere yönelttiği bir veri toplama aracıdır. Bu teknik Sosyal Bilimler’ de çok kullanılmaktadır. Görüşme tekniği sözlü iletişim ve etkileşime dayanmakta olup bu tekniği tercih etmek bir bakıma sözlü temasların insanların ilgisini çektiği sayıtlısına dayanmaktadır (Kaptan, 1977: 165).

Görüşme yöntemi bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntemdir. (Briggs, 1986. Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2005: 119) Ayrıca belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar (Büyüköztürk vd. 2012: 150).

Görüşme tekniği kolay bir veri toplama yöntemi gibi görünebilir ve konuşma, dinleme gibi herkes tarafından kullanılan temel becerileri gerektirdiği düşünülür. Ancak ‘görüşme, beceri, duyarlık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamı açısından hem sanat hem de bilimdir’ (Patton, 1987:108. Akt: Yıldırım vd. 2006: 119).

Görüşme tekniğinin, belli başlı kuvvetli yönleri arasında, değişik ve anında değişen koşullara uyabilme esnekliği, okuma- yazma bilmeyenler dahil, hemen herkese uygulanabilmesi, geri besleme mekanizmasının anında işleyebilmesi, derinliğine bilgi elde edebilme, alınan ilk tepkilere göre izleyici ve zaman zaman da onları kontrol edici soruların sorulabilmesi ve yanlış anlamaların azaltılması, cevaplarda bireyselliğin korunması (kaynak kişi ya da deneğin başkalarına danışmadan cevap verme olasılığının sağlanması), soruları cevaplama oranını yüksek tutabilme, özellikle karmaşık ve duygusal ağırlıklı kişisel

sorunların ortaya çıkarılmasında uygun bir teknik oluşu sayılabilir (Karasar, 2012: 175).

Görüşmeler, görüşme amacına, görüşmeye katılanların sayısına, görüşmek istenen kişiye ve görüşmedeki kuralların katılığına bağlı olarak sınıflandırılabilirler. Kuralların katılığına göre ise yapılanmış (formel) görüşme, yarı yapılanmış (yarı formel) görüşme ve yapılanmamış (informel) görüşme olmak üzere üçe ayrılabilir (Karasar, 2012: 167).

Bu araştırmada yarı yapılanmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme tekniği ile ilgili literatür taramaları yapılmış, görüşmeler araştırmacı tarafından hazırlanmış ve form ekte de yer alan görüşme formu kullanılarak yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu üç kısımdan oluşmaktadır.

Görüşme formunda birinci bölüm kişisel bilgilerin yer aldığı bölümdür. İkinci bölüm katılımcılara görüşmeyle ilgili bilgi vermek üzere oluşturulan yönerge dir. Son bölümde ise 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan 10 adet açık uçlu soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla katılımcı öğretmenlerle ünite sonunda görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Verileri toplama sürecinde, 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kavramların kazandırılması ile ilgili öğretmen görüşleri, öğretmenlerin bu kavramların öğretiminde uyguladıkları öğretim yöntem ve teknikleri, kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma durumu öğretmen görüşleri ışığında irdelenmeye çalışılmıştır. Veriler toplanmadan önce Milli Eğitim Müdürlüğü’nden okullarda çalışma yapılabilmesi için izin alınmıştır. Alınan izinden sonra, araştırmacı tarafından görüşmeye katılan öğretmenlerin çalıştıkları okullara gidilerek, ders saati dışında yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Ünite bitiminde öğretmenlerle boş bir sınıfta, öğretmenler odasında ya da idarenin uygun göreceği bir alanda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler başlamadan araştırmacı görüşmecilere ses kaydı yapıp yapamayacağını sormuş fakat bu konuda olumsuz yanıt almıştır. Ses kaydının hiçbir alanda kullanılmayacağı, sadece araştırmacıya kolaylık sağlaması ve verileri yazarken gözden kaçırılan bir noktanın olmaması anlamında araştırmacıya yardımcı olacağı

belirtildikten sonra ses kaydının alınmasına sadece 1 öğretmen izin vermiştir. Araştırmacı ses kaydı alamadığı için, görüşmeleri not almak zorunda kalmıştır. Araştırmacı tarafından not almanın, görüşmenin akıcılığını etkileyerek önemli bazı verilerin kaybedilmesine yol açabileceği düşünülmüştür. Bu yüzden araştırmacı kendisine yardımcı olması bakımından bir yazman da belirlemiş, kendisinin not alamadığı kısımlarda yardımcı kişiyle bu durumu aşmaya çalışmıştır. Not alınan müsvedde görüşme örnekleri ekte sunulmuştur. Görüşmeler başlayıp formlardaki sorular yöneltildiğinde, öğretmenin soruları daha iyi idrak edebilmesi amacıyla açıklayıcı bilgiler de sunulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı kaynaklar yoluyla elde edilen büyük miktardaki veriler önce incelenip kodlanır ve sonra kodlamalar dikkate alınarak sentezlenerek bulgulara ulaşılır. Nitel araştırmalarda araştırma sorularının cevaplandırılmasında çoğu zaman belirli istatistik teknikler kullanılmaz. Bazı durumlarda yüzdeler gibi sınırlı istatistikler, bazı durumlarda ise kodlamalar sonrası elde edilen kategoriler arası ilişkilerin incelenmesi için çapraz tablolar kullanılsa da nitel araştırmalarda çoğunlukla istatistik analizler yerine betimlemeler kullanılır. Nitel araştırmalarda analiz hem veri toplama sürecinde hem de veri toplama süreci sonlandıktan sonra yapılabilir. Bu tür araştırmalarda analiz yapılmasının nedeni, şablonları, düşünceleri, açıklamaları ve anlamları keşfetmektir. Nitel veri analizinde genellikle içerik analizi yapılmakta ve toplanan veriler düzenlenerek, özetlenerek ve yorumlanarak analiz edilmektedir (Büyüköztürk, 2012: 240).

Görüşmede kullanılan temel yöntem sözlü iletişimdir. Günlük yaşamda kullanılan en yaygın iletişim süreci olan “konuşma” ile veri toplamaya çalışılır. Görüşme ilk bakışta kolay bir veri toplama yöntemi olarak görülebilir, fakat gerçekte hiç de böyle değildir. Görüşmeyi kullanan araştırmacılar genellikle bu yöntemin özellikleri, görüşme formlarının hazırlanması, denenmesi, görüşmelerin ayarlanması ve gerçekleştirilmesi gibi birçok konuda yoğun bir eğitimden geçerler (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 41).

Bu araştırmada verilerin analizi ve çözümlenmesinde betimsel analiz gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda elde edilen verilerin analizi için iki yöntem önerilebilir. Bunlardan ilki betimsel, ikincisi de içerik analizidir. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılır. İçerik analizi ise elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verilerin açıklandığı kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir. Seçilen analiz biçimine göre ise elde edilen veriler düzenlenir ve betimlenir. Betimleme tüm nitel araştırmalar için büyük önem taşımaktadır. Çünkü araştırmacı ulaştığı sonuçların geçerliliğini bu betimlemelere dayandırmak zorundadır. Elde edilen bulgular ayrıntılı bir biçimde betimlendikten sonra, araştırmacı bu bulgularla ilgili yorum ve açıklamalarını sunabilir. Araştırmacının yorumları betimsel bulgularla desteklendiğı takdirde okuyucu için önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmacı elde ettiğı bulgulara bazı yorumlar getirmeli ve elde ettiğı sonuçların daha iyi anlaşılmasında yardımcı olmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 89).

Araştırmada verilerin analizi yapılırken önce araştırma sorularından bir ereve oluşturulmaya çalışılmış, veriler ise alt problemlerde belirtilen başlıklar altında düzenlenmiş ve sunulmuştur.

Görüşme sırasında araştırmacının ve not almada yardımcı olan yazmanın tutmuş olduğu notlar karşılaştırılmış, karşılaştırmada tutulan notlar arasında eksik bölümlerin olup olmadığına bakılmış ve bu bölümler tamamlanmıştır. Ses kaydına izin veren sadece bir öğretmenin ses kayıtları ve diğer katılımcıların cevaplarıyla ilgili tutulan notlar kelimesi kelimesine Word programı yardımıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler büyük bir dikkatle okunarak oluşturulmuş çerçevelere göre düzenlenmiştir. Veri analizinin son bölümünde, bulgular araştırmacı tarafından elde edilen temalar üzerinden hareketle ve görüşme kayıtlarından doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

3.6. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu Şekilde ve olabildiği kadar yansız gzlememesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986. Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006: 255).

Araştırılan olgu veya olayla ilgili bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için, araştırmacının elde ettiğı verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı

olacak bazı ek yöntemlerin (çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi vb.) olması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 258).

Araştırmanın nitel olması sebebiyle geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla farklı stratejiler geliştirilmiştir. Araştırmacı öncelikle araştırma sorularının geçerliliği ve güvenilirliğini tespit etmek amacıyla ön görüşmeler düzenlemiştir. Bu ön görüşmeler ışığında görüşme soruları tekrar gözden geçirilmiş ve araştırmanın amacına hizmet etmeyen bölümler görüşme formundan çıkarılmıştır. Görüşmelerde öğretmenlerin büyük çoğunluğu ses kaydı yapılmasını istememiştir ve bu durum araştırmacıyı farklı bir strateji geliştirmeye yönlendirmiştir. Görüşmeler yapılırken yazmada sıkıntılar yaşanabileceği ve önemli görülen noktaların gözden kaçırabileceği düşünülmüştür. Ayrıca görüşmecilerin anlamadıkları noktalarda rehberlik edilmek durumunda olunması, daha rahat ve objektif bir görüşme ortamının sağlanması gerektiği, göz teması ve beden dilinin etkili kullanılmasının araştırmayı daha objektif hale getireceği düşünüldüğü için görüşmelere bir yazman da katılmış ve çapraz bir not alma sistemi geliştirilmiştir.

Araştırmanın kapsam geçerliliğini arttırmak için görüşme soruları Sosyal Bilgiler alanında uzman 2 öğretim üyesi tarafından incelenmiş ve ön görüşmeler yapılmıştır. Ön görüşmelerde, sorulardaki anlaşılmayan noktalar çıkarılmış ve görüşme formu son halini almıştır.

Yıldırım ve Şimşek (2005) nitel araştırmalarda araştırmacının gerekli gördüğü hallerde yeni stratejilere başvurabilmesinin, görüşmeye yeni sorular eklemesinin, daha önce planlanmayan yeni görüşmeler yapmasının ve araştırmacının görüşme esnasında esnek olmasının geçerliliği arttırdığını belirtmiştir.

Veriler analiz edilirken görüşmecilerden elde edilen veriler yazmanın ve araştırmacının tutmuş olduğu notlarla karşılaştırılmış ve bu notların birbiriyle karşılaştırılması yoluyla sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın farklı okullarda yapılması maksimum çeşitlilik örneklemesinin bir sonucudur. Verilerin toplanmasında ve araştırma sonucunda yorumların yapılmasında objektif davranılmaya çalışılmıştır. Araştırmacı aldığı notlardan bire bir alıntılar yapmış ve çalışmasını bu bulgular doğrultusunda yönlendirmiştir. Veriler, daha önce ve araştırmanın yapıldığı dönemde 5. Sınıfları okutmuş olan, biri meslekte 16. Yılı

diğeri ise meslekte 8. yılını doldurmuş 2 Sosyal Bilgiler öğretmenini tarafından da analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda karşılaştırmalar yapılmış ve sonuçların birbiriyle uyduğu görülmüştür. Son olarak araştırma sorularının dilbilgisi kurallarına uygunluğu, soruların anlam bütünlüğüne sahip olup olmadığı, problem cümlesi ile soruların birbirini destekleme durumu ve soruların ölçülmek istenen durumu ölçüp ölçmediği, alanında uzman olan ve meslekte 16. yılını çalışan bir Türkçe öğretmenini tarafından incelenmiş ve böylece soruların yapı geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Kavram Öğretiminin Sosyal Bilgiler Dersindeki Önemi ve Sağladığı Faydalarla İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Öğretmenler, kavram öğretiminin önemine ve sağlamış olduğu faydalara dair genel görüşlerini ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan tüm öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretiminin önemli ve faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Kavram öğretiminin akademik başarıyı da beraberinde getirdiği, kavramların sadece Sosyal Bilgiler dersi için değil tüm dersler için önemli olduğu görüşündedirler.

Öğretmen Ö-1, soru hakkında görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

Öğretmen Ö-1:*Öğrencinin bir dersi ve bu dersin hedeflerini kazanmak için önce bu konunun kavramlarını bilmesi gerekir. Kavramları bilmeden konuları öğrenmek zor olabilir. Ya da öğrenilenler anlamlı olmaz. Zamanla unutulur. Tabii ön bilgi de önemli bu noktada. Kavramlar hem konu bütünlüğü sağlar hem de anlam bütünlüğü. Sonuçta bir kavram farklı kavramları da içerir. Mesela elmanın önce bir meyve olduğunu bilmek gibi. Ünitadaki kavramlarla ilgili örnek verirsem kültürü öğrenmesi için farklı birçok kavramı önceden bilmeli ki öğrenebilsin. Kısaca kavram öğretimi olmadan bilgi öğrenilemez. Öğrenilse de yeni öğrenilenler anlamlı olmaz.*

Öğretmen Ö-1 kavramların dersin hedeflerini kazandırmak bakımından önemli olduğunu ifade etmiştir. Kavramları bilmeden konunun anlamlı olmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca kavramlar bilgiler arasında konu ve anlam bütünlüğü sağlamaktadır.

Öğretmen Ö-2 soruyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-2:*Kavram öğretimi sadece Sosyal Bilgiler dersi için değil tüm branşlar için gerekli olan bir öğretim çeşididir. Tabii ki alanımız gereği kavramlar büyük bir önem taşımaktadır eğitimsel olarak. Kavram öğretimi şuna benzer. Hani İngilizce öğrenirken*

mutlaka bir kelime ve bunun anlamını bilmek zorundasınızdır. Bu sizin daha iyi iletişim kurmanızı sağlar ve iletişimde kolaylık sağlar. Cümle kuramasanız bile o kavramın ne olduğunu bildiğinizde anlamlı bir hale gelir söylenenler sizin için. Kavram öğretimi ben buna benzetiyorum. Kavramın olmadan öğretim sağlayamayız diye düşünüyorum. Yoksa konu ya da üniteyi işlerken sadece suya yazı yazmış oluruz.

Öğretmen Ö-2 kavramların sadece Sosyal Bilgiler dersi değil tüm branşlar açısından önemli olduğu ayrıca öğrenmede ve iletişim kurmada kolaylık sağladığı görüşündedir.

Öğretmen Ö-3 ise soruyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir.

Öğretmen Ö-3: *Kavramlar dersimizin temelidir. Düşüncelerin alt yapısıdır. Öğrenmeye yardımcıdır. Kavramlar öğrencinin konuyu daha rahat kavramasında yardımcı olur. Kavramları öğrenmeden konu anlaşılabilir. Mesela bir şeyin anlamını bilmeden onunla ilgili cümle bile kuramazsınız ya da kursanız bile tahminden öteye geçmez. Kavramı verirken de hayata yakınlığı ya da örnekler vermeyi ihmal etmemek gerekir.*

Öğretmen Ö-3 kavramları dersin temeli olarak görmektedir. Kavramların öğrenilenleri anlamlı kıldığını ve konuların daha rahat öğrenilmesini sağladığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-4' ün yanıtı ise aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-4: *Kavram konunun özü oluyor. Öğrenci öğrendiği kavram üzerinden genelleme yapabilir. Konuyla ilgili yorum yapabilir. Yeni fikirler üretebilir. Kavram evin temeli gibidir. Kavramı öğrenen öğrenci konunun temelini atmış olur. Daha üretken hale gelir.*

Öğretmen Ö-4 kavramlar ile genellemeler ve farklı fikirlere ulaşabileceğini belirtmiş, kavram bilgisine sahip öğrencinin daha üretken olduğunu söylemiştir.

Öğretmen Ö-5'in görüşleri ise şöyledir.

Öğretmen Ö-5: *Sosyal Bilgiler birçok branşı içine alan bir derstir. Vatandaşlık, Tarih, Coğrafya gibi birden çok alanı kapsayan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu da Sosyal Bilgilere ait kavramların hem sayısını hem de önemini artırıyor. Öğrenci Sosyal Bilgiler dersini içine alan bu birkaç branşın kavramını erken yaşlarda öğrenirse ileride rahat edecektir. Daha başarılı olacaktır. Çünkü kavramlar bizleri bilgiye götüren bir araçtır. Bir kavramın anlamını bilmezseniz onu nerede kullanacağınızı ondan nasıl yararlanacağınızı bilmezseniz bilgiye de ulaşamazsınız.*

Öğretmen Ö-5 kavramların bilgiye ulaştırıcı araçlar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca erken yaşta kavram öğretimi öğrencinin ileride akademik bakımdan rahat etmesini sağlayacaktır.

Öğretmen Ö-6 soruya şu şekilde yanıt vermiştir.

Öğretmen Ö-6: *Kavramlar ve kavram öğretimi dersimizin bel kemiğidir. Eğer kavramlar olmadan ya da kavramları öğretmeden ders anlatmaya çalışırsanız temeli olmayan bir binaya harç dökmeye çalışırsınız. Bina bu durumda belli bir süre dayanacaktır. Sonra bir bakmışsınız emekleriniz yerle bir olmuş. Bu yüzden kavram öğretimi dersimizin temelidir. Çünkü insan doğduğu andan itibaren kavramlarla iç içedir. Hayatının her anında karşısına kavramlar çıkar. Anne- baba kavramı, kardeş kavramı, hısım- akraba kavramı gibi. Kafasında bu kavramları oturtarak yol kateder. O yüzden kavramlar hayatın bir parçasıdır diyebilirim. Günlük hayatta veya bir düşüncenin açıklanmasında öğretmene ya da öğrenciye yardımcıdır.*

Öğretmen Ö-6 kavramları Sosyal Bilgiler dersinin bel kemiği olarak görmektedir. Ayrıca kavramlar günlük hayatta veya bir fikrin savunulmasında kavramları önemli gördüğünü ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-7'nin soruyla ilgili görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen Ö-7: *Kavram öğretimi gereklidir. Önemlidir. Kavramlar dersimizde önemli bir yer tutmaktadır. Kavram bilgisi*

olan öğrenci konuyu daha iyi anlayacaktır. Mesela kendimizden pay biçelim. Kitap okurken anlamını bilmediğimiz kelimeler var kitapta ve biz de bu kelimenin anlamını öğrenmeden kitabı okumaya devam ediyoruz. O kelimenin anlamını bilmediğimiz için kitaptan zevk alamayacağız ve anlamayacağız. Kavram öğretimi de bunun gibi. Eğer kavramın anlamı iyi öğrenilmişse ve öğrenci de konuyu anlamakta da zorluk çekmeyecektir.

Öğretmen Ö-7 kavramların bilgiye ulaşmada en küçük yapı taşı olduğunu belirtmiş ve verdiği örnekte kavramları aileye benzettiğini ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-8 Soruyu şu şekilde cevaplamıştır.

Öğretmen Ö-8:*Konuların daha rahat pekişmesini, kazanımların öğrenciye verilmesinde rahatlık sağladığını düşünüyorum. Ayrıca anlaşılmayan noktaların daha rahat anlaşılması, konuda anlam bütünlüğünü sağlama, diğer kavramlarla ilişki kurma açısından da öğretmene kolaylık sağlıyor.*

Öğretmen Ö-8 kavramlar olmadan bilginin olmayacağı görüşündedir. Diğer görüşmeciler gibi kavramların öğretimin temeli olduğunu düşünmektedir.

Öğretmen Ö-9 soruya şu şekilde görüş belirtmiştir.

Öğretmen Ö-9:*Kavram öğretimi dersimizin olmazsa olmazıdır. Çünkü öğretim kavramlarla olur. Bir kavram diğer kavramları da kapsadığı için parçalar bütüne dönüşerek öğrenme kalıcı hale gelir. Kavram öğretimi yapmadan konunun ta olarak öğrenilebileceğine, öğrencinin karşısına çıkan bilgilerin anlamlı olacağına inanmıyorum. Ayrıca kavram sadece sosyal bilgiler için değil tüm derslerin öğretimi için önemlidir. Eğitimin temelidir açıkçası.*

Öğretmen Ö-9 kavramların bilgiyi parçadan bütüne ulaştırdığını ve öğrenmeyi kalıcı hale getirdiğini ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-10'un yanıtı ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-10:*Kavram öğretimi dersimizin önemli bir parçası. Kavramlar olmadan öğretim yapmak öğretimin kalitesini düşürecektir. Kavramın ne olduğu hakkında hiçbir fikri olmayan bir öğrenciye o kavramı ilgilendiren bilgileri nasıl vereceksiniz? Bu mümkün değil. O yüzden dersimizde akademik başarıyı sağlayan temel olarak düşünüyorum kavram öğretimini. Bir kavramı farklı kavramlarla ilişkilendirerek bilgiye ulaşabiliyoruz o yüzden kavram öğretimi eğitimin olmazsa olmazı.*

Öğretmen Ö-10 kavramlar olmadan akademik başarıya ulaşamayacağı fikrindedir. Kavramlar arası ilişki kurarak bilgiye ulaşabileceğini düşünmektedir.

4.2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitelerindeki Kavramların Öğretiminde Kavram Haritaları, Kavram Bulmacaları ve Kavram Karikatürlerinden Faydalanmalarına ve Bu Yöntemlerin Kavramları Anlamada Sağladığı Faydalarla İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde görüşmeye katılan öğretmenlere ünite de bulunan kavramların öğretiminde kavram haritaları, kavram bulmacaları ve kavram karikatürlerinden faydalanma durumları sorulmuştur. Ayrıca bu tabloların kavramları anlamada faydaları ve etkilerine dair görüşleri sorulmuştur.

4.2.1. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitelerindeki kavramların öğretiminde kavram haritalarının yararları ve öğretmenlerin bu haritalardan faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu kavram haritalarını kavram öğretiminde kullandıklarını ve bu tabloların akademik olarak başarıya ulaştırmada aracı olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen Ö-1 kendisine yöneltilen soruya şu şekilde yanıt vermiştir.

Öğretmen Ö-1:*Kavram haritaları öğretimde kullanılması gereken şemalar olmalı. Her ders için kullanılabilir. Kendim de dersimde kullanıyorum. Konuyu toparlamada ya da uzun anlatmam gereken durumları özetlemede yardımcı oluyor. Ama tabii daha*

konuya başlar başlamaz bu şemaları kullanmıyorum. Tamamen tüm kavramları öğrettikten sonra bu haritalar daha çok işime yarıyor.

Öğretmen Ö-1 kavram haritalarını dersinde kullandığını ifade ederken bu haritaların konuyu anlamada, toparlamada ve özetlemede kolaylık sağladığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-2' nin yanıtı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-2:*Kavram haritalarını yeri geldiğinde kullanıyorum. Daha doğrusu konu sonlarında o ana kadar öğretilmiş olduğum kavramların hem özetini yapmış oluyoruz böylece hem de tekrar etmiş oluyoruz. Çünkü çocuk bilmediği kavramı farklı bir kavramla ilişkilendiremez. Bu yüzden genellikle konuların sonlarında kavram haritası kullanıyorum. Bunu da her zaman yapamıyorum zaman yetmediği için.*

Öğretmen Ö-2 bu haritalardan dersinde yeri geldiğinde faydalandığını söylemiştir. Ayrıca bu haritalarla konuyu özetlediğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-3 ve Ö-4 görüşlerini şöyle dile getirmiştir.

Öğretmen Ö-3:*Hepsini de derslerimde kullanıyorum. Kimini sınavda kimini derste. Yani bunları derse dahil etmeye çalışıyorum. Kavramlar tablolarla daha da kolay anlaşılıyor. Çünkü işin içine görselliği de eklemiş oluyorsunuz. Öğretmenin işini kolaylaştırıyor bu tablolar ve haritalar.*

Öğretmen Ö-4:*Tablolar ayırt edici oluyor kavramın öğrenilmesinde. Konuyu bir bütün olarak bu haritalarla verebiliyorsunuz. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkisi var ve görsellik kazandırıyor. Konuyu kavram haritalarıyla özetleyebiliyorsunuz. Kafadaki bilgi karmaşasını gideriyor. Kütüphaneye kitapları sıralamak gibi bir şey. Konuyu düzenli bir hale sokuyor. Derste her zaman olmasa da gerektiğinde bu tablolardan faydalanıyorum.*

Öğretmen Ö-3bu tablolarla kavramların daha rahat anlaşıldığını ifade ederken Öğretmen Ö-4 ise bu tablolarla kavramları bir bütün halinde öğretebildiğini böylece dersine görsellik kazandırdığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-5 ve Öğretmen Ö-6 ise şunları söylemişlerdir.

Öğretmen Ö-5:*Kavram haritaları ders kitaplarında mevcut. Öğrenci çalışma kitabımız da kavram haritalarını etkinlik olarak vermiş. Derste bu etkinlikleri yaptırırım. Kavramları öğrettikten sonra bu kavram haritalarını öğrencilerden doldurmalarını isterim. Ya da konulardaki kavramları uzun uzadıya ya da sıkıcı detaylarla vermektense kısaca ve tablolar üzerinde anlatmak daha verimli oluyor.*

Öğretmen Ö-6:*Tabii ki kavram haritaları dersimiz için çok faydalı oluyor. Dersin sonunda konunun anlaşılıp anlaşılmadığını anlayabiliriz bu haritalarla. Son yıllarda zaten eğitimde fazlaca kullanılması da öneminden kaynaklanıyor. Kavramı diğer kavramlarla ilişkilendirmek ve bir sonuca ulaşmak için önemli bir yöntem olarak görüyorum.*

Öğretmen Ö-5 ve Öğretmen Ö-6 konuları tekrar etmede ve özetlemede bu haritaları kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Öğretmen Ö-6 kavramları farklı kavramlarla ilişkilendirmek amacıyla da bu tablolardan faydalandığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-7 Öğretmen Ö-8 ve Öğretmen Ö-9'a ait görüşler ise aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-7:*Kavram haritalarından faydalaniyorum. Kavram haritasının görsel hafızayı etkilediğini düşünüyorum. Bu haritalarla öğrenci haritayı kafasına yerleştirecek ve böylece daha sonraki yaşlarda bile bunu unutmayacaktır.*

Öğretmen Ö-8:*Kavram haritası görsellik açısından önemlidir. Fotografik olarak öğrenci hafızaya alıyor kavramı ve özelliklerini. Böylece konuyu daha iyi ve düzenli bir şekilde anlamış oluyor. Alt başlıklara ayırıp konuyu parçadan bütüne doğru ya da bütünden parçaya doğru götürebiliyorum kavram haritalarıyla.*

Öğretmen Ö-9:*Bu tablolar şematik olarak öğrenmeyi sağlıyor. Kendi eğitim hayatımdan bir örnek vereyim mesela. Ortaokuldayken tarih dersinde ders kitabında bir şema vardı. Bu şema hala aklımdadır. Demek ki o an için kafama kazınmış. Kısaca tablolar eğitimde olmalı. Çünkü dersi ne kadar görsele dökersek o kadar kalıcı öğrenme sağlarız.*

Öğretmen Ö-7, Ö-8 ve Ö-9 kavram haritalarını derslerinde kullandıklarını ifade etmişler ve öğrencinin görsel hafızasında yer ettiğini bunun da öğrenmeyi kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Öğretmen Ö-8 bu kavram haritası kullanarak ders işlediğinde akademik başarının arttığını gördüğünü söylemektedir. Ayrıca Ö-9 kendisinin eğitim hayatından bir örnek vererek görselliğin dersteki önemine vurgu yapmıştır.

Öğretmen Ö-10'un cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-10:*Evet kavram haritasını dersimde kullanıyorum. Çünkü az şeyle çok anlatabiliyorsunuz.*

Öğretmen Ö-10 kavram haritasını dersinde kullandığını kısa bir cümleyle ifade etmiştir.

4.2.2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitelerindeki kavramların öğretiminde kavram bulmacalarının yararları ve öğretmenlerin bu bulmacalardan faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular

Görüşmeciler kavram bulmacalarını Sosyal bilgiler dersi için faydalı görmekte ve bulmacaların kavram öğretimini kolaylaştırdığını belirtmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenler kavram bulmacalarından pek yararlanmadıklarını da ifade etmişlerdir.

Fakat bulmacaları derslerinde aktif olarak kullandığını belirten görüşmeciler de bulunmaktadır.

Öğretmen Ö-1 kavram bulmacalarından faydalanma durumunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-1:*Bulmacalar son yıllarda sınavlarda da sık kullandığım bir teknik. Eğlenceli geliyor öğrencilere. Kendim hazırlamaya çalışıyorum ama hazırlayamazsam hazır şablonlar kullanıyorum.*

Öğretmen Ö-1 kavram bulmacalarından faydalandığını ve dersinde eğlenceli bir öğretim olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-2'nin cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-2:*Bulmacayı sınavda soruyorum. Kavramın tanımını ben veriyorum. Bu kavramı bulmacaya yerleştirmesini istiyorum.*

Öğretmen Ö-2 bulmacaları genellikle sınavlarında uyguladığını söylemiştir.

Öğretmen Ö-3: ise sorulan soruya kısa ve genel bir cevap vermiş kavram haritaları, kavram bulmacaları ve kavram karikatürlerinin hepsinden de dersinde faydalandığını belirtmiş, bu soruyla ilgili açıklamada bulunmamıştır.

Öğretmen Ö-4: ise kavram bulmacalarıyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Öğretmen Ö-5 kavram bulmacalarından dersinde faydalanmadığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-5:*Kavram bulmacalarından dersimde faydalanmıyorum.*

Öğretmen Ö-6 soruya şu şekilde cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-6:*Bulmaca bizim dersimizi çok iyi yansıtıyor. Fazlaca kullandığım bir teknik. Çünkü sözel ağırlıklı olduğu için sosyal bilgiler dersinde uygulanabilir. Ben de bulmaca çözmeyi çok severim. Zamanla kavramların çoğu bulmaca çözerek yerleşiyor zihinde. Bu şekilde başarı da ardından gelecektir zaten.*

Öğretmen Ö-6 kavram bulmacalarının sözel dersler üzerinde etkili olduğu görüşündedir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersinde rahatlıkla kullanılabileceğini düşünmektedir. Bulmacaların kalıcı öğrenme sağladığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-7'nin cevabı ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-7:*Bulmacaların hafızayı güçlendirme etkisi tartışılmaz bir gerçek. Boşluk doldurma sorularındansa bu bulmacalar kullanılarak ders daha keyifli hale getirilebilir. Çocuklar bulmacayı seviyorlar. Kavramın tanımını sorup onu buldurmaya çalışıyorum. Böylece hem eğlenmiş hem de öğrenmiş oluyorlar.*

Öğretmen Ö-7 bulmaca tekniğinin hafızayı güçlendirdiğini, dersi keyifli hale getirdiği görüşündedir. Ayrıca boşluk doldurma gibi klasik değerlendirme yöntemleri yerine kavram bulmacalarının derste kullanılabilceğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-8 ve Öğretmen Ö-9 kavram bulmacalarından derslerinde faydalanmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen Ö-8:*Kavram bulmacaları ya da kavram karikatürlerini dersimde kullanmadım.*

Öğretmen Ö-9:*Bulmacalardan da faydalanmıyorum pek fazla.*

Öğretmen Ö-10'un soruya aşağıdaki gibi cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-10:*Bulmacalar hem zevkli hem de öğretici olduğu için kullandığım bir teknik. Günlük hayatta da bulmacalar zaten öğrencinin karşısına çıkıyor. Ben de bunu dersimle ilgili konulara uyarlıyorum.*

Öğretmen Ö-10 bulmacaları hem eğitici hem de eğlendirici yönü olduğunu dersine uyarlayarak bu teknikten faydalandığını belirtmiştir.

4.2.3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesindeki kavramların öğretiminde kavram karikatürlerinin yararları ve öğretmenlerin bu karikatürlerden faydalanma durumları ile ilgili görüşlerine dair bulgular

Öğretmenler kavram karikatürlerini kavram öğretiminde faydalı olduklarını belirtmiş ve mizahın derse eklenmesinin derse olan ilgiyi arttıracaklarını ifade etmişlerdir. Fakat derslerinde karikatür kullanan öğretmen sayısı çok azdır.

Öğretmen Ö-1, Ö-5, Ö-6, Ö-7, Ö-8 derslerinde kavram karikatürlerinden faydalanmadıklarını belirtmişleridir. Öğretmen Ö-4 ise konuyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Öğretmen Ö-1:*Karikatür kullanmadım hiç.*

Öğretmen Ö-5:*Kavram bulmacaları ve kavram karikatürlerini kullanmıyorum. Kavram haritalarından daha fazla yararlanıyorum.*

Öğretmen Ö-6:*Karikatürleri pek fazla kullanmıyorum. Genellikle kitaptan faydalanıyorum bu durumda. Ders kitabında verilmiş bir karikatürü yorumlatıp öğrencilerin karikatürü incelemelerini istiyorum. Daha sonra da ne anladıklarını soruyorum.*

Öğretmen Ö-7:*Kavram karikatürlerinden faydalanmıyorum. Ders kitabında genellikle oluyor zaten. Ben de öğrencilerden bunları incelemelerini istiyorum. Sonra da bu karikatür ne anlatıyor gibi sorular sorarak yorumlamalarını sağlıyorum.*

Öğretmen Ö-8:*Kavram bulmacaları ya da kavram karikatürlerini dersimde kullanmadım.*

Öğretmen Ö-2 kendisine yöneltilen soruya şu şekilde cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-2:*Karikatürlerden de faydalanıyorum. Karikatür eğlenceli bir yöntem çünkü. Şekiller öğrencilerin dikkatini çekiyor öncelikle ve konuşma balonlarında ne yazdığını okurken kavramın da tanımı verilmiş oluyor karikatürde. Şekillerin ya da bu tür çizimlerin dikkat çekmeyi sağlamasından dolayı kaliteli bir öğretim sağladığını düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-2 şekillerin öğrencinin dikkatini çektiği ve öğretimin kalitesini arttırdığı görüşündedir.

Öğretmen Ö-3 daha önce de belirtildiği gibi soruya genel bir cevap vermiş ve tüm tablo ve grafiklerden dersinde faydalandığını, bu tabloların öğretmenin işini kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-4 ise kavram karikatürlerinden dersinde faydalanmadığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-9'un soruyla ilgili cevapları şu şekildedir.

Öğretmen Ö-9:*Karikatürlerden çok faydalanmasam da dersimin bazı aşamalarında denk geldikçe öğrencilere gösteriyorum. Karikatürler ya da farklı çizimler zihinde o kavramın hatırlanmasını kolaylaştırabilir. Bir de kalıplaşmış bir öğretimin dışına çıkıyorsunuz bu şekillerle. Bu yüzden karikatürlerin kullanılması gerektiğini düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-9 karikatürlerin derste öğrencinin ilgisini çektiği ve böylece dikkatini topladığını ifade etmektedir. Ayrıca karikatürlerle farklı bir öğretimin ortamının yaratılabileceğini belirtmektedir.

Öğretmen Ö-10'un görüşleri ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-10:*Karikatürler de eğlenceli ve yorum kabiliyetini arttırıcı etkiye sahip. Karikatürler de dersimizde ihtiyaç duydukça kullandığım bir teknik. Çünkü çağımızda teknoloji geliştikçe yorum kabiliyeti azalıyor. Karikatürlerle bu durum aşılabilir diye düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-10 karikatürlerin eğlenceli olduğunu ve öğrencilerin yorum kabiliyetini arttırdığı görüşündedir.

4.3. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesinde Öğrencilerin Öğrenmekte Zorlandıkları Kavramlara İlişkin Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmenlere öğrencilerin bu üniteye hangi kavramları öğrenmekte zorlandıkları sorusu sorulmuştur.

Tablo 4.1. Öğretmenlerin cevaplarına göre oluşturulan Ünitadaki Zor Öğrenilen Kavramların Tablosu

	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Toplam
Aile											-
Akrabalık											-
Bağımsızlık					X	X	X		X		4
Birinci Elden Kaynak	X	X	X		X		X	X	X	X	8
Cumhuriyet					X	X			X		3
Değer		X		X				X	X	X	5
Dil		X				X					2
Din											-
Gelenek	X		X		X		X				4
Giyim								X			1
Güç					X		X		X		3
Kanıt	X	X		X	X		X	X	X		7
Kültür	X	X	X	X		X		X	X	X	8
Kültürel Öğe	X	X	X	X		X		X		X	7
Laiklik	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10
Liderlik	X	X		X		X	X	X			6
Millet			X						X	X	3
Milli Kültür	X	X	X	X		X		X	X		7
Özgürlük			X		X		X	X	X	X	6
Saltanat	X	X	X	X		X			X	X	7
Sanat	X	X		X	X	X		X	X		7
Savaş						X					1
Vatan						X					1

Öğretmenlerin cevaplarına bakıldığında, sıralama olarak en başta laiklik ve birinci elden kaynak yer almaktadır. Saltanat, milli kültür, kültürel öğe gibi kavramlar da zor öğrenilen kavramlar arasında yer almaktadır.

Öğretmen Ö-1 soruya şu şekilde cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-1: *Laiklik, saltanat, kültür, gelenek, kültürel öğe, milli kültür, kanıt, birinci elden kaynak, lider, sanat kavramları zor öğreniliyor.*

Öğretmen Ö-2'nin cevabı ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-2: *Laiklik, kültür, kültürel öge, milli kültür, sanat, birinci elden kaynak, kanıt, saltanat, liderlik, dil, değer kavramlarını anlamakta zorlanıyorlar.*

Öğretmen Ö-3'ün cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-3: *Atatürk'ü Anlamak konusundaki kavramlarda sıkıntıları var. Yapılan inkılapların hangi ilkeyle örtüştüğünü henüz anlayabilecek yaşta olduklarını sanmıyorum. Mesela saltanat kavramı babadan oğla geçen yönetim olarak değil de padişah olarak anlaşılıyor. Ya da geri dönütler bu şekilde oluyor. Birinci elden kaynak kavramı yanlış hayal ediliyor. Bu yaştaki öğrenci için somut olarak hayal ediliyor daha doğrusu. Laiklik ya da diğer ilkelere ilişkin inkılaplarla ilişkilendirmesini yapmakta zorlanıyorlar. Tek tek söylemem gerekirse de Laiklik, saltanat, kültür, milli kültür, kültürel öge, özgürlük, birinci elden kaynak, millet, gelenek gibi kavramlar zor öğreniliyor diyebilirim.*

Öğretmen Ö-3 öğrencilerin ilke ve inkılaplar ve bunları ilgilendiren kavramlar arasında bağlantı kuramadıkları görüşündedir. Ayrıca bazı kavramların soyut biçimiyle algılanamadığını bu durumun da öğrencilerin yaşlarından kaynaklandığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-4 soruyu şöyle cevaplamıştır.

Öğretmen Ö-4: *Saltanat, laiklik, kültür, milli kültür, kültürel öge, liderlik, kanıt, sanat, değer kavramları zor öğrenilen kavramlar.*

Öğretmen Ö-5'in görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen Ö-5: *Aslında öğrenmekte zorlandıkları kavram yok. Kavramları öğreniyorlar. Ya da kavramı öğrettikten sonra anlamını sorduğumda tanımını yapabiliyorlar. Sadece soyut kavramların öğrenilmesinde sıkıntı yaşıyorum. En çok zorlandığım bölüm ilkelere ilişkin hangi inkılabı kapsadığı ile ilgili. İlke ve inkılap kavramlarının tanımını sorunca cevap alsam da hangi ilke hangi*

inkılabı kapsar gibi bir soruyla karşılaştıklarında cevap alamıyorum çoğu zaman. Bunun sebebini de diğer ilkelerin kavram bilgisi olarak kitaplarda yer almamasına bağlıyorum. Siyasi kavramları anlamakta zorluk çekiyorlar. Soyut olduğu için. Bu kavramlar da laiklik, özgürlük, güç, sanat, cumhuriyet, kanıt,bağımsızlıkve birinci elden kaynak gibi kavramlar. Gelenek kavramını kazandırırken de bazı öğrencilerimin bu kavramı gerçek anlamıyla algıladıklarını gördüm. Öteden beri gelen toplumsal kazanımlar olarak değil de bir yerden gelen şey olarak algılayan öğrencilerim oldu.

Öğretmen Ö-5 kavramları öğrenmede bir problem olmadığını fakat ilke ve inkılaplar arası bağlantılar kurmada öğrencilerinin zorlandığını ifade etmiştir. Ayrıca siyasi kavramların soyut olmasından dolayı daha zor öğrenildiği görüşündedir.

Öğretmen Ö- 6'ya göre zor öğrenilen kavramlar şu şekildedir.

Öğretmen Ö-6:*Kültür, Kültürel Öge, Cumhuriyet, Liderlik, Laiklik, Dil, Sanat, Saltanat, Bağımsızlık, Savaş, Vatan, Milli Kültür gibi kavramları zor öğreniyorlar.*

Öğretmen Ö-7'nin görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-7: *Bu ünite de zor öğrenilen kavramlar var maalesef. Bu kavramlar da Atatürkçülükle ilgili kavramlar genellikle. Mesela liderlik, laiklik ve diğer ilkelerin öğretimi, inkılapların ilişkilendirilmesi, bağımsızlık, özgürlük, kanıt gibi kavramlar en zor öğrenilen kavramlardır. Güç kavramını da gerçek anlamıyla güçlü olmak şeklinde algılıyorlar. Halkın yönetimdeki gücü olarak algılanamıyor pek. Ayrıca birinci elden kaynak da gerçek anlamıyla algılanıyor. Sanki elde tutulan bir kitap gibi algılıyorlar en başta. Gelenek kavramını bir yerden gelmek gibi düşünüyorlar kavramı öğretmeden. Öğrendikten sonra anladıklarını görüyorum ama bazı öğrenciler ilk başta nasıl düşünüyorsa sonra da o şekilde algılamaya devam ediyor. Yaşın etkisinin olduğunu düşünüyorum. Soyut kavramları somut bir biçimde düşünüyorlar.*

Öğretmen Ö-8'in cevapları şunlardır.

Öğretmen Ö-8: *İlkeler ve bu ilkelerin kavramlarını öğrenmede güçlük çekiyorlar. Kavramlarla ilgili örnek verecek olursam da laiklik, kültür, milli kültür, kültürel öge, kanıt, birinci elden kaynak, giyim, değer, liderlik, sanat, özgürlük gibi kavramları anlamakta güçlük çekiyor.*

Öğretmen Ö-9'un soruya açıklayıcı bir cevap vermiş ve örneklerle öğrencilerin bu ünite de öğrenmekte zorlandıkları kavramları açıklamaya çalışmıştır.

Öğretmen Ö-9: *Pek zorlandığımız bir konu yok aslında. Ama illa ki birini seçmem gerekirse Atatürkçülük konusu diyebilirim. Burada öğrencilerin kavramlarla ilgili sıkıntısı yok. Sadece ilişki kurmak zorlayıcı olan tarafı. İlke inkılap ilişkisi 8. Sınıfların bile bazen zorlandıkları bir durum çünkü. 5. Sınıflardan bunu tam olarak yapmalarını beklemek, bu konuda onlardan % 100 başarı beklemek çok ütopik. Hayattan örnekler vermek lazım diye düşünüyorum konuyu anlatırken. Cumhuriyet kavramı kolay anlaşılıyor ama hadi bakalım bu kavramla ilgili yapılmış bir inkılap söyle bana deyince öğrenci sessiz kalıyor. Ya da farklı bir inkılapla eşleştiriyor. Sıkıntı tam da burada işte. Sanat kavramı da zor öğreniliyor. Kültürün tanımını öğrenmiş olsa da örnek vermekte zorlanıyor. Bu da kavramın tanımında değil hayata uyarlamasında sorun olduğunun göstergesi. Bağımsızlık, cumhuriyet, laiklik, milli kültür, millet, özgürlük, saltanat, birinci elden kaynak, güç, kanıt, değer gibi kavramlar zor öğrenilen kavramlar.*

Öğretmen Ö-10'un cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-10: *Öğrenmekte zorlandıkları kavramlar genellikle tarih konularında oluyor. İnkılap ya da ilkeler de zor kavranıyor. Laiklik kavramını din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımını yapabilse de bu ilkeyle ilgili inkılap eşleştirmesinde zorluklar yaşayabiliyor. Kavramları hiç algılayamıyorlar diyemem o yüzden. Sadece ilke inkılap*

eşleştirmesinde bir problem yaşıyorum. Kültür ve miras konusunda değer kavramı, kültür ve kültürel öge kavramları zor öğreniliyor. Atatürkçülük konusunda millet, laiklik, saltanat, birinci elden kaynak, özgürlük gibi kavramlar zor öğreniliyor.

Öğretmen Ö-10 öğrencilerin kavram ilişkilendirmesinde zorluklar yaşadığını belirtmiştir. Tarihi konulara ait kavramların zor öğrenildiğini ifade etmiştir. Kavramın tanımını yapmak ya da anlamını bilmekte sıkıntı yaşamayan öğrencilerin kavramlar arası ilişki kurmada sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmiştir.

4.4. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Adım Adım Türkiye Ünitelerinde Bulunan Kavramları Öğrenmekte Zorlanmalarının Sebepleriyle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu kavramların soyut kavramlar olduğunu, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmadığını, zor öğrenilen kavramların hayata yakın kavramlar olmadığını, ilişki kurmada öğrencilerin zorlandıklarını ve bu yüzden bu kavramların zor öğrenildiğini belirtmişlerdir.

Öğretmen Ö-1 soruyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-1: *Kavramlar biraz da hayata yakınsa kolay öğreniliyor. Yaşayarak öğreniliyor. Maruz kalmak gerekiyor o kavrama. Çocuğa hiç görmediği ve 5 duyusundan herhangi biriyle hissetmediği bir kavramı anlatmak zor oluyor haliyle. Kavramlar işlevsel olmalı. Yani öğrenci bunu kullanmalı günlük hayatta. Bu saydığım kavramlar günlük yaşamında az karşılaştığı kavramlar. Anlamlı gelmiyor o yüzden. Ya da sınavda soracağımı söyleyince ezberlemeye kalkıyorlar. Bu yüzden de öğrenilse de unutuluyor.*

Öğretmen Ö-1 kavram öğrenmede yaşama yakınlık ilkesinin önemini vurgulamıştır. Öğrencinin günlük hayatında yer almayan kavramları daha zor öğrendiğini ve ezberlenen kavramların da sonradan unutulduğu görüşündedir.

Öğretmen Ö-2'nin soruya vermiş olduğu cevap şu şekildedir.

Öğretmen Ö-2: *İlke ve inkılaplar, daha doğrusu bunlarla ilgili kavramlar 8. Sınıfların bile anlamakta zorluk çektikleri ve yorumlarken sıkıntı yaşadıkları kavramlar. 5. Sınıflarda daha basit daha görsel daha somut olmalı. Çocukların gelişimine göre soyut kaldığını düşünüyorum çünkü. Ki ben 8. Sınıflara da ders anlatıyorum. Öğrenciler yenilikler konusuna gelince sanki ömürlerinde ilk defa duymuş gibi dinliyorlar dersi. Demek ki unutuluyor ya da tam olarak kavramamış. Zümrelerimizle de fikir alışverişi yaptığımızda aynı dertten muzdarip olduğumuzu görüyoruz. Demek ki bu yaş grubu için biraz daha basit almalı bu kavramları. Ya da giriş düzeyinde verilmeli. Çünkü bu yaş grubuna bu kavramlar ağır geliyor.*

Öğretmen Ö-2 ünite de bulunan kavramların zor öğrenilmesinin sebeplerini, kavramların bu yaş grubundaki öğrencilere ağır gelmesine bağlamaktadır. Ayrıca okuldaki zümrelerinin de belirtmiş olduğu kavramların öğretiminde sıkıntıları olduğunu söylemektedir.

Öğretmen Ö-3 soruya aşağıdaki gibi cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-3: *Çünkü bu kavramlar soyut kalıyor onlar için. Soyut öğrenmeye yeni geçmiş durumdadır çünkü. Kafalarında örtüşmüyor çoğu zaman hangi ilkenin hangi yenilikle ilgili olduğu. Ya da ilkelerle yenilikler birbirine giriyor. Bunu da konunun onların yaşına uygun olmamasına bağlıyorum.*

Öğretmen Ö-3 bu ünite deki kavramların zor öğrenilmesini soyut kavramlar olmalarına bağlamaktadır. Ayrıca kavramların zor öğrenilmesini ise bu yaş grubuna uygun olmamasına bağlamaktadır.

Öğretmen Ö-4 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-4: *Atatürk'ü Anlamak konusunun ünite de olmaması gereken bir konu olduğunu düşünüyorum. Farklı bir ünite de konu bütünlüğü içinde daha anlamlı hale gelir bence. Eğer illa ki bu ünite de verilmesi gerekiyorsa daha basit ve daha az kavramla verilmeli ders kitaplarında. Öğrenci önce ailede demokrasi, sınıfta demokrasi, okulda demokrasiyi iyi kavramalı ki bu ünite deki*

inkılapları anlamlı hale getirebilsin. Bir de bu kavramların soyut olması da etkili aslında. Ezberlemeye çalışıyor bazen öğrendikten sonra. Bu da unutmaya sebep oluyor. Çevresinde ve günlük yaşamında karşılaştığı kavramları daha kolay öğreniyor.

Öğretmen Ö-4 bu ünitedeki kavramların sayıca fazla olduğu görüşündedir. Ayrıca üniteye bulunan Atatürk'ü Anlamak konusu kavramlarının kavram bütünlüğü arz etmediği fikrindedir. Üniteye bulunan soyut kavramların da öğretiminde sıkıntılar olduğunu düşünmektedir. Bir kavramın günlük hayatla ilgili olması gerektiğini ve böylece daha kolay öğrenilebildiğini ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-5'in cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-5: *Açıkçası hangi yöntem ve tekniği denesem de belirttiğim kavramları öğretmekte pek başarılı olamadım. Sınavlarda hep bu konuda yanlış yapıyor öğrencilerim. Bu da beni konuyu tekrar baştan almaya yöneltiyor. İlke- İnkılap ilişkisi kuramıyor öğrenci. Kendi açımdan bakarsam büyük sıkıntı. Yöntem teknik değiştiresem de ilgi çekici hale getirmeye çalışsam da somutlaştırmaya uğraşsam da başarılı olamadım pek. Hatta öğrenciler bana yalvarıyor öğretmenim lütfen yazılıda o konudan soru çıkmasın diye. Bu yaş grubuna biraz ağır geliyor bu sorular. Bu konu bence bu üniteden alınmalı. Çünkü Bu üniteye 3 konu var ve ilk 2 konu kültürel özelliklerimizle ilgili. Kısacası yurdumuzu ve yurdumuzdaki tarihi kültürel mekanları yemekleri giyiniş tarzını halk oyunlarını öğreniyor öğrenci. Gayet zevkli geçiyor. Fakat son konu bu üniteye olmaması gereken bir konu. Daha doğrusu üniteye konu bütünlüğü ve kavram bütünlüğü olmuyor bu yüzden. Kültürel Özelliklerimiz olarak değil ama sonlardaki üniteye olabilir. Bunu neden söylüyorum Bir Ülke Bir Bayrak Ünitesi var mesela. Bu üniteye alınabilir bu konu.*

Öğretmen Ö-5 üniteye zor öğrenilen kavramlarla ilgili açıklayıcı bir cevap vermiştir. Farklı yöntem ve teknikler denese bile zor öğrenilen kavramların öğrencilerin ilgisini çekmediğini belirtmektedir. Ayrıca zor öğrenilen kavramlarla ilgili bir öneri getirmiş ve ayrı bir ünite kapsamında bu kavramların ele alınması ya da konu bütünlüğü olması gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-6'nın görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-6:*Belirttiğim kavramlar günlük hayatta sürekli kullandığımız dilimizde olan kavramlar değil. Bence bir kavram günlük yaşamda ne kadar kullanılırsa öğrenmek de o kadar kolaylaşıyor. Ama az kullanılan bir kavramsa ve insanın çevresinde hayatında yer tutan, her an maruz kaldığı bir durum yoksa o zaman kavramı öğrenmek de güçleşiyor. Kullanmakla alakalı. Ya da içinde yaşamakla.*

Öğretmen Ö-6 bir kavramın günlük yaşamda kullanılmamasının öğrenimini zorlaştıracığı görüşündedir. Kavramların ne kadar çok kullanılırsa o kadar kolay öğrenileceğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-7 ve Ö-8 ise soruyla ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır.

Öğretmen Ö-7:*Sanırım bu kavramlar daha soyut olduğu için diye düşünüyorum. Öğrenci bu kavramlarla yeni tanışıyor. 4. Sınıfta tanışıyor olsa bile 5. Sınıfa geçtiğinde bir yoğunlukla karşı karşıya geliyor. Sonuçta ortaokulun ilk basamağı. Evet Atatürk İlkelerini ve inkılaplarını öğrenmek çok gerekli ve öğrencide bir alt yapı oluşturmak gerek bunun için. Öğrenci anasınıfından itibaren bu kavramlarla zaten iç içe. Fakat her kademenin yaşına ve gelişimine uygun olmalı kavramlar. Zor öğrenilen kavramların öğrencilerin yaşına uygun olmadığı için öğrenilemediğini düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-8:*5. Sınıf öğrencisi ortalama 10-11 yaşında oluyor. Bu yaş öğrencilerin soyut kavramları yeni yeni öğrenmeye başladığı dönem ve ağır kavramlarla zihinde bir karmaşa yaratıyor bu konu. Örneğin 8. Sınıf öğrencisi ile ilkeler konusunu çok rahat işliyorum çünkü artık soyut düşünme yetisine tam olarak sahip. Fakat 5. Sınıf öğrencisi bu kavramları öğrenmede zorlanıyor.*

Öğretmen Ö-7 ve Ö-8 bu üniteye bulunan ve zor öğrenilen bazı kavramların 5. Sınıf öğrencisinin yaşına ve seviyesine uygun olmadığı görüşündedirler. Öğrenmekte zorlanmalarının sebebini bu duruma bağlamaktadırlar.

Öğretmen Ö-9'un soruyla ilgili görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen Ö-9:*Kavramı hayata uyarlamak zor demiştim daha önce. Yani şunu demeye çalışıyorum. Bu kavram neyi ilgilendiriyor, bu kavramı nerde kullanırsın günlük yaşamda, bu kavram nerde karşına çıkar, nasıl cümlede kullanırsın hatta. Önemli olan bu bence kavram öğretiminde. Mesela saltanat kavramı mı daha kolay öğrenilir yoksa aile kavramı mı. Tabii ki aile. Çünkü içinde yaşıyor zaten kavramın. Tanımını yapmayı bırakın çocuk yaşıyor zaten bununla iç içe. Kavram çocuğa yabancı gelince de zor öğreniyor haliyle. Tanımadığı bir durumun tanımını nasıl yapacak ya da yapsa bile ne kadar kalıcı olacak. Bu ancak yaşla doğru orantılı kazanılacak bir durum.*

Öğretmen Ö-9 kavramların zor öğrenilmesinin sebebini öğrencinin günlük hayatta bu kavramları pek kullanmamasına bağlamaktadır. Bazı kavramlarla iç içe yaşanmasının o kavramın öğrenilmesini kolaylaştırdığı görüşündedir.

Öğretmen Ö-10 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-10:*Siyasi konular ağır geliyor olabilir. Ya da somutlaştırmak önemli diye düşünüyorum. Hayata geçirmek önemli diye düşünüyorum. Soyut kavramlar somut kavramlara göre her zaman daha zor öğrenilir çünkü. Yaş olarak da bu kavramların erken verildiğini düşünüyorum. 5. Sınıf öğrencisi ilkokul öğrencisi kapsamındayken şimdi ortaokul öğrencisi oldu. Konular ve kavramlar ilkokula göre daha akademik olabilir. Ama benim sıkıntım kavramları öğrenememelerinden çok 5. Sınıf öğrencilerinin ortaokul öğrencisi olması. Yani sistemsel bir hata olduğunu düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-10 zor öğrenilen kavramların öğrenciye soyut geldiği, yaşına uygun olmadığı ve siyasi kavramların daha zor öğrenildiği görüşündedir.

4.5. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitelerindeki Kolay Öğrenilen Kavramlar ve Bu Kavramların Kolaylıkla Öğrenilmesinin Sebepleri İle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmenlere üniteye konulan kavramlardan hangilerinin kolay öğrenildiği ve bunların sebepleri ile ilgili soru sorulmuştur ve alınan cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

Öğretmenlere ilk olarak öğrencilerin hangi kavramları kolay öğrendikleri ile ilgili bir soru sorulmuştur.

Tablo 4.2. Öğretmenlerin Cevaplarına Göre Oluşturulan Üniteye Konulan Kolay Öğrenilen Kavramların Tablosu

	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Toplam
Aile	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10
Akrabalık	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10
Bağımsızlık	X	X	X	X				X		X	6
Birinci Elden Kaynak				X		X					2
Cumhuriyet	X	X	X	X		X	X	X		X	8
Değer	X		X		X	X	X				5
Dil	X		X	X	X		X	X	X	X	8
Din	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10
Gelenek		X		X		X		X	X	X	6
Giyim	X	X	X	X	X	X	X		X	X	9
Güç	X	X	X	X		X		X		X	7
Kanıt			X			X				X	3
Kültür					X		X				2
Kültürel Öge				X	X		X		X		3
Laiklik											
Liderlik			X		X				X	X	4
Millet	X	X		X	X	X	X	X			7
Milli Kültür					X		X			X	3
Özgürlük	X	X		X		X					4
Saltanat					X		X	X			3
Sanat			X				X			X	3
Savaş	X	X	X	X	X		X	X	X	X	9
Vatan	X	X	X	X	X		X	X	X	X	9

Öğretmenlerin cevaplarına bakıldığında en kolay öğrenilen kavramlar sırasıyla aile, akraba, din, giyim, savaş, vatan, gelenek, cumhuriyet, kavramlarıdır. Öğretmenler bu kavramların kolay öğrenilmesinin sebeplerini hayatın içinden

olmasına, öğrencinin bu kavramları yakın çevresinden ya da farklı kaynaklardan duymasına, ilkokuldan itibaren bu kavramların derslerde öğretilmiş olmasına ve öğrencilerin kavramlara ait alt yapıya sahip olmasına bağlıdır.

Öğretmen Ö-1 soruyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir.

Öğretmen Ö-1:*Akraba, aile, bağımsızlık, cumhuriyet, değer, dil, din, giyim, millet, özgürlük, güç kolay öğrenilen kavramlar. Çocuk günlük hayatta saydığım kavramlardan bazılarıyla iç içe yaşıyor. Mesela aile doğduğundan beri içinde olduğu kurum. Akraba da öyle. Hep kulaklarında olan kavramlar. Karşlarına hep çıkıyor. Bu yüzden de kolay öğreniliyor. Cumhuriyet kavramı ise ilkokul çağlarından hatta anasınıfından itibaren öğrendiği bir kavram. Savaş ya da vatan gibi kavramları da hep duyuyor ya da ön öğrenmelere sahip bu kavramlarla ilgili. Kolay öğrenilen kavramlarda ön öğrenme ve bu kavramın ne kadar kullanıldığı önemli bence.*

Öğretmen Ö-1 öğrencinin iç içe yaşadığı, toplumda var olan ve ön öğrenmenin olduğu kavramların daha kolay öğrenildiği görüşündedir.

Öğretmen Ö-2'nin soruyla ilgili cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-2:*Doğal varlıklar tarihi mekanlar konusunun kavramları daha kolay öğrenilmektedir. Kolay öğrenilen kavramlara örnek olarak aile kavramını söyleyebilirim. Zaten doğduğundan beri mensubu olduğu bir ortam olduğu için üstünde durmaya bile gerek görmüyorum bu kavramın. Aileyle bağlantılı olarak akrabalık kavramı da kolay öğreniliyor. Din kavramını da kolay kavlıyorlar. İnançla ilgili bir durum olduğunu ve farklı dinlerin olduğunu kolay kavlıyorlar. Din Kültürü dersinin etkisiyle tabii. Bağımsızlık, cumhuriyet, vatan, savaş gibi kavramlar da birbiriyle ilişkili ve ön bilgilere sahipler bu kavramlarla ilgili. Özgürlük, millet, güç, giyim, gelenek de kolay öğrenilen kavramlardan. Doğal varlık ve tarihi varlık arasındaki ince farkı bazen anlayamayabiliyorlar. Doğal kavramını doğada var olan, tarihsel kavramını ise insan eliyle yapılan eserler olarak öğretiyorum. Bir varlığın doğal mı kültürel mi olduğunu bunu düşünerek bulabileceklerini belirtiyorum. Tarihi*

mekanlar konusunda Aydın'daki üç gözlere götürmüştüm öğrencilerimi. Hem zevkli hem de öğretici bir gezi olmuştu öğrenciler için.

Öğretmen Ö-2 bu ünite de bulunan bazı konuların ve bu konulara ait kavramların daha kolay öğrenildiği görüşündedir. Bu kavramların yakın çevresinde örneklerinin olduğunu ve bu yüzden daha kolay öğrenildiğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-3 ise görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-3:*En kolay öğrenilen kavramlar aile, cumhuriyet, akrabalık, gelenek, giyim, din, savaş, vatan gibi kavramlar. Çünkü ailenin içinde de bu kavramların hem adı geçiyor hem de bire bir bu kavramları destekleyen bir yaşantıları var. Mesela çocuk ailede geleneği öğreniyor. El öpmeyi, büyüklere saygılı olmayı, düğün ya da sünnet adetlerini hep duyarak yaşayarak ve görerek küçük yaşta öğreniyor. Çok kolay öğrenilirse de yine de öğrencilerden dönüt alabildiğim kavramlar da var tabii. Bağımsızlık, liderlik, güç, kanıt, sanat, değer, dil gibi kavramları bu kategoriye sokabilirim.*

Daha önceki öğretmenler gibi Ö-3 de bu kavramların öğrencinin yakın çevresinde bulunduğunu ve bu yüzden daha kolay öğrenildiğini ifade etmiştir. Kavram öğretiminde yaşama yakınlığın önemli olduğu görüşündedir. Ayrıca kavramların öğrenilmesinde zorluk derecelerinin de öğrenmeyi etkilediğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-4 ve Ö-5 in görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-4:*Doğal varlıklar ve tarihi mekanlar kavramları daha kolay öğreniliyor. Bulduğumuz bölgenin özelliğinden dolayı tarihi mekanlar fazla. Yani yakın çevremizde mevcut. Bu yüzden bu konudaki kavramları öğrenmeleri daha kolay oluyor. Akrabalık, aile, giyim, gelenek kavramları kolay öğreniliyor. Bu kavramların hepsinin kültürel bir öge olduğunu bilirse öğrenci kültürel öge kavramını da daha iyi anlamış olacaktır. Ayrıca bağımsızlık, cumhuriyet, millet, özgürlük, vatan, savaş gibi kavramlar*

da kolay öğreniliyor. Siyasi kavramlar içerisinde olduğu halde bu kavramlar daha rahat anlaşılıyor. Dil ve din kavramları daha yakın içinden olduğu için kolay öğreniliyor. Çocuğun zaten konuştuğu bir dili var ya da ailede din eğitimi almış veya anne babadan dinle ilgili şeyler duymuş. Birinci elden kaynak kavramı anlatmadan önce ön bilgiler bakımından somut algılanmış oluyor. Yani gerçek anlamıyla biliyor bunu öğrenci en başta. Fakat öğrendikten sonra ayırımı yapabiliyorlar bu kavramın.

Öğretmen Ö-5:*En kolay öğrenilen kavramlar ilk iki konuya ait kavramlardır. Aile, akrabalık, kültür, kültürel öge, giyim gibi kavramları daha kolay öğreniyorlar. Çünkü bu kavramlar daha hayatın içinden. Daha iç içeler bu kavramlarla. Konuların öğrenilmesinde hayata yakınlık ilkesi vardır. İşte bu kavramlar hayata daha yakın. Bu yüzden de kolay öğreniyorlar. Millet, milli kültür, değer gibi kavramların da anlaşıldığını ve kolay öğrenildiğini görüyorum. Liderlik, saltanat, savaş, vatan, dil, din ve kavramları da zorlanmadıkları kavramlar.*

Öğretmen Ö-4 ve Ö-5 ünitelerde bulunan ve kolay öğrenildiğini düşündükleri kavramların öğrencilerin yakın çevresinde var olduğu, bu kavramları destekleyen ve kavramları ilgilendiren bir çevrede yaşadığı için öğrencilerin bu kavramları daha kolay öğrendiği görüşündedirler.

Öğretmen Ö-6'nın soruya verdiği cevap ise şöyledir.

Öğretmen Ö-6:*Aile, Akrabalık, Değer, Gelenek, Giyim gibi kavramlar kolay öğreniliyor bence. Bu kavramlar zaten kolay kavramlar. Bir kere somut. Elle tutulup gözle görülmese bile öğrencilerin ön bilgilerinde bu kavramlar zaten mevcut. Günlük konuşma dilinde sürekli kullandığımız kavramlar. Bu da o kavramların öğrenilmesini kolaylaştırıyor. Cumhuriyet, özgürlük, millet kavramları da ön bilgilerinde mevcut olduğu için kolay öğreniliyor. Diğer kolay öğrenilen kavramlar da birinci elden kaynak, din, güç, kanıt gibi kavramlar. Bu kavramların tanımını verip örneklerle açıkladıktan sonra öğrencilerden geri dönütler alabiliyorum.*

Öğretmen Ö-6 öğrencilerin daha küçük yaşlarda bu kavramları öğrendiğini yani bu kavramlarla ilgili ön bilgiye sahip olduğunu, bu durumun da öğrenmeyi kolaylaştırdığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-7 ise soruyu şu şekilde cevaplamıştır.

Öğretmen Ö-7: *Bu üitedeki ilk konunun gerekliliğine inanıyorum. Çünkü bu konuda öğrenciler yakın çevresinde ve ülkesindeki kültürel miraslarını tanımaktadırlar. Hangi ilde hangi doğal ve tarihi varlık var bunlarla ilgili bilgi sahibi olmaktadır. Haliyle konu ilgi çekici olduğu için bu üitedeki kavramlar da öğrenciler için kolay öğrenilir duruma geliyor. Ayrıca öğrencinin de uzak olduğu kavramlar değil. Ailede ya da girdiği ortamlarda bu kavramlarla malzeme zaten fazla. O yüzden bu konudaki kavramları öğretirken sıkıntı yaşamıyorum. Kısacası burada öğrenilen en kolay kavramlar aile, akrabalık, giyim, millet, milli kültür, kültürel öğe, savaş, vatan, sanat gibi kavramlardır. Ayrıca cumhuriyet, saltanat kavramlarını karşılaştırmalı öğretiyorum. Örneklerle daha rahat anlaşılıyor. Çünkü iki kavram birbirinin zıttı. Bundan dolayı zıt kavramları örneklerle açıklayarak daha kolay öğrendiklerini düşünüyorum. Değer, dil, din gibi kavramlar da kolay öğrenilen kavramlar arasında.*

Öğretmen Ö-7 üitede bulunan bazı kavramların daha ilgi çekici olduğunu bu yüzden de kavramların daha kolay öğrenildiğini belirtmiştir. Özellikle kültürel miras konusunda öğrencilerin kavramları daha rahat algılayabildiklerini düşünmektedir. Ayrıca kavramların birbirini destekler nitelikte olmasının ya da zıt kavramlar arasındaki farkların bilinmesinin kavramlar arası bir ilişki yarattığını ve bu tür kavramların öğreniminin kolay olduğunu ifade etmektedir.

Öğretmen Ö-8 ve Ö-9 şu ifadelere yer vermişlerdir.

Öğretmen Ö-8: *En kolay öğrendikleri kavram aile. Çünkü içinde yaşadıkları bir kurum zaten ve küçük yaşlardan beri anlamını bildiği bir kavram. Akrabalık, gelenek, vatan gibi kavramları da çok çabuk ve rahat öğreniyorlar. Bağımsızlık, cumhuriyet, millet, dil, din gibi kavramlar ortak değerlerimiz ve ilkokul sıralarında bu*

kavramları öğrenmiş oluyorlar. Güç ve savaş kavramlarını da birbiriyle ilişkili öğretmeye çalışıyorum. Güçlü olan milletlerin girdikleri savaşları kazanmaları ve güç unsurunun milletlerin askeri ya da ekonomik bakımdan güçlü olması olarak öğretmeye çalışıyorum. Bu şekilde ilişkilendirerek daha kolay öğreniyorlar bu kavramları.

Öğretmen Ö-9:*Aile, gelenek, giyim, akraba, kültürel öge, dil, din, vatan, savaş, liderlik gibi kavramları kolay öğreniyorlar. Burada saydığım çoğu kavram birbirini ilgilendiren kavramlar çünkü. Aralarında ilişki kurabiliriz yani. Mesela aile, akraba birbiriyle ilişkili. Kültürel öge kavramı zaten birçok kavramın temeli. Yani ortak kültürümüz olan kavramlar bu kavram adı altında toplanabilir öğretim yapılırken.*

Öğretmen Ö-8 ve Ö-9 ünitede bulunan kolla öğrenilen kavramların küçük yaşlardan beri öğrencilerin zihninde olduğu bu yüzden kolay öğrenildiği görüşündedir. Ayrıca kavramlar arası ilişki kurmanın da kavramların kolay öğrenilmesini sağladığı görüşündedir.

Öğretmen Ö-10 soruya şu şekilde cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-10:*Aile, akraba, savaş, cumhuriyet, din, gelenek, giyim gibi kavramlar daha kolay öğreniliyor. Aile, akraba, gelenek evde sokakta ya da yakın çevrede iç içe olduğu şeyler. Diğer kavramlar da ilkokul yıllarından beri öğrenildiği karşılaşmış olduğu kavramlar. Cumhuriyet ülkesinin yönetimi ve hemen her gün haberlerde duyduğu ya da küçük yaşta beri bayramını kutladığı bir kavram. Savaş içinde olmasa da duyduğu ve ne olduğunu bildiği bir kavram. Televizyondan duyuyor ya da tabletinde savaşla ilgili oyun oynuyor. Ne kadar yapar yaşarsa o kadar kolay öğrenir. Diğer kolay öğrenilen kavramlar ise bağımsızlık, dil, güç, kanıt, liderlik, milli kültür, sanat ve vatan gibi kavramlar. Bu kavramlar ise öğrencinin üstünde yaşadığı vatanın bir parçası olan kavramlar.*

Öğretmen Ö-10 bu kavramların günlük hayatta öğrencinin hayatında olduğunu, yaşayarak öğrenmenin kavramların öğretimini kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

4.6. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Bulunan Kavramların Öğretimini Gerçekleştirmek İçin Kullandıkları Farklı Yöntem ve Teknikler ve Kavramları İşleyişleri İle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Öğretmenlerin üniteye ait kavramların öğretiminde kullandıkları farklı yöntem ve tekniklerin başında düz anlatım ve soru-cevap tekniği gelmektedir. Fakat farklı yöntem ve teknikleri de işe koşarak kavram öğretimi sağladığını belirten öğretmen görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-1'in görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-1:*Derslerimde istasyon tekniğini çok kullanıyorum. Hem çok eğlenceli oluyor hem de farklı alanlarda kavramı anlatmaya çalışıyor öğrenciler. Sonuçta ortaya çıkardıkları ürün de tüm sınıfa ait oluyor. Sınıf panosuna asıyoruz. Eğlenerek öğreniyorlar. Kültürel özelliklerimiz konusunda işlerken Gezelim-Görelim, Maceracı gibi kültürümüzü il il anlatan programların kayıtlarını izletiyorum. Hem halk oyunları, hem yemekleri hem el işlerini hem de şivenin tanıtımını güzel yapıyor o programlar. Atatürkçülük ünitesinde tablolar yapıyorum. Eskiden nasıldı ve şimdi nasıl gibi. Görsellik katmaya çalışıyorum özellikle bu konuya. Bunları yapınca kavramları daha rahat anlayabilirler bence.*

Öğretmen Ö-1 kavramların öğretiminde farklı yöntem ve teknikler kullandığını belirtmiştir. Derste öğrencinin ilgisini çekecek materyaller ya da farklı teknikleri işe koşarak kavramların daha kolay öğrenildiği fikrindedir.

Öğretmen Ö-2 şunları söylemiştir.

Öğretmen Ö-2:*5. sınıf öğrencisi branş öğretmenini biraz zorlar. Nedenine gelince bu yaş grubu ilkokuldan yeni çıkmıştır ve oyun oynamak onun için hala büyük bir zevktir. O yüzden dersi oyunlaştırarak anlatmaya çalışırım. Onların dikkatleri daha çabuk*

dağıldığı için, dikkati toplayacak yöntem ve teknik arayışına girmek zorundasınız. Çünkü kavramları kuru kuru anlatmak sadece çocuğu değil herkesi sıkacaktır. Derste kavramları en eğlenceli işlediğimiz yöntem tabu oyunu. Kendi hazırlamış olduğum tabu kartları var. Bu kartları kullanarak kavramların kolay ve rahat anlaşıldığı fikrindeyim. Çağımız teknoloji çağı. Slaytlar, akıllı tahtadan dikkat çekecek fotoğraflar ya da resimler, 3 boyutlu şekiller, sanal müze gezileri yaptırılabilir. Artık hepsinin elinin altında bilgisayar var zaten. Dersi dümdüz anlatmak yerine öğrenciyi işin içine katmak gerekiyor diye düşünüyorum. Ve derslerimde de bu söylediklerimi uyguluyorum.

Öğretmen Ö-2 ise bu yaş grubunun oyun çağından çıkmadığını ve bu yüzden de dersi oyunlaştırmanın kavramların öğrenimini kolaylaştıracağını ayrıca öğretim yaparken farklı yöntem ve tekniklerin işe koşulması gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-3'ün görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-3:*Ünitede geçen kavramlar var zaten ders kitabında en baştaki bölümde verilmiş oluyor. Önce bu kavramların ne olduklarını anlatıyorum. Daha sonra örnekler veriyorum. Aynı şekilde onlardan da bu kavramla ilgili örnekler vermelerini istiyorum. Bazen kavram haritaları kullanıyorum. İşimi kolaylaştırıyor anlaşılmayan noktalarda. Ya da bir kavramın başka bir kavramla ilişkili olabileceğini anlıyor bu şekilde hem de görsele dökmüş oluyoruz. Soru- cevap yöntemini sıklıkla kullanıyorum.*

Öğretmen Ö-3 kavram öğretiminde düz anlatım ve soru- cevap yöntemini kullanarak öğretim yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca kavram öğretiminde önemli bir yer tutan kavram haritalarını kullandığını ve bir kavramı farklı kavramlarla ilişkilendirerek öğretim yaptığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-4 ise soruyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir.

Öğretmen Ö-4:*Görsellik, işitsellik, günlük yaşantıdan örnekler bu kavramları öğrenmede kolaylık sağlar. Kavramlarla ilgili*

örnekler isteyip, kavramları cümle içinde kullandırsak eğer kavramlar rahat öğrenilir bence.

Öğretmen Ö-4 farklı duyu organlarına hitap eden bir öğretim sergilemenin kavramların öğretimini kolaylaştıracağı görüşündedir. Ayrıca kavramları cümlelerle ilişkilendirmenin de önemli olduğu kanısındadır.

Öğretmen Ö-5'in soruya verdiği cevaplar aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-5:*Kavramların tanımını vermeden önce ilk olarak kavramla ilgili ne kadar bilgiye sahip olduklarını ölçüyorum. Mesela “Çocuklar aile deyince aklınıza ne geliyor” gibi bir soruyla başlıyorum. Onlar da kısa kısa ailenin ne demek olduğunu söylüyorlar. Sonra da ben ailenin tanımını yapıyorum. Ve sonrasında örnekler veriyorum aile kavramıyla ilgili. Daha önce de dediğim gibi hayatın içinden olan konulara ait kavramları daha kolay öğreniyorlar. Doğal Varlıklar ve Tarihi Mekanlar konusunda daha önce gitmiş ve gezmiş oldukları tarihi ya da doğal güzelliklerin fotoğraflarını sınıfa getirmelerini istiyorum. Mesela geçen sene Karadeniz turuna çıkmıştım. Ben de orada çektiğim videoları getiriyorum birlikte izliyoruz. Hem Tarihi ve doğal mekanlar kavramını böylece daha rahat ve görsellerle öğrenmiş oluyorlar hem de o bölgenin kültürüne ait kavramları da böylece anlamış oluyorlar. Atatürkçülük konusunda münazara yaptırıyorum, istasyon tekniği çok faydalı oluyor. İstasyon tekniğini her konuda kullanmak bana da keyif veriyor. Tamamen öğrenci merkezli bir uygulama olarak görüyorum.*

Öğretmen Ö-5 kavramları öğretirken öncelikle öğrencilerin kavrama ait ön bilgilerini ölçüp sonrasında da kavramı düz anlatım yöntemini kullanarak öğrettiğini belirtmiştir. Ayrıca sınıfa getirdiği farklı materyallerle de kavram öğretimini gerçekleştirmeye çalıştığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-6'nın ise bu soruyla ilgili ifadeleri şunlardır.

Öğretmen Ö-6:*Kavramı öncelikle sözel olarak yani düz anlatımla anlatıyorum. Kavram hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra öğrencilerden bu kavramı cümle içinde kullanmalarını istiyorum. Kullanabilirlerse kavramı anlamış olduklarını*

düşünüyorum. Bu kavrama ait örnekler de verebilirler. Örneğin bu ünitedeki Doğal Varlık, Tarihi Mekan konusu var. Burada tarihi varlık ve doğal varlığı kendim veriyorum kavramsal olarak. Yani plandan bağımsız olarak. Çünkü bu ikisinin arasında ince bir çizgi var. Kendim anlatıyorum önce kavramı sonra da sanal gezi yaptırıyorum. Mesela bu konuda 3dmeکانlar.com diye bir site var. İnsan gitmese de gitmiş gibi hissediyor gezerken. Görsel zenginlik yani bir anlamda. Burada bir tarihi mekan bir de doğal mekan gösteriyorum. Aradaki farkı zaten gözleriyle görmüş oluyorlar. Tabii bu kavramlar geziyle de anlatılabilir. Hem bu sayede 5 duyu katılmış olur öğrenmeye. Daha kalıcı bir sistem olur.

Öğretmen Ö-6 kavram öğretiminde teknolojinin de işe koşulması gerektiğini düşünmekte ve derste de bunu uyguladığını belirtmektedir.

Ayrıca gezilerin yapılması ve beş duyu organının eğitime katılmasının öğretimi kalıcı hale getireceğini dile getirmiştir.

Öğretmen Ö-7'nin ifadeleri ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-7: *Kavramı verdikten sonra soru-cevap yöntemini kullanıyorum. Soru-cevap yöntemini kavram haritası eşliğinde kullanıyorum. Öğrencilerin dikkatini çekmek için tahtaya kocaman bir kavram haritası çiziyorum ve bu kavramların özelliklerini söyleyip haritaya birlikte yerleştiriyoruz. Daha sonra da bunu defterlerine geçiriyorum. Böylece kavram haritasını birlikte oluşturmuş oluyoruz. Yazarken de tekrar yapmış oluyorlar. Bazen kodlama yaptırıyorum. Kavramların baş harflerinden akrostiş yaptırıyorum kavramla ilgili ve bu da hoşlarına gidiyor.*

Öğretmen Ö-7 kavramların öğretimini öncelikle düz anlatım yöntemiyle anlattığını daha sonra da soru- cevap tekniğini kullanarak kavram haritalarını işe koştuğunu ifade etmiştir. Dersinde uyguladığı öğretimle ilgili ise kısa bir bilgiye yer vermiştir. Kavramların baş harfleriyle uyguladığı akrostiş ile de eğlenceli bir öğretim uygulamaya çalıştığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-8'in görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen Ö-8: *Tombala oyununu oynatıyorum çocuklara. İlkelerin özelliklerini bir kağıda yazıp öğrenciye çektirip hangi ilkeyle ilgili olduğunu soruyorum. Alında bir nevi soru- cevap yöntemi bu. Ama öğrenci işin içine materyal girince (özellikle küçük yaş grupları için bu daha da geçerli) ve dersi oyun havasında işleyince daha çok ilgi gösteriyor ve katılım artıyor derse. Ayrıca gezi de yaptırabiliriz. Mesela vatan kavramını bir gezide anlatmıştım. Ayrıca Milli kültür, değer, kültürel öğe gibi kavramları bir müze gezisinde anlatmıştım. Sınıf başkanı seçimleri de benim için çok önemli. Çünkü demokrasi kültürünü ve cumhuriyetin ne demek olduğunu yaparak ve yaşayarak öğreniyor.*

Öğretmen Ö-8 soru-cevap tekniğini farklı bir şekilde uygulayarak kavramların öğretimini oyun havasında işlemeye çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca geziler yaparak, demokrasi kültürünü sınıf ortamına getirdiğini ifade etmiş ve bu şekilde kavramların yaşayarak öğrenilmesine imkan tanıdığını söylemiştir.

Öğretmen Ö-9 soruyla ilgili şunları söylemiştir.

Öğretmen Ö-9: *Önce düz anlatım yöntemiyle kavramı anlatıyorum. Örneğin, saltanat kavramında yöneticilik babadan oğla geçer ve hep bu aile ülkeyi yönetir diye kavramın tanımını veriyorum. Daha sonra cumhuriyeti anlatıyorum ki karşılaştırma yapsın. Böylece hem saltanat kavramını hem cumhuriyet kavramını aynı anda anlatmış oluyorum. Onlar da zihinlerinde karşılaştırmasını yapıyorlar bu durumun. Daha sonra da bu kavramla ilgili onların cümleler kurmalarını sağlıyorum. Eğer cümle kurabilirlerse ilk adım başarılı geçmiş oluyor. Soru- cevap yöntemini de işe koyuyorum böylece. Beyin fırtınası yapıyoruz bazen soru- cevapla birlikte götürüyoruz dersi.*

Öğretmen Ö-9 kavram öğretimini dersinde nasıl uyguladığını kısaca anlatmış ve bir kavramı başka zıt kavramlarla ilişkilendirdiğini, öğrencilere bununla ilgili cümleler kurdurduğunu ifade etmiştir. Kavramla ilgili sorular sorarken de beyin fırtınası tekniğini işe koştuğunu belirtmiştir.

Öğretmen Ö-10'nun soruyla ilgili cevabı aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-10:*İlk olarak kavramla ilgili ön bilgilerini yokluyorum. Bu kavramı bilen var mı diye sınıfın nabzını ölçüyorum. Aldığım cevaplardan sonra kavramı kendim anlatıyorum. Sonra da bu kavramlarla ilgili örnekler veriyorum. Daha sonra onlardan da örnekler vermelerini istiyorum. Soru- cevap yapıyoruz. Onlara kültür konusunda sınıfa getirebilecekleri malzemeleri önceden getirmelerini söylüyorum. Mesela annelerinin dantelleri, geleneksel bir kıyafet, eğer yapabilirlerse Türk mutfağından bir yemek. Kültürümüzü oluşturan öğeleri böylece tüm duyu organlarını işe katarak işliyoruz. Doğal varlıklar tarihi mekanlar kavramlarını internet aracılığıyla tarihi mekanları göstererek anlatıyorum. Tarihi mekan ve doğal mekan arasındaki farkı anlatıyorum. Atatürkçülük konularında kavram haritalarını kullanıyorum. Bir kavramı daha başka kavramlarla ilişkilendirerek anlatıyorum. Tablolar şeklinde daha kolay öğretim sağlandığını düşünüyorum. Arada testler veriyorum. Böyle işliyorum kavramları.*

Öğretmen Ö-10 ünitedeki kavramları öğretmek için çok farklı yöntem ve teknikleri bir arada kullandığını ifade etmiştir. Öğrencilerin ön bilgilerini yoklama, sonrasında kavramın tanımını yapma, soru- cevap kısmında kavramın anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol ettiğini belirtmiştir. Ayrıca sınıfa getirilen farklı materyallerin farklı duyu organlarını harekete geçirdiğini bunun da öğretimi kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

4.7. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Bulunan Kavramların Anlaşılıp Anlaşılmadığını Tespit Etmek İçin Başyurulan Yöntemleri Belirlemeye Yönelik Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmenler ünite de bulunan kavramları, öğrencilerin anlayıp anlamadığını ne gibi yöntem ve ölçme araçlarıyla belirlediklerini cevaplamışlardır.

Sorulan soruya verilen cevaplarda öğretmenler soru-cevap, yazılı yoklama, boşluk doldurma, kavram haritası doldurma gibi yöntemlerle bu eksiklikleri belirlediklerini ifade etmişlerdir.

Nitekim öğretmenler tarafından soruya verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-1 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-1: *Sınavlar, sınıfta yaptığım soru-cevaplar, ünite sonunda ders kitaplarında verilen değerlendirme soruları, çek-kopar testleri gibi yöntemlerle belirliyorum. Ya da öğrenci konu bittikten sonra kavramı sanki ilk defa duymuş gibi bir hisse kapılırsa da anlamamış olduğu ortaya çıkıyor.*

Öğretmen Ö-1 farklı yöntem ve ölçme araçlarıyla kavram eksikliklerini belirlediğini dile getirmiştir.

Öğretmen Ö-2'nin sorulan soruya verdiği cevaplar aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-2: *Boşluk doldurma soruları soruyorum sınavda. Her boşlukta bir kavram gelmesi gerekiyor zaten ve böylece anlayıp anlamadığını belirlemiş oluyorum. Sözlü olarak soruyorum sınıfta bazen. Kavram haritası doldurtuyorum çalışma kağıdı verip. Fakat sınıfta kavram eksikliklerini en iyi tabu oyununu oynatarak belirliyorum. Eğlenceli ve bana da eksikleri belirlememde yardımcı oluyor.*

Öğretmen Ö-2 ise farklı yöntem ve teknikler kullandığını ayrıca dersini oyunlaştırarak kavram eksikliklerini belirlediğini ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-3'ün cevabı ise şöyledir.

Öğretmen Ö-3: *Sorduğum sorular onların kavramları anlayıp anlamadığını gösteriyor zaten. Yazılı sınavlarda anlaşılıyor veya ders içi katılımlarda eksik oldukları bölümler anlaşılıyor. Sosyal Bilgilerde bir konu diğerinin tekrarı niteliğinde. Farklı bir konuda da önceki kavramla ilgili sıkıntı olduğu anlaşılıyor.*

Öğretmen Ö-3 farklı kavramları ilişkilendirerek ve öğrencilerin derste katılımlarında verdiği cevapları takip ederek kavram eksikliklerini belirlediğini söylemiştir.

Öğretmen Ö-4'ün görüşleri şöyledir.

Öğretmen Ö-4: *Kavramlarla ilgili eksikleri ders esnasında anlayabiliyorum. Sorduğum sorular ve aldığım dönütler kavramın ne kadar anlaşıldığının bir göstergesi oluyor. Farklı dersler ve farklı ortamlarda da öğrenci bu kavramı kullanmalı. Çünkü sosyal bilgiler kavramları hayatın içinden kavramlar. Her alanı ilgilendirecek kavramlar. Öğrendiği kavramı hayatının diğer alanlarında da kullanabiliyorsa o öğrenci o kavramı öğrenmiştir. Yapılan sınavlarda da eksikler ortaya çıkıyor. Kavramı öğrenmekten çok davranışa dönüşmesi gerekiyor.*

Öğretmen Ö-4 kavram öğretiminde hayata yakınlığın önemli olduğunu ve öğrenilen kavramları farklı alalarla ilişkilendirebilmesinin önemli olduğu görüşündedir.

Öğretmen Ö-5 şöyle cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-5: *Sınavlar, çalışma kağıtları, öğrencilerin derse katılımında verdiği cevaplar, belli aralıklarla yaptığım quizler (kısa sınav) gibi yöntemlerle tespit ediyorum. Mesela bir keresinde saltanat kavramıyla ilgili bir espri yapmıştı öğrencim. Çok hoşuma gitmişti. Öğretmenim bu sinek bu sınıfa saltanatını kurdu demişti. Mutlu oldum. Hem öğrendiği hem sindirdiği hem de günlük yaşamda bu kavramı kullandığı için. Bir kere de öğrencim halkçılık kavramını verdim. Tanımını yaptık birkaç örnek verdik. Eşitlik, adalet, herkesin kanunlar önünde bir tutulması gibi örneklerle pekiştirdik. Bu sefer onlardan örnek istedim. Haksızlığa uğradığınızı düşündünüz mü hiç diye sordum. Öğrencimin verdiği cevap hem güldürdü hem de mutlu etti. Köyde düğün olduğunu, düğün yemeğinde bazı masalardaki insanların birkaç tabak et yemeği yediğini ve bunun yanlış olduğunu haksızlık olduğunu ve halkçılığa ters olduğunu söylemişti. Evet tam olarak halkçılığın karşılığı değildi örnek ama kavramış olduğuna sevindim ve mutlu oldum tabi. Eğer öğrenci kavramı cümlede kullanıyor, farklı durumlarla örneklendiriyorsa benim için o kavramı anlamış demektir.*

Öğretmen Ö-5 ünite sonlarında yaptığı kısa sınavlardan, yazılı yoklamalardan, sorulara verdikleri cevaplardan kavramlarla ilgili eksikleri ya da kavramların öğrenilmiş olduğunu tespit ettiğini belirtmiştir. Ayrıca öğrencileriyle yaşadığı diyaloglardan örnekler vermiştir.

Öğretmen Ö-6'nın cevabı şöyledir.

Öğretmen Ö-6: *Zaten anlaşıyor öğrenip öğrenmedikleri. Sınıfta bir soru sorunca verdiği cevaptan ya da cevap verememesinden anlayabiliyorum. Sınavlar etkili bir yöntem zaten. İlk sınavda mesela bu ünitedeki eksiklerini görüp tekrar üstünden geçtim bazı şeylerin. Sınavlar etkili bir yöntem. Tabii öğretmen de öğrenememişse ne yapabilirim diye düşünmeyecek. Tekrar üstünden geçmek lazım farklı yöntemlerle. Çocuğun ne bildiği değil aslında bildiklerini nasıl kullandığı önemli.*

Öğretmen Ö-6 da yaptığı yazılılarla ya da sorduğu sorularla kavram eksikliklerini tespit edebildiğini belirtmiştir. Ayrıca kavramın öğrenilmediğini tespit ettikten sonra tekrar yapmanın önemli olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmen Ö-7 şöyle cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-7: *Sınavlar ya da sorduğum sorulara verdiği cevaplar öğrendiklerini gösteriyor zaten. Ama bazen farklı bir konuda bu ünitedeki kavram karşularına çıkıyor ve eğer dönüt alamazsam tekrar o kavramı öğretmek zorunda kalıyorum. Bu da zamandan çalıyor tabii ki. Öğretmen ne kadar öğretirse öğretsin öğrenci tekrar etmezse öğrenme kalıcı olmaz. Bu yüzden tekrar şart.*

Öğretmen Ö-7'nin de kavram eksikliklerini belirlediği yöntemler sınavlar ve sorulara verilen cevaplardır. Yine birbiriyle ilişkili farklı kavramlara verilen cevapların da kavramın öğrenilemediğinin göstergesi olduğunu söylemiştir.

Öğretmen Ö-8 ve Öğretmen Ö-9'un cevapları aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-8: *Soru- cevap yöntemini çok kullanıyorum. Ayrıca sınavlarda boşluk doldurma sorularında da kavramın öğrenilip öğrenilmediğini anlıyorum fakat bu her zaman anlaşılır bir*

yöntem olmayabiliyor. Sınıfta çalışma kağıtları veriyorum bazen. Bu çalışma kağıtlarında bir kavram haritası oluyor ve bu kavram haritasında kavramın özellikleriyle ilgili bazı bölümleri boş bırakıyorum ve öğrencilerden doldurmasını istiyorum. Sonra da birlikte kontrol ediyoruz.

Öğretmen Ö-9:*Boş bir kavram haritası veriyorum. Bazı kavramlar verilmiş ve o kavramın ilişkili olduğu başka kavramların yerleri boş bırakılmış oluyor. Bir nevi dilsiz harita gibi. Öğrenci bu kavram haritasını dolduruyor ve sonra toplayıp kontrol ediyorum ve nerde eksiklikleri var görebiliyorum. Yine yazılı yoklamalarda mutlaka kavram bilgisi sorarım. Bulmaca veriyorum derste çözmelerini istiyorum. Buradan da anlaşılıyor konuyu anlayıp anlamadığı.*

Öğretmen Ö-8 ve Öğretmen Ö-9 eksik öğrenilen kavramları tespit etmede çalışma kağıtlarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışma kağıtlarında kavram haritalarından faydalandıklarını ve eksiklikleri bu şekilde anlayabildiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen Ö-10'nun görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-10:*Sınavlar, sözlü cevaplar, testlere verilen cevaplar, bire bir sorduğum sorular, başka kavramlarla ilişkilendirmesi ya da bunu yapamaması gibi yöntemlerle anlıyorum anlayıp anlamadıklarını. Bazen de bir kavramı farklı bir kavramış gibi düşündüğünde anlıyorum ki kavramlarla ilgili bir sıkıntı var. Kavram kargaşası yani.*

Öğretmen Ö-10 da derslerinde ya da sınavlarında öğrencinin sorulan sorulara verdiği cevaplardan kavram eksikliklerini tespit ettiğini belirtmiştir.

4.8. Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde Kavram Eksikliklerinin Giderilmesi İçin Uyguladıkları Yöntemlerle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Öğretmenler kavram eksikliklerini gidermede en fazla düz anlatım ve soru-cevap yönteminden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Bu soruya öğretmenler tarafından verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-1 ve Ö-2 'nin cevapları şu şekildedir.

Öğretmen Ö-1:*Kavram haritası tekniğini burada devreye sokuyorum. Kavram haritasında konuları özetleyebiliyorum. Yani hem kavramlar arası ilişki kuruyorum hem de tüm konuyu tekrar edip şemaya döküyorum. Kavramları düz anlatım yoluyla tekrar anlatıyorum. Somutlaştırmaya çalışıyorum.*

Öğretmen Ö-2:*Yöntem değiştiriyorum. Demek ki bir önceki yöntem etkili olmamış demektir. Bu sefer ben daha az katılıyorum. Kavramı hatırlatıp sorular soruyorum ya da çalışma kağıtları hazırlıyorum.*

Öğretmen Ö-1 kavram eksikliklerini gidermek için kavram haritalarından faydalandığını belirtmiş ve kavram haritalarını kavramlar arasında ilişki kurmada ve konuları özetlemeye yardımcı olmada kullandığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-2 ise kavram eksikliklerini gidermede daha öncekinden farklı bir yöntem kullandığını ve çalışma kağıtlarından faydalandığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-3 soruyla ilgili şu ifadelerde bulunmuştur.

Öğretmen Ö-3:*Bu kavramları tekrar anlatıyorum ve sonrasında sorular soruyorum. Bazen de anlaşılmadığını gördüğümde kavramlarla ilgili ev ödevi veriyorum. Her kavramla ilgili iki üç cümle kurup gelmelerini istiyorum. Yaptıkları ödevleri kontrol ediyorum. Bu cümleleri arkadaşlarına okuyorlar. Çünkü pek tekrar etmedikleri için eve gidince untabiliyorlar. Ayrıca cümlede*

kullanınca daha iyi anladıklarını görüyorum. Telaftı bu şekilde yapmaya çalışıyorum.

Öğretmen Ö-3 eksik öğrenilen kavramlarla ilgili ev ödevlerinin etkili olduğu görüşündedir. Ayrıca kavramlarla ilgili cümleler kurmanın öğretimde etkili olduğunun önemine değinmiştir.

Öğretmen Ö-4'ün görüşü ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-4:*Daha fazla ve çeşitli örnekler veriyorum. Ayrıca görsel olarak kavram haritası kullanıyorum. Öğrenmeyi kalıcı hale getirmeye çalışıyorum. Görsel hafızayı daha ön plana çıkarmak gerekiyor. Çünkü biliyoruz ki eğitim ortamına ne kadar duyu organı katılırsa öğrenme o kadar kalıcı olacaktır.*

Öğretmen Ö-4 eksiklikleri gidermede kavram haritalarını kullandığını belirtmiştir. Kavram haritalarının görsel hafızayı etkilediğini ve öğrenmeyi kalıcı hale getirdiği görüşündedir.

Öğretmen Ö-5'in cevabı ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-5:*Zaten her ders bir önceki konunun tekrarını yapıyorum mutlaka. Sorular sorup unutup unutmadıklarını tespit etmeye çalışıyorum. Eğer tekrar edilmemişse zaten öğrencilerin birçoğu unutmuş oluyor ya da yarım yamalak cevaplar veriyor. Tekrar üstünden geçiyorum öğrendiklerimizin. Bu sefer onları daha çok konuşturmaya çalışıyorum ve daha sonra yeni konuya geçiyorum. Sınavlarda kavramla ilgili eksik varsa mutlaka gidermeye çalışıyorum.*

Öğretmen Ö-5 öğrencilerin kavram eksikliklerini sorduğu sorularla belirlediğini ve öğrenci merkezli bir öğretim ortamı oluşturarak kavram eksikliklerini gidermeye çalıştığını belirtmiştir.

Öğretmen Ö-6'nın görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-6:*Konuyu tekrar anlatırım. Eksiklerini gidermeye çalışırım. Çünkü bizim de yetiştirmemiz gereken bir müfredat var. Vakit kaybetmeden konuyu özetleyip kavramları tekrar anlatıyorum. Aslında ne kadar görsele dökersek eğitimi o kadar iyi. Pamukkale travertenlerindeki kireci çocuğa hayal ettiremem. Resmini gösteririm. Çünkü insan görmediği bir şeyin kavramını öğrenemez ya da hayal edemez bunu.*

Öğretmen Ö-6 görselliğin kavramları öğrenmede etkili olduğu görüşündedir. Öğrencinin gördüğü bir şeyi daha iyi öğreneceğini düşünmektedir. Ayrıca eksik öğrenilen kavramaların sınıfta tekrar edilmesinde ders saatinin azlığı ile ilgili sıkıntılara da değinmiştir.

Öğretmen Ö-7 ise soruya aşağıdaki gibi cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-7:*Burada farklı yöntemler kullanılması gerekiyor. Anlattığım kavramla ilgili soru sorup sınıftaki her öğrenciden bu soruya kısaca cevap vermelerini istiyorum. Beyin fırtınası gibi bir nevi.kavram tekrar edilmiş oluyor. Zaman da etkili kullanılabilir böylece.*

Öğretmen Ö-7 eksik öğrenilmiş kavramları tekrar ettikten sonra sınıftaki tüm öğrencileri öğrenme ortamına sokmakta ve tekrar edilen kavramı anlayıp anlamadıklarını belirlemeye çalışmaktadır. Bunun kendisine zaman kazandırdığını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-8'in cevabı ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-8:*Diyelim ki kavram öğrenilememiş ya da genel olarak bir sıkıntı var bu durumda hatırlatma amacıyla anlatıyorum unuttukları kavramları. Bu kavramla ilgili cümleler kurduruyorum. Fakat hala öğrenilemiyorsa çalışma kitabından ödevlendirme veriyorum. Çünkü zamanı da göz önünde bulundurmam gerek.*

Öğretmen Ö-8 kavramları tekrar ettiğini ve öğrencilerden bu kavramı farklı cümleler içinde kullanmalarını istediğini belirtmiştir. Kurulan cümleler mantıklıysa kavramların öğrenilmiş olduğu görüşündedir. Ev ödevleri vererek de bu eksikliği gidermeye çalıştığını söylemiştir.

Öğretmen Ö-9 soruya şöyle cevap vermiştir.

Öğretmen Ö-9:*Her öğrenciye bir kavram verip sınıfta bununla ilgili bir sunum yapmasını istiyorum. Kavramın tanımı ve bu kavramı ilgilendiren örnekler, kavramı ilgilendiren görseller gibi. Hem araştırmış hem de konuya hazırlanmış oluyorlar. Arkadaşlarına anlatıyor ve orda da öğreniyor tekrar. Aynı şekilde arkadaşları anlatırken onlara soru sorabilirsiniz diyorum ve böylece sınıftakiler de anlatılanları can kulağıyla dinliyor. Ödevden de not alıyor mutlaka. Ya da artı eksi veriyorum bazen. Bu da ayrıca motive edici bir durum. Bu anlattıklarımı kısa sürede yapmam gerekiyor. Zaman kısıtlı çünkü.*

Öğretmen Ö-9 öğrencilere görevler verdiğini ve eksiklikleri bu şekilde gidermeye çalıştığını belirtmiştir. Araştırma yapmanın o kavramı daha iyi öğrenmeyi sağladığı görüşündedir.

Öğretmen Ö-10'un cümleleri ise şöyledir.

Öğretmen Ö-10:*Dersimde akrabalık kavramının bazı öğrencilerim arasında anlaşılmadığını gördüğümde bir soy ağacı hazırlamalarını istemiştim. Doğum tarihlerini de buna eklemelerini istedim. O gün akşam herkese ev ödev olarak bunu verdim ve anne-babalarına sorarak büyük dedelerinden kendilerine kadar olan bir soy ağacı oluşturdular. Ertesi gün sınıfta herkes yaptığı soy ağacını sınıfa tanıttı. Bu şekilde kavramı anlayamayan öğrenciler için bu eksikliği gidermiştim. Diğer kavramlar için ise kavramı anlatım yöntemiyle tekrar anlatıp yani kısa bir hatırlatma yapıp sonra da örnekler vermelerini istiyorum. Daha sonra da tahtada eşleştirme haritası çiziyorum. Bir nevi kavram haritası da denebilir. Kavramı yazıp bir özellik yazıyorum farklı bir kavram ve onun özelliğini altına*

yazıyorum. Eşleştirme yapıp kavramın özelliğini bulmalarını sağlıyorum. Bu şekilde kavramı daha iyi kavradıklarını düşünüyorum.

Öğretmen Ö-10 eksik öğrenilen kavramların telafisinde ev ödevlerinin ve araştırma yapmanın etkili olduğu görüşündedir. Ayrıca bir kavramın özelliği ile o kavramı öğrencilere eşleştirdiğini ve bunun kavramı daha iyi kavramlarına yardımcı olduğunu belirtmiştir.

4.9. Bu Üniteye Eklenmesi Yada Üniteden Çıkarılması Düşünülen Kavramlar ve Bunların Sebepleriyle İlgili Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenler genel olarak, kavramları yeterli gördüklerini, eklenmesi ya da çıkarılması gereken kavram olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler üniteye kavram eklenmesi ya da çıkarılmasından çok üniteye bulunan bazı soyut kavramların öğrenciler tarafından anlaşılmadığını ifade etmiş ve bu duruma bir çözüm getirilmesi için bazı önerilerde bulunmuşlardır.

Öğretmen Ö-1 ve Öğretmen Ö-2'nin konuyla ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-1: *Herhangi bir kavram yok. Ekleme olmasın zaten yeterli geliyor kavramlar. Çıkarılmasını da istediğim kavram yok. Çünkü gerekli görüyorum hepsini.*

Öğretmen Ö-2: *Eklenmesini ya da çıkarılmasını savunduğum kavram yok aslında. Yeterli olduğunu düşünüyorum. Fazla kavram yüklemek bazen kavramları karıştırmaya sebep oluyor. Az kavramla da konu anlaşılabilir hale gelebilir ya da tam olarak yansıtmayabilir anlatılmak isteneni. Bunlar 5. Sınıf çocuğu. Sadece kavram eklemesi ya da çıkarılmasından ziyade ders kitaplarına oyunların şarkıların resimlerin ilgi çekecek materyallerin konmasını istiyorum. Konuyla ilgili belli başlı kavramlar yeterli olacaktır. Önemli olan bu kavramların nasıl pekiştirildiği.*

Öğretmen Ö-1 üniteye eklenmesini ya da çıkarılmasını istediği kavram olmadığını kısaca ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-2 ise bunun sebeplerine değinmiş, fazla kavram yüklemenin kavramları karıştırmaya sebep olabileceğini, kavram sayısının azalmasıyla birlikte ise konuların anlaşılmayacağını ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-3'ün ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-3: *Sosyal Bilgilerde zaten fazlaca kavram var. O yüzden kavram eklenmesi fazla gelecektir. Ama çıkarılacaksa da soyut olan kavramlardan bazıları olabilir. Atatürkçülük konusu kaldırılсын demiyorum burada. Öğrenci için temel teşkil edecek çünkü. Öğrenmesi lazım mutlaka. Sadece bu konu ders kitaplarında sanki 8. Sınıf öğrencilerine yönelik verilmiş. Daha basit anlatılabilir. Görseller artırılabilir. Kavram haritaları eklenebilir. Görsel açıdan zengin hale getirilmeli ki soyut düşünemeyen öğrenci için somutlaşmış olacaktır. Ya da en azından daha zevkli hale gelecektir kavramlar.*

Öğretmen Ö-3 kavramların yeterli olduğu görüşündedir. Ayrıca Atatürkçülüğe ait kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için ders kitaplarının zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-4'ün görüşleri şu şekildedir.

Öğretmen Ö-4: *Yeni kavramlar eklenebilir. Çıkarılmasına gerek görmüyorum. Çünkü her kavramı gerekli görüyorum. Fakat bazen yardımcı kavramlar da öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Mesela Atatürk'ü anlamak konusunda kavram sayısı artırılarak öğrenmede kolaylık sağlanabilir. Seçme seçilme, bağımsızlık, diğer ilkeler, yenilik, egemenlik, sanayi kavramları eklenebilir. Atatürk'ü anlamak ünitesindeki kavramlar daha basit verilebilir. Konu derinlemesine işlenmemeli somutlaştırılmalı.*

Öğretmen Ö-4 ünitedeki kavramlara eklemeler yapılabileceğini belirtmiştir. Özellikle Atatürkçülük konularındaki kavramların sayısının artırılabilceğini ve böylece öğrenmenin kolaylaşacağını vurgulamıştır.

Öğretmen Ö-5 ise şunları söylemiştir.

Öğretmen Ö-5:*Eklenmesini istediğim kavram yok. Sadece daha önce de belirttiğim gibi Atatürkçülük konuları farklı bir üniteye alınmalı. Ünite bütünlüğü açısından söylüyorum bunu. Ya da daha kısa ve öz verilmeli ders kitaplarında. Çünkü Atatürkçülük önemli bir konu. Sıkmadan, yormadan, sevdirerek, hayat hikayeleri ile verilmeli bu konu ve kavramlar diye düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-5 Bu üniteye bulunan kavramların yeterli olduğunu belirtmiştir. Fakat Atatürkçülük ile ilgili konuların farklı bir üniteye bulunabileceğini bu uygulamanın konular arasında bütünlük sağlayabileceğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-6'nın görüşleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-6:*Kavramlar şart. Eğitimin içinde fazla kavram olması kafayı karıştırır az olursa da eksik bir öğrenme olur. O yüzden üniteye konuların sayısını yeterli görüyorum. Konuları tam olarak yansıttığını ve fazlalaşmasının gereksiz olduğu fikrindeyim. Sadece üniteye bazı kavramları öğrencilerin zor öğrendiğini ve bu konuda ders kitaplarında daha açıklayıcı bilgiler olması gerektiğini düşünüyorum. Daha fazla görsel, daha fazla tablo olmalı bence. Her ne kadar soyut düşünme başlamış olsa da bir çocuk için birkaç ay bile bir şeyleri daha iyi öğrenmesi için yeterli oluyor. Bu yüzden görsellik önemli bence bu yaş öğrencileri için.*

Öğretmen Ö-6 herhangi bir kavramın çıkarılması ya da eklenmesine gerek olmadığını düşünmektedir. Ders kitaplarında kavramlarla ilgili daha fazla tablo ve daha fazla görsel olması gerektiğini belirtmiştir. Görselliğin bu yaştaki öğrenciler için öğrenmeyi kolaylaştırıcı olacağı görüşündedir.

Öğretmen Ö-7 kısaca şunları söylemiştir.

Öğretmen Ö-7:*Yeterince kavram olduğunu düşünüyorum. Eklenmesine ya da çıkarılmasına ihtiyaç görmüyorum.*

Öğretmen Ö-8'n cümleleri aşağıdaki gibidir.

Öğretmen Ö-8:*Eklensin ya da çıkarılsın diyebileceğim herhangi bir kavram yok. Bazı kavramlar kitaplarda somut örneklerle verilmeli diye düşünüyorum. Kılavuz kitaplarda yer alabilir mesela. Öğrenilmesi güç olan kavramlarla ilgili hikayeler ya da görseller verilebilir. Böylece daha kolay bir öğrenme sağlanır.*

Öğretmen Ö-8 de herhangi bir kavramın eklenmesini ya da çıkarılmasını gerekli görmemektedir. Sadece zor öğrenilen kavramlarla ilgili kılavuz kitapların daha açıklayıcı olması gerektiğini düşünmektedir.

Öğretmen Ö-9 cümlelerini şu şekilde ifade etmiştir.

Öğretmen Ö-9:*Bazı kavramlar eklenebilir. Eklenmesini istediğim kavramlar turizm kavramı olabilir kültür ve miras konusuna. Hem ekonomik olarak bu kaynaklarımızın önemini de anlamış olur öğrenci. Mesela kültürümüz konusunda kaybolan ya da kaybolmaya yüz tutmuş mesleklerle ilgili kavramlar verilebilir. Mesela üniteye doğal varlık ve tarihi varlık olarak kavramlar açıklanmamış. Bunların da eklenmesini isterdim. Ama çıkarılmasını istediğim kavram yok.*

Öğretmen Ö-9 bazı kavramların eklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Özellikle kültür ve miras konusunda turizm kavramı, kaybolmuş ya da kaybolmaya yüz tutmuş kültürümüzün bir parçası olan kavramların üniteye olması gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmen Ö-10'un görüşleri ise şu şekildedir.

Öğretmen Ö-10:*Çıkarılmasını istiyorum demektense şunu demeliyim sanırım. Konularda bir bütünlük olmalı bence. Üniteye bulunan doğal varlıklar ve tarihi mekanlar konusu ve sonrasında gelen kültürel özelliklerimiz konusu bir bütünlük taşıyor. Yani bu iki konu ve bunlara ait kavramlar birbirini ilgilendiriyor. Fakat Atatürk İlke ve İnkılapları konusu ve kavramları daha farklı bir üniteye ait olmalı diye düşünüyorum. Mesela sonlardaki ünite bir ülke bir bayrak ünitesinde işlenebilir bu konu. Kavramlar bakımından da birbirleriyle örtüşür diye düşünüyorum.*

Öğretmen Ö-10 kavramların yeterli olduğunu düşünmekte fakat bir öneri de getirmektedir. Bu öneri ise Atatürkçülük konusunun ve kavramlarının farklı bir ünite de olması gerektiğini belirtmiştir. Bu şekilde konu ve kavramların bir bütün halinde işlenebileceği görüşündedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Aşağıda 2015-2016 Eğitim- Öğretim yılı I. Dönem İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlenmeye yönelik yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca sonuçları destekleyen ya da bu sonuçlarla çelişen araştırmalarla çalışma desteklenmiştir.

Bu araştırmanın sonucunda öğretmenler kavram öğretimini önemli gördüklerini ve kavramların öğretilmesinin Sosyal Bilgiler dersinin bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Kavramların konuların anlaşılmasında ve bilgiye ulaşmada önemli olduğu fikrindedirler. Malatyalı ve Yılmaz (2010) atomların maddelerin temel yapı taşlarını oluşturmaları gibi kavramların da bireylerin bilişsel yapılarının temel çekirdeklerini oluşturduğunu ve bu sebepten bireyin entelektüel gelişiminde büyük bir rol oynadığını belirtmiştir. Ayrıca kavramların, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğretim ve öğrenim yapılmasında da önemli bir role sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ülgen (2004), bireylerin doğduğu andan itibaren çevreleriyle kurmuş oldukları etkileşimler sonucunda bir takım kavramları öğrenmeye başladıklarını bu sürecin ölünceye kadar da devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca kavram öğrenim sürecinin en yoğun olduğu dönemin çocukluk dönemine denk geldiğini, okul çağına gelene kadar çocukların öğrendikleri kavramların plansız ve tamamen çevrenin etkisiyle öğrenildiğini ve çocukların okula başladıktan sonra kavram öğrenmelerinin daha planlı bir şekilde devam ettiğini ifade etmiştir. Yükselir (2006) Sosyal bilgiler öğretiminde kavramların önemli olduğunu ve öğretimde odak noktası olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Eğitim sistemimizde, çocuğun bilişsel ve duyuşsal becerileri dikkate alınmasının dilin gelişimi içinde büyük bir öneme sahip olduğunu ve kavramların dil gelişimi için büyük bir önem arz ettiğini ifade etmiştir. Sekiz yıllık eğitim boyunca sınırlı sayıda ve birbirine benzer kavramların öğretilmesi çocuğun söz dağarcığının gelişimini aksatan bir durumdur. Kavramlar ise düşünmenin temel ögesidir. Kavram öğretimine önem verilmediği takdirde çocuğun üst düzeyde düşünme becerisinde yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bu araştırmalar öğretmenlerin kavram öğretiminin önemine ilişkin görüşleriyle örtüşmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin kavramların öğretiminde kavram haritalarından daha fazla yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler kavram haritalarının konuyu özetlemede, kavramlar arası ilişki kurmada, derse görsellik kazandırmada,

konuyu bir bütün halinde öğrenciye aktarabilmede faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin cevaplarına bakıldığında, kavram haritalarını farklı aşamalarda kullanmakla birlikte genellikle dersin sonuç bölümünde diğer öğrenilen kavramlarla ilişki kurmada faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonucu Çelikkaya vd.'nin araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çelikkaya vd. (2010) araştırmalarında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alternatif ölçme değerlendirme araçlarından en çok kavram haritalarını kullandıklarını tespit etmişlerdir. Kaya (2003) araştırmasında kavram haritalarının diğer birçok değerlendirme aracına kıyasla, öğretmenlere öğrenme öncesi ve sonrasında öğrencilerin de aktif olarak katıldığı ve farklı kriterlerin kullanılabilceği bir değerlendirme ortamı yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Buna ilaveten, kavram haritalarını diğer grafiksel yaklaşımlardan ayıran en önemli özelliğin, hem eğitimsel bir strateji olarak anlamlı öğrenmeyi artırmada, hem de eğitimsel bir teknik olarak kavramsal anlamayı değerlendirmede kullanılabilmesi olduğunu belirtmiştir. Kaptan ve Korkmaz (2006) araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin kavram haritasını en çok konuyu bütün halinde sunma ve anlamlı-kalıcı öğrenmeler sağlama amacıyla kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Kavram haritasının en önemli faydasının, anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlanması olduğunu ifade etmişlerdir. Kılınç (2007) araştırmasında bilgilerin kavramsallaştırılmasının anlamlı öğrenmenin bir ürünü olduğunu ifade etmektedir. Kavram haritalarının görsel olmasının bağlantıları kolaylıkla görmemizi sağladığını ve kavram öğrenimini kolaylaştırdığını, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz vd. (2010) araştırmalarında deney ve kontrol grubu öğrencilerine bir ön test ve dört başarı testi uygulanmışlardır. Uygulanan ön test sonuçlarına göre öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Öğrencilere uygulanan başarı testlerinin her birinde başarı puanları deney grubu öğrencilerinin lehine sonuçlanmıştır. Kavram haritası tekniği kullanılarak hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin ders başarısına olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Görüşmeye katılan öğretmenler kavram öğretiminde kavram karikatürlerinin kullanılmasının önemli olduğu görüşünde oldukları halde kavram karikatürlerini eğitim- öğretimde daha az kullandıkları söylenebilir. Kavram karikatürlerinin eğlenceli ve ilgi çekici bir yönü olduğunu ve mizah unsuru içermesinden dolayı öğrencilerin ilgisini çektiğini belirtmişlerdir. Balım vd. (2008) yapmış oldukları araştırmada kavram karikatürleri kullanımının,

öğrencilerin dikkatlerini derse yoğunlaştırarak eğlenceli, görsel ve görüşlerini tartışabilecekleri öğrenme ve bilgiyi yapılandırma ortamları yaratabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Topçubaşı ve Polat (2014) yapmış oldukları araştırmada kavram karikatürlerinin, Sosyal Bilgiler dersine karşı ilgi göstermeyen akademik başarısı düşük olan öğrencilerin diğer öğrencilere nazaran daha çok ilgisini çektiği, kavram haritaları sayesinde bu öğrencilerin öğrenmeye daha istekli hale geldiklerini gözlemlemişlerdir.

Öğretmenler kavram bulmacalarının kavramların öğretiminde kullanılmasının gerekli olduğu görüşündedirler. Kavram bulmacalarının öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve öğrenme ortamını ilgi çekici hale getirdiğini, hafızayı güçlendirici bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan öğretmenler kavram bulmacalarını eğitim- öğretimde gerekli görürken sınıfta sık olarak kullanmadıklarını da belirtmişlerdir. Kaya (2005) İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Öğretimi adlı yüksek lisans çalışmasında öğretmenlerin kavramların kazanılmışlık düzeyini ölçmek için kavram bulmacalarından ne derece faydalandıklarını belirlemeye çalışmıştır. Ulaşmış olduğu 1.77 değerindeki aritmetik ortalamanın sonucuna göre bulmacalardan çok az düzeyde faydalandıklarını tespit etmiştir. Bulmaca hazırlama tekniğini zor olması, yeni bir teknik olması sebebiyle bulmacalardan fazla faydalanmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Taşlı (2006) kavram bulmacalarını öğretmenin kavram öğretimi çalışmalarında kullanabileceği farklı bir teknik olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte öğretimi daha da zenginleştirebildiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin bulmacalar sayesinde kavramları, salt ezberlemek yerine bir takım aşamalardan geçerek, bireysel ve grup sorumluluğu altında somut hale getirerek öğreneceklerini ifade etmiştir. Kavram bulmacalarından kavramların öğretimi aşamasında faydalandığını belirten öğretmenler ise genellikle bulmacaları değerlendirme aşamasında kullandıklarını belirtmişlerdir. Kaymakçı (2012) yapmış olduğu araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinin giriş, gelişme ve sonuç/ödev aşamalarında bulmacaların kullanılabileceğini belirtmiştir. Öğrencilerin seviyesi ve ilgili alanları ile konunun işleniş durumu gibi faktörler göz önüne alınarak bulmacaların kullanım tarzı, sayısı ve sırasının öğretmenler tarafından değiştirileceği sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda laiklik, birinci elden kaynak, kültür, kültürel öge, milli kültür, saltanat gibi kavramların öğrenciler tarafından diğer kavramlara göre daha zor öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kop ve Katılmış

(2016) yapmış oldukları araştırmada Sosyal Bilgiler programı içerisinde verilen tarihi kavramların kazandırılmasında istenilen başarıya ulaşamadığını belirtmişlerdir. Tavsiye edilen tam öğrenme alt sınırı olan % 70'lik başarı oranına hiçbir kavramda ulaşamadığını gözlemlemişlerdir. Yine araştırmalarında birinci elden kaynak kavramının kazandırılma oranı % 44.1 olarak belirlenmiştir. Özcan (2010) Adım Adım Türkiye ünitesiyle ilgili kavramların öğrenilme düzeylerini incelemiş İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kanıt ve sanat ve kültür kavramlarında öğrencilerin tam öğrenme sınırı olarak belirlenen % 70 ‘in üzerine çıkmadıkları görülmüştür. Öktem (2006) yüksek lisans tezinde öğrencilerin siyaset bilimiyle ilgili sorulan kavramların hiçbirinde tam öğrenme alt sınırı olan % 70 ve üzerine çıkmadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca kültür kavramının da öğrenme sınırının altında kaldığı belirtilmiştir. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Kartal ve Turan (2015) yapmış oldukları araştırmada öğrencilerle mülakatlar yapmışlar ve mülakatlar sonucu alınan cevaplara bakıldığında öğrencilerin büyük çoğunluğunun kültür ve milli kültür kavramlarını birbirine karıştırdıkları sonucuna ulaşmışlardır. Öğrencilerin kültür kavramını ifade ederlerken daha çok yöreye ait özellikler üzerinde durduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca hak ve sorumluluk kavramında olduğu gibi kültür ve milli kültür kavramında da öğrencilerin sözel olarak bir anlatım sergileyememelerine karşın, bu kavramları örnekleyerek açıklama yoluna gittiklerini söylemektedirler. Subaşı (2013) yüksek lisans tezinde İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri İle Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiyi araştırmış ve öğrencilerin “Laiklik” kavramına %66, “Kültürel Öge” kavramına %67 Saltanat” kavramına ise %56 oranında doğru cevap verdiklerini ve bu durumda bu kavramların tam öğrenme sınırının çok altında olması sebebiyle bu kavramların tam olarak öğrenilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada öğretmenlerin görüşlerine göre üniteye bulunan kavramların bazılarının soyut kavramlar olması ve bu yaş seviyesindeki öğrenciler tarafından daha zor öğrenildiği, bu kavramların günlük hayatta kullanılan kavramlar olmaması, siyasi kavramlar olması, üniteye yer alan konular ve bu konulara ait kavramlar arasında bir bütünlük olmaması gibi durumların bu kavramları öğrenmeyi zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2010) araştırmasında öğrencilerin Cumhuriyet, Akraba, Giyim, Dil ve Gelenek gibi kavramların tam öğrenme sınırı olan %70'in üzerine çıkamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada kavramlar kolay öğrenilenden zor öğrenilene doğru sıralanmış ve “cumhuriyet”, “gelenek”, “kültür”, “akraba”, “bağımsızlık”, “sanat”, “giyim”, “kanıt”, “kronoloji” ve “dil” şeklinde bir sıralama belirlenmiştir. Bu sıralamaya bakıldığında cumhuriyet ve gelenek %70'lik tam öğrenme sınırının altında kalmalarına rağmen tam öğrenme sınırına en yakın olan kavramlar olmuşlar ve bu sebeple kolaydan zora doğru yapılan sıralamada en başta yer almışlardır. Öktem'in (2006) yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin bazı kavramları anlayamama sebebi Sosyal bilgiler programında yer alan bu kavramların soyut kavramlar olmasıdır. Tanımlanmış ya da soyut kavramların istenilen düzeyde öğrenilebilmesinin zaman aldığı dolayısıyla öğrencilerin bu kavramları tam öğrenemedikleri tespit edilmiştir. Akengin ve Süer (2010) araştırmalarında kavram öğretimiyle ilgili karşılaşılan zorlukların sebebini; öğrencilerin kelime yeterli zenginliği ve birikime sahip olmamaları, yabancı kavramların konu içerisinde çok fazla yer alması ve kavram kargaşasının yaşanmasının kavram öğretimi olumsuz etkilemesine dayandırmışlardır. Subaşı (2013) araştırmasında her öğrencinin aynı ortamda aynı koşullarda yetişmediğini belirtmiştir. Farklı yaşam şekillerinden dolayı programın ülkedeki her öğrenciyi düşünerek hazırlanması ve uygulamanın da olabildiğince eşit olmasının sağlanmaya çalışıldığını fakat bunlara rağmen farklılıkların oluşmasına engel olunamadığını belirtmiştir. Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili kavramların öğrenimi ve bu kavramlarla ilgili yanlışların tespitini ortaya çıkarmayı amaçlayan birçok araştırmada soyut özellikte olan ve siyasi nitelik taşıyan kavramların öğrenilmesinde güçlükler yaşanmaktadır. (Bal ve Gök, 2011: 1193; Karadeniz, 2008: 116; Habiboğlu, 2009: 164; Kartal ve Turan, 2015: 382; Ulusoy ve Yelken, 2009: 221; Yapıcı, 2015: 993)

Öğretmenlerle yapılan görüşmelere göre aile, akraba, din, giyim, savaş, vatan, cumhuriyet, dil ve gelenek gibi kavramların diğer kavramlara göre daha kolay öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler bu kavramların yaşama yakın olması, kavramlarla ilgili öğrencilerin ön bilgilere sahip olması, öğrencilerin bu kavramlarla günlük hayatta iç içe yaşaması gibi sebeplerden dolayı daha kolay öğrenildiğini belirtmişleridir. Subaşı (2013) yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin “Akrabalık” kavramını ölçen soruya %95, Cumhuriyet kavramını ölçen soruya %95, Vatan kavramını ölçen soruya %92, aile kavramını ölçen

soruya %90, din kavramını ölçen soruya %84, savaş kavramını ölçen soruya %93, giyim kavramını ölçen soruya %84, gelenek kavramını ölçen soruya ise %94 oranında doğru cevap verdikleri ve bu kavramların öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından öğrenildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç çalışmayla paralellik göstermektedir.

Akengin ve Süer (2010) araştırmalarında kavramları öğrenme ile ilgili olarak öğrencilerin basit kavramlarda ilişkilendirme yapabildiklerini, daha çok görsel ve somut kavramları daha iyi anlayabildiklerini, soyut ve yüzeysel kavramların akıllarında daha kalıcı olduğu ve kolay öğrendikleri sonucuna ulaşmışlardır. Subaşı (2013) araştırmasında “Aile”, “Akraba”, “Din”, “Giyim”, “Vatan”, “Sanat” gibi kavramların doğrudan hayatın içinde olan kavramlar olduğunu ve günlük hayatın içinde yeri geldiğinde çok defa kullanılacak ya da bir şekilde duyulacak kavramlar olduğunu ifade etmiş, dolayısıyla bu kavramlarda çok büyük yanlışların ya da eksikliklerin gözlenmesi olağan dışı yani beklenmeyecek bir durum olarak değerlendirmiştir. Çünkü bu gibi kavramların okul öncesi dönemde bile çok sıklıkla kullanılan kavramlar olduğunu, öğrencilerin kaçınıcı sınıf düzeyinde olursa olsun rahatlıkla bileceği, doğru cümle içerisinde kullanabileceği ya da duyduğunda çok rahat anlayabileceği kavramlar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca “Cumhuriyet”, “Savaş”, “Kültür”, “Milli Kültür”, “Gelenek” gibi kavramların da hem hayatın içinde sıklıkla karşılaşılabilecek hem de kitaplar içerisinde gerek etkinliklerde gerekse konu anlatımları içinde sıklıkla kullanılan kavramlar olması nedeniyle öğrencilerin bu kavramları daha iyi öğrenmiş olduklarını varsaymaktadır.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplara bakılarak öğretmenlerin ünitadaki kavramların öğretimini gerçekleştirmeye yönelik düz anlatım, soru- cevap, dersi oyunlaştırma, beyin fırtınası, kavramları cümle içinde kullanma, kavram haritalarından faydalanma, çalışma kağıtlarını kullanma, test çözme gibi yöntem ve teknikleri kullanarak kavram öğretimini gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca kavramları destekleyen materyallerin de sınıf ortamına getirildiği, çalışma kağıtlarından da faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çelikkaya ve Kuş'un yapmış oldukları araştırmada bu sonuçları destekler niteliktedir. Çelikkaya ve Kuş (2009) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları yöntem ve teknikleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada öğretmenlerle görüşme yapılırken ayrıca farklı bir gözlemci de öğretmenlerin ders işleyişini gözlemlemiştir. Öğrencilerle de öğretmenlerinin derste hangi yöntem ve

tekniklerden faydalandığı ile ilgili görüşmeler yapılmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplarla, gözlemci ve öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar çelişmektedir. Üç bulgunun (öğrenci, öğretmen ve gözlemci) ortak sonuçlarına göre öğretmenin sınıf içerisinde kullandığı yöntem-teknikler belirlenmiştir. Ders işlerken yazı yazdırılması, ders sırasında soru-cevap yönteminin kullanılması, konuların öğrenciler tarafından anlatılıp eksiklerin öğretmen tarafından belirlenmesi, sınıfta testlerin çözülmesi, konuların özetinin yazdırılması, beyin fırtınasının ve kavram haritalarının kullanılması üç bulgunun sonuçlarına göre sınıf içerisinde en çok kullanılan yöntem-tekniklerdir. Kısa (2007) yüksek lisans tezinde İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Öğrencilere uyguladığı ön test çalışması sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kavramların istenilen düzeyde kazandırılmadığını görmüştür. Bunun için birçok sebebin olabileceğini ve sebeplerden birisinin de kavram öğretiminde doğru yöntem tekniğinin kullanılmaması olduğunu ifade etmiştir. Araştırma sırasında kavram öğretiminin daha başarılı bir şekilde yapılabilmesi için genelde kullanılan düz anlatım yöntemine alternatif olarak Beyin Fırtınası tekniğini kullanarak öğretim yapmış, sonuç olarak uygulanan başarı testinde aritmetik ortalamalar incelendiğinde, Beyin Fırtınası Tekniği'nin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin aritmetik ortalamalarının düz anlatım yönteminin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerine göre daha fazla arttığını gözlemlemiştir. Kaya (2005) araştırmasında öğretmenlerin “Kavram öğretiminde düz anlatım yöntemini kullanırım” sorusuna ilişkin yaptıkları değerlendirmede aritmetik ortalamayı 3.05 olarak bulmuştur. Bu aritmetik ortalamaya göre öğretmenlerin kavram öğretiminde düz anlatım yöntemine pek yer vermedikleri halde diğer öğretim yöntemlerini kullanırken kısmen de olsa anlatım yöntemini kullandıkları ve anlatım yöntemi ile ders işledikleri sonucuna ulaşmıştır. Genç vd. (2012) Kavram Yanılgılarının Oyunlarla Tespiti: Tabu Oyunu adlı çalışmalarında öğrencilerin kavramları oyunlarla kazandırmanın öğrencilerin başarısı üzerinde daha etkili olduğu ve öğrencilerin de işlenen dersten daha zevk aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Taşkaya ve Bal (2009) Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri' ni ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada öğretmenlerin en çok “Soru-Cevap” yöntemini ikinci olarak “Anlatım” yöntemi üçüncü olarak en çok “Tartışma” yöntemini kullandıkları ortaya çıkmıştır. Kılınç vd. (2015) Kavram öğretimi ile

ilgili yapılan çalışmalarda, kavramlar öğretilirken sadece tanımı ve birkaç örnek verilmesinin yetersiz olacağını ifade etmişlerdir. Kavram öğretiminde öğretilmesi planlanan kavramın tanımının, ayırt edici özelliklerinin, ayırt edici olmayan özelliklerinin, kritik özelliklerinin örnekleri ve örnek olmayanların verilmesi ile etkin bir kavram öğretiminin yapılabileceğini belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin kavramların öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını genel olarak geleneksel yöntemlerle tespit ettikleri belirlenmiştir. Sorulara verilen cevaplar ışığında soru- cevap, yazılı sınavlar, boşluk doldurma tekniklerinin yanında kavram haritaları ve çalışma kağıtlarını kullanarak eksik öğrenilen kavramları tespit ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin kavram yanlışlarını veya kavramlarla ilgili süreç boyunca sahip olunan bilgileri tespit ederlerken sonuç odaklı oldukları söylenebilir. YÖK/Dünya Bankası (1997) Geleneksel kavram öğretimini kavramın verilmesi, tanımın yapılması, kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin verilmesi, kavrama dahil olan ve olmayan örneklerin verilmesi basamaklarından meydana geldiğini belirtmiştir. Çepni (1997) ise kavram öğretiminde soru-cevap, düz anlatım gibi geleneksel yöntemlerin kullanılmasının, öğrencilerin bilgi eksikliklerinin belirlenmeden derse başlanması ve kavram haritaları, kavram ağları, anlam çözümleme tabloları gibi modern tekniklerin derste kullanılmamasının kavramların anlaşılmasını zorlaştırdığını ya da yanlış anlaşılmasına sebebiyet verebileceğini belirtmiştir. Yapıcı ve Demirdelen (2007) araştırmalarında İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerini belirlemeye çalışmışlar ve sonuç olarak öğretmenlerin eski ve klasik ölçme değerlendirme alışkanlıklarına devam ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Güneş vd. (2010) öğretmenlerin kavram öğretimi, kavram yanlışlarını saptama ve giderme çalışmalarını belirlemek amacıyla yapmış oldukları nitel araştırmada sonuç olarak öğretmenlerin kavram öğretimiyle ilgili geleneksel yöntemlerden vazgeçmediğini, farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanamadıkları gözlemlenmiştir. Bu iki çalışmanın sonuçlarına bakıldığında araştırmanın sonuçlarıyla örtüştüğü ve öğretmenlerin Sosyal Bilgiler kavram öğretiminde klasik yöntemlerden vazgeçmediği söylenebilir. Görüşme sorularına verilen cevaplarda bazı öğretmenlerin ise kavram haritaları ve çalışma kağıtları gibi kavram öğretimi yöntemlerinden faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kaya (2003) kavram haritalarını bilgileri organize etmede, öğrencilerle kavramların anlamları üzerinde tartışmada, öğretim öncesinde hazırlanan kavram haritalarıyla öğrencilerin sahip

olduğu ön kavramlar arası ilişkilerin belirlenmesinde, kavram yanlışlarını tespit etmede ve bunların giderilmesinde, yüksek seviyeli düşünme yeteneğini geliştirmede ve öğrencilerin kavramsal anlamalarını değerlendirmek amacıyla kullanılabilceğini belirtmiştir. Çelikkaya vd. (2010) yapmış oldukları araştırmalarında araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin geleneksel ölçme değerlendirme araçlarını, alternatif ölçme değerlendirme araçlarına nazaran daha çok kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin alternatif ölçme değerlendirme araçlarından ise en çok kavram haritalarını kullandıklarını tespit etmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin eksik öğrenilen kavramların telafisi için düz anlatım yöntemiyle anlaşılmayan kavramı tekrar anlattıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde eksik öğrenmelerin telafisini yapmak amacıyla kavram haritalarını kullandığını ifade eden, öğrencileri ödevlendirerek kavramı sınıfta anlatmalarını isteyen öğretmenlerin olduğu da tespit edilmiştir. Bu anlamda görüşmeye katılan öğretmenlerin kavram yanlışlarını ya da eksik öğrenmeleri telafi etmek için uygulamış oldukları tekniklerin modern kavram öğretimi teknikleri olmadığı görülmüş bu kısımda da geleneksel öğretim yöntemlerini devreye soktukları sonucuna ulaşılmıştır. Akdağ (2010) yüksek lisans tezinde öğrenme gerçeğleşirken uygun yöntem, teknik ve materyallerin kullanılmamasının, ders kitaplarının ve öğrenme ortamlarının yetersiz olmasının kavramların öğrenilmemesinde önemli bir neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çünkü uygun yöntem, teknik ve materyallerin kullanılmasının öğrencilerin konuyu zihinlerinde somutlaştırmalarını kolaylaştırdığını ve böylece anlamalarını kolaylaştırdığını savunmuştur.

Öğretmenler yapılan görüşmeler sonucunda ünite de bulunan kavramlara dair eklenmesini ya da çıkarılmasını istedikleri kavramların olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun sebebi olarak da Sosyal Bilgiler dersindeki kavram sayılarının yeterli olduğunu ve bu kavramlara ekleme yapıldığı takdirde bu durumun kavram karmaşasına yol açacağı fikrindedirler. Yeni kavramların eklenmesi ya da kavramların çıkarılmasından çok bu ünite de yer alan Atatürk'ü Anlamak konusunun ve bu konuya ait kavramların ayrıca bir ünite içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini ve bu konuya ait kavramların öğrenciler tarafından pek anlaşılamadığını belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmenler zor öğrenilen kavramların genellikle Atatürk'ü Anlamak konusuyla ilgili kavramlar olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerde bazı öğretmenler

Atatürk'ü Anlamak konusuna bazı kavramların dahil edilmesinin kavramların öğrenilmesini kolaylaştıracağını ifade etmiştir. Bu konuda ders kitabı ve kılavuz kitaplar incelendiğinde ünite de öğretilecek kavramlar içerisinde sadece laiklik ilkesi bulunmaktadır. Diğer ilkelerin kavramlara dahil edilmemiş olmasına rağmen ders kitabında konu içerisinde yer aldıkları görülmüştür. Bu durumun da Atatürk'ü Anlamak konusu kavramlarının öğretilmesinde önemli bir sorun teşkil edeceği söylenebilir.

(Yılmaz vd., 2010: 21) Sosyal Bilgiler dersinin 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulduğunu ve kavram bakımından oldukça zengin bir ders olduğunu ifade etmişlerdir. İçeriğin zengin olmasından dolayı öğrencilerin birçok yeni bilgiyi öğrenirken bu bilgileri destekleyen kavramları da öğrendiklerini belirtmişlerdir. Karadeniz (2008) "İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürkçülük Konularındaki Kavramların Kazandırılma Düzeyi" adlı yüksek lisans tezinde beşinci sınıf öğrencilerinin Atatürkçülük ile ilgili kavramlarda genel olarak bilgi düzeyinde başarılarının yüksek olduğunu, kavrama ve özellikle de analiz düzeyindeki kavramlarla ilgili sorularda başarılarının kademeli olarak düştüğünü tespit etmiştir. Atatürk'ü Anlamak ünitesindeki kavramların öğrenilme düzeyi incelendiğinde bu durum araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Aşağıda kavram öğretimi alanında uygulamaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

- Kavram öğretiminde öğretmenlerin kavram öğretim yöntemleri bakımından tablo ve grafiklere daha fazla yer vermeleri gerekmektedir.
- Bu ünite de yer alan Atatürkçülük konularının kavramları öğrencilere ezberlettirilmemeli ve bu konuyla ilgili kavramlara yönelik farklı yöntem ve teknikler öğretime koşulmalıdır.
- Ortaokul 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde kılavuz kitap ve ders kitabında öğretilecek kavramlar içerisine laiklik ilkesinin yanında diğer Atatürk ilkeleri de eklenmelidir.
- Soyut kavramlar somutlaştırılmalı ve zihinde kalıcı etki yaratacak öğretim yöntemlerinden faydalanılmalıdır.
- Dersler öğrenci merkezli olmalı ve öğretmen rehber konumunda olmalıdır.

- Kavramların öğretiminde farklı branşlardan da faydalanılmalıdır. (Müzik-görsel sanatlar vb..)
- Bu üitedeki kavramların öğretiminde eğitsel oyunlara daha fazla yer verilmeli ve 5. Sınıf öğrencilerinin dikkatini çekecek oyunlar sınıfta oynatılmalıdır.
- Tarihi kavramların öğretimi için gezi- gözlem, örnek olay, drama gibi etkinliklere yer verilerek bu kavramlara dikkat çekilmelidir.
- Atatürkçülük kavramlarıyla ilgili görsel materyallerden daha fazla yararlanılmalıdır.
- Kavramların kazanılmışlık düzeyi ölçülürken modern ölçme ve değerlendirme yöntemlerine yer verilmeli, sorular bilgiyi değil süreci ölçmeye yönelik sorulmalıdır.
- Kavram bulmacaları ve kavram karikatürlerinden daha fazla yararlanılmalı ve ders eğlenceli, ilgi çekici hale getirilmelidir.

Aşağıda ileri araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

- Aynı üitede bulunan kavramlar ile ilgili öğretmenlerin farklı değişkenleri göz önünde bulundurularak nicel bir çalışma yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde bu üitede veya diğer ünitelerde bulunan kavramların farklı düzeyde öğrenilmesinin sebepleri araştırılabilir.
- Bu üitede bulunan kavramların öğrenimi öğretmen ve öğrencilerle görüşülerek karşılaştırması yapacak şekilde çalışılabilir.
- Farklı şubeler seçilerek ve seçilen bu şubelere farklı öğretim yöntem ve teknikleri uygulanarak kavramların öğrenilme düzeyi karşılaştırılabilir.
- Kavram öğretim yöntemlerinin öğretmenler tarafından kullanılma sıklığına ilişkin çalışmalar yapılabilir.
- 5. Sınıflardaki kavramların öğretiminde öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemleri ve alternatif öğretim yöntemlerini kullanma durumlarını karşılaştıran bir çalışma yapılabilir.
- Bu üitede bulunan Atatürkçülük kavramları ve bu kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma durumu ile ilgili nicel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Yeryüzünde Yaşam” Ünitesindeki Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akengin, H. ve Süer, S. (2010). Coğrafi Kavramlar Bakımından Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeyleri ve Bu Kavramların Geliştirilmesi Üzerine Deneysel Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Coğrafya Dergisi*. 24, 26-48.
- Akengin, H.,İbrahimoğlu, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 1-19
- Aslan, S. (2012). *8.Sınıf T.C. İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Kavramlarının Öğretiminde Bulmacaların Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, S., Şeker K. (2013). Sekizinci Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kavramlarının Öğretiminde Bulmacaların Öğrenci Başarısına Etkisi. *Mediterranean Journal of Humanities*. 3(1), 29-42.
- Ata, B. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*, C. ÖZTÜRK (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Yapılandırmacı Bir Yaklaşım içinde) (71-83) . Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bal, M. S. ve Gök, S. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Cumhuriyet, Saltanat ve Liderlik Kavramlarını Algılayışları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (3), 1183- 1196.
- Barth, J., Demirtaş, A., (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Proje Yayınları.
- Becker,W.C.(1977). Teaching reading and language to the disadvantaged what we have learned from fieldre search. *Harvard Educational Review*, 47, 518-543.
- Binbaşoğlu, C. (1994). *Genel Öğretim Bilgisi* (7. Baskı). Ankara: Kadioğlu Matbaası.

- Bulut, P. (2006). *Kavram Geliştirme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinesini Geliştirmeye Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Can, G. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cantekin, S., Çağdaş, A., Albayrak, H. (2000). *Okul Öncesinde Kavram Gelişimi ve Bilişsel Etkinlik Örnekleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranış*(7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi(Öğretmen Görüşleri) *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 19(3), 969-990
- Çelikkaya, T., Karakuş, U., Demirbaş, Ç. Ö. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirme Araçlarını Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11 (1), 57-76
- Çelikkaya, T., Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22 (2), 741- 758.
- Çepni, S. (1997). Lise Fizik 1 Ders Kitabında Öğrencilerin Anlamakta Zorluk Çektikleri Anahtar Kavramların Tespiti. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(15), 86-96.
- Çimer, A., Çimer, O. S. (2002). Öğrencilerin Biyoloji Konularının Tekrar Edilmesinde Bir Araç Olarak Kavram Haritası Tekniğini Kullanmaya Karşı Tutumları. 5. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Demir, Y. (2008). *Kavram Yanılgılarının Belirlenmesinde Kavram Karikatürlerinin Kullanılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Doğan, O. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Dersi "Bir Ülke Bir Bayrak" Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğanay, A. (Ed.). (2005). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık
- Doğanay, A. (Ed.). (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Durmaz, B. (2007). *Yapılandırmacı Fen Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Duyuşsal Özelliklerine Etkisi (Muğla ili merkez ilçe örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1998). *Gelişim Öğrenme ve Öğretme- Eğitim Psikolojisi* (7. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergani, K. (2010). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle Materyal Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi
- Genç, M., Genç, T., Yüzüak, A. V. (2012). Kavram Yanılgılarının Oyunlarla Tespiti: Tabu Oyunu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(20), 581- 591.
- Gündüz, M. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Haritalarını Kullanma Gerekçeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27(1), 115- 131
- Gündüz, M. (2015). Kavram Haritalarının Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10(3), 513-528.
- Güneş, T., Dilek, N. Ş., Demir, E. S., Hoplan, M., Çelikoğlu, M. (2010). Öğretmenlerin Kavram Öğretimi, Kavram Yanılgılarını Saptama ve Giderme Çalışmaları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. 11 (13), 937- 944.

- Habiboğlu, E. (2009). *İlköğretim 5. Ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Cumhuriyet ve Demokrasi Kavramlarıyla İlgili İçerik Öğelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hesapçioğlu, M. (1998). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınevi
- Kalaycı, N., Çakmak, M. (2000). Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Kullanılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 24, 571-580.
- Kan, Ç., (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 12(2), 537-544
- Kaptan F.(1998). Fen Öğretiminde Kavram Haritası Yönteminin Kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14, 95-99
- Kaptan, S. (1977). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi
- Karabıyık, E. Ü. (2014). *Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karadeniz, O. (2008). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürkçülük Konularındaki Kavramların Kazandırılma Düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Kartal, A., Turan, İ. (2015). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarında Vatandaşlık Bilgileri İle İlgili Kavram Yanılgıları. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*.34, 373- 383.
- Kaşılı, A. F., Aytaç, V., Erdur, G. (2001). Kavram Haritalama. *Ege Eğitim Dergisi*. 1(1), 127-136
- Kaya, O. N. (2003) Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25, 265-271.
- Kaymakçı, S.(2012).Sosyal Bilgiler Dersinde Bulmaca Kullanıyorum. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*. 2(2). 86- 99.
- Kılınç, A. (2007). Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4(2). 21- 48.

- Kılınç, F. (2008). Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (2), 223- 238.
- Kırkkılıç, H. A., Maden, S., Şahin, A., Girgin, Y. (2011). Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. 1(4), 11- 18.
- Kısa, F. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim Ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21, 1-21
- Kop, Y. ve Katılmış, A. (2016). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarihi Kavramların Kazandırılma Düzeyi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17, 85- 100
- Küçükahmet, L. (1992). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları
- Malatyalı, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar Ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(14). 321- 332.
- McKEOWN, M.G., (1993). *Creating Effective Definitions for Young Word Learners*. *Reading Research Quarterly*. (28), 17-31.
- MEB (2015a). *TTKB Sosyal Bilgiler Dersi 4. Ve 5. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu*. 16. Ekim 2015, <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>.
- MEB (2015b). *TTKB Sosyal Bilgiler Dersi 6. Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu*. 16. Ekim 2015, <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>.
- NAGY, W. ve J. SCOTT., (2000). *Vocabulary Processes*. *Handbook of Reading Research*. (3), 269-284.

- National Reading Panel (2000). Report of the National Reading Panel. *Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Washington, DC.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, N. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Adım Adım Türkiye Ünitelerindeki Kavramların Öğrenilme Düzeyi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özguven, İ. (1999). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM Yayınları
- Özkan, R. (2010). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(1), 1124-1139
- Özyürek M. (1983). Kavram Öğrenme ve Öğretme. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2, 347-366.
- Parker, W. C. (2001). *Social studies in elementary education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Saracaloğlu, A.S. (Ed.). (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. (1999). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E., (Ed.). (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Subaşı, S. (2013). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitelerinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri İle Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şeker, M. (2005, Mayıs). *İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi(Üsküdar Örneği)*. MEB, II. Sosyal Bilgiler Eğitim Kongresi'05, Van, 112-123.
- Şimşek, N. (2011). *Sosyal Bilgiler Dersinde Alternatif Ölçme Değerlendirme Araçlarının Kullanılması: Nitel Bir Çalışma*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 21(1), 149- 168.
- Taşkaya, S. M., Bal, T. (2009).Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27, 173- 185.
- Taşlı, İ., (2005). 4.-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri ile İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri, *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar; 2005, Sayı; 166, Ankara
- TDK. (2016). *Genel Türkçe Sözlük*, 03.01.2016, <http://www.tdk.gov.tr/index.php>
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi
- Tokcan, H., Alkan, G. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (2), 1-19
- Topçubaşı, T., Polat, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*.3 (2)48- 61.
- Ulusoy, K. ve Yelken, T. Y. (2009). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Atatürkçülük İle İlgili Kavramları Algılamaları. *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22, 213- 223.
- Uygun, K., Batur, Z. (2015). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Kavramlara İlişkin Algıları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(4), 127- 145.
- Ülgen, G., (2001). *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar*. (3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık
- Yapıcı, M.,Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Elementary Education Online*. 6(2), 204-212.

- Yazıcı, H. Ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*.158.http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/158/yazici.htm
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz H., Akandere, O., Korkmaz, İ. (2010). İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29, 19-27.
- Yılmaz K. Ve Çolak R. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Tutum, Akademik Başarı ve Bilgilerinin Kalıcılık Düzeylerine Etkisi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*. 1(1), 1-14
- Yılmaz, A. (2009). 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Programına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Bazı Kavramların Veriliş Biçimlerinin Karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 19. 130- 152.
- Yılmaz, H. (2008). *İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi "Haklarımı Öğreniyorum" Ünitesi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksek, Ö. E. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanılmasının Kavram Yanılgılarını Gidermeye Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yükselir, A. (2006) *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek.1. Görüşme Formu Yönergesi

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Adım Adım Türkiye” Ünitesinde Bulunan Kavramların Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri Nelerdir?

Okul_____Tarih ve Saat_____Görüşmeci_____

Görüşmenin yapıldığı Yer_____

Değerli meslektaşım;

5. sınıflarda “Adım Adım Türkiye “ ünitesinde bulunan kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak ve bu çalışmayı bir yüksek lisans tezi olarak sunmak için sizlere bu görüşme formu uygulanmak istenmektedir.

Bu görüşmede amacım sosyal bilgiler dersinde çok önemli bir yer tutan kavram kazanımına ilişkin öğretmenlerimizin yaptıkları çalışmalara ve etkinliklerine ulaşmak, ünitadaki kavramların kazandırılması için derste ne gibi etkinlikler yaptıklarına dair öğretmenlerimizin de görüşlerine başvurmak ve siz meslektaşlarımla bu konu hakkında neler düşündüklerini ortaya çıkartmaktır. Görüşme formunda sizlere 10 adet soru sorulacak ve bu sorulara içtenlikle vereceğiniz cevaplar çalışmamıza ışık tutacaktır.

• Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Bu bilgileri şahsım hariç herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken, görüşülen bireylerin isimleri kesinlikle rapora yansıtılmayacaktır.

• Görüşmeye katılıp katılmama sizin isteğinize bağlıdır.

• Başlamadan önce belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru varsa sorabilirsiniz.

• Görüşme izniniz dahilinde ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Bunun sebebi yarı yapılandırılmış görüşme formunda yeri geldiğinde araştırmacı tarafından farklı sorular sorulabilmesi ve bu bilgilerin unutulmaması ya da

karışmaması bakımından belgelenmesidir. Yukarıda da belirttiğim gibi ses cihazı sadece tez yazımında kolaylık sağlaması ve bilgilerin kayba uğramaması bakımından kullanılacaktır. Eğer bunun bir sakıncası olacaksa vereceğiniz cevaplar kağıt üzerinde şahsım tarafından not alınarak kayda geçirilecektir.

Ek 2. Görüşme Formu ve Görüşmecilere Ait Kişisel Bilgiler Formu

Görüşme Soruları

5. sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesindeki Kavramlar: Aile, akrabalık, bağımsızlık, birinci elden kaynak, cumhuriyet, değer, dil, din, gelenek, giyim, güç, kanıt, kültür, kültürel öge, laiklik, liderlik, millet, milli kültür, özgürlük, saltanat, sanat, savaş, vatan

1. Kavram öğretiminin sosyal bilgiler dersindeki önemi ve sağladığı faydalar nelerdir?

2.5. Sınıf Sosyal Bilgiler Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavramların öğretiminde kavram haritaları, kavram karikatürleri ya da kavram bulmacalarını dersinizde kullanıyor musunuz? Bu yöntemler kavramları anlamada ne gibi faydalar sağlamaktadır?

3. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Adım Adım Türkiye Ünitesinde öğrencilerin öğrenmekte zorlandıkları kavramlar var mıdır? Varsa bu kavramlar nelerdir?

4. Öğrencileriniz sizce Adım Adım Türkiye ünitesinde bulunan bu kavramları öğrenmekte neden zorlanmaktadırlar?

5.5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde işlenen konularda en kolay öğrenilen kavramlar nelerdir? Bu kavramların kolay öğrenilmesinin sebebini neye bağlıyorsunuz?

6. Sosyal Bilgiler 5. sınıf Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavramların öğretimini gerçekleştirmek için dersinizde hangi yöntem ve tekniklerden faydalanıyorsunuz? Bu yöntem ve teknikleri kullanarak kavramları dersinizde nasıl işliyorsunuz?

7. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde üniteye ait kavramların anlaşılıp anlaşılmadığını ne gibi yöntemlerle tespit ediyorsunuz?

8. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Adım Adım Türkiye ünitesinde öğrencilerinizin kavramları öğrenmede eksik olduğunu düşündüğünüzde, bu eksikliklerin giderilmesi için neler yapıyorsunuz?

9. Bu üniteye ait ünitelendirilmiş planlarda da bulunan bazı kavramların çıkarılması ve eklenmesine dair görüşleriniz var mı? Varsa hangi kavramlardır? Sebebini belirtebilir misiniz?

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Hangi Okuldan Mezunsunuz? :

Çalıştığınız kurumun niteliği: Özel Okul () Devlet Okulu ()

Kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz? :

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Emine GÜLTEKİN
Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın- 02/ 04/ 1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :Siirt Birey Dershanesi

Mardin/Kızıltepe Mezopotamya İlköğretim Okulu

Aydın/Ortaklar Mehmet Hüseyin Öncel İlköğretim Okulu

Aydın/ Umurlu Umurbey İlköğretim Okulu

Aydın/ Şehit Rıfat Tunçbilek Ortaokulu (Halen görevde)

İletişim

e-posta Adresi : eminegultekin09@gmail.com

Tarih : Temmuz 2016